

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

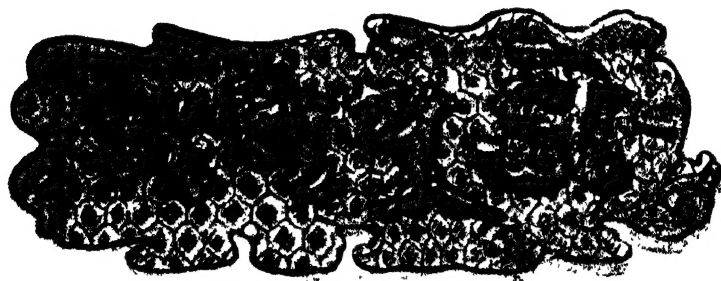
[ગુજરાતી કૉપીરાશ્ટિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૦૨૨ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ મંદિરૂડી

વિષય ટ- : ૭

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ મંડળના આજમચી ૨૧૦ રમણલાલ હરગોવિંદલાલ
કોટવાળાના સમરણાર્થે પ્રસિદ્ધ થતી બાલસાહિત્યમાળા પુષ્પ (૧)

પ્રગટકતા—
 ગાંધીજી સાહિત્ય મંદિર
 ૧૮૦-કેળાંખીડ

[આર]

સુરત

[આના

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ

મધ પૂડો

અંક]

તંત્રી: નટવરલાલ વીમાવાળા

[૧ લેા

પાંડુ ટીપુ

લ્યો બચુડાં, આ તમારે કાળે
મધનો પૂડો. મધ ધીમે ધીમે ખાજે. પચે
તેમ ખાજે. મધ તમને ભાવતું તો હશેજ.
એક વાત કહું ? હું નાનો હતો ત્યારે
ખાને કહ્યા વિના શીશીમાંથી મધ ખાધ
જતો, ચાટી જતો. પછી જરા મોટો
થયો એટલે મને મધપૂડા વધારે
ભાવવા લાગ્યા. ક્યાંયથી મધપૂડા શોધી
લાવું ને ખુણે બેસીને વાંચું—ભૂલ્યો,
ખાઉં. બા ના કહે તો પણ વાંચું. બાઈ
ના કહે તો, યે વાંચું. ખુણે સંતાઈને
એમાંનું મધ ખાયાજ કરું—પીયાજ કરું.

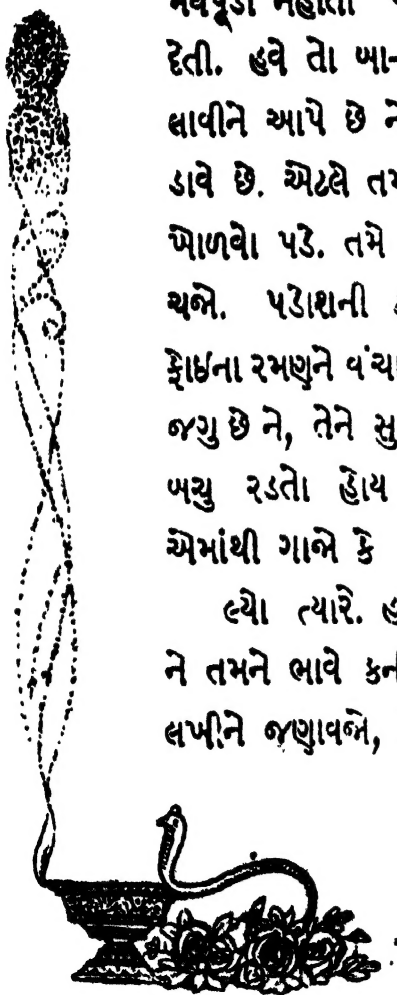

પણ તે વેળા કની, આવા સારા
 મધપૂડા નહોતા મળતા. હવે તો
 મધપૂડા ચ સારા મળે છે. તે વેળા ખા
 મધપૂડા નહોતી ખાવા દેતી—વાંચવા
 દેતી. હવે તો ખા—ઓ જાતે મધપૂડા
 લાવીને આપે છે ને વંચાવે છે—ખવ-
 ડાવે છે. એટલે તમારે કંઈ ખુશો નહિ
 ખાળવો પડે. તમે તમારે છયેક વાં-
 ચજો. પડોશની કીકીને વંચાવજો.
 ફાઈના રમણને વંચાવજો. પેલો તોફાની
 જગુ છે ને, તેને સુદ્ધાં આપજો. નાનો
 બચુ રડતો હોય ત્યારે એકાદું ગીત
 એમાંથી ગાજો કે ટપ રહી જશે.

લ્યો ત્યારે. હવે મધપૂડા ચાખો;
 ને તમને ભાવે કની, તો મને કાગળ
 લખીને જણાવજો, હોં!

તમારો

મહાત્મા

વાંકાચૂંકા વાંકાભાઈ

વાંકે ટટું બેઠા;

૨૧૦ પ્રીતમલાલ મજમુદાર

વાંકે રસ્તે વાંકા વળતા

ગખડી પડ્યા હેઠા;

ઉઠી વાંકી વહેણે બેસી

ચૂંકા વેઢને મળીયા

ચૂંકે મગને વાંકો મરડ્યો

કાયમ ભાંચે ઢળીયા!

હો

ત?

ગાંડ ઉપર ઉભનાઈ' ને હું
 હોત બાંધુકું નાનું,
 રસધરતાં નવ રહેતે, પડતે
 બાળક ખોળામાં હું.
 નહિ રહેતે સૂઝવા' ઉપર
 પડવા ઠળીયો થઇને,
 મુજ સરખાં બાળકની આગળ
 પડતે તડાક ઘડને.
 મીઠી ને હું હોત બોરડી
 બોરથડી' લાદેલી,
 દોસત નવ રાખત સંતાડી
 કાંટાથી ઢાંકેલી.
 મારી મીઠી ફેંકી ફેરમ
 તેડત બાળક ટાળી,
 હાલી ઝૂલી વેરત સબળાં
 ભરતે સહેજે ઝાળી.

(૬. ૫.)

૨૧૭ પ્રીતમલાલ મજમુદાર

કે ખુશર

કેકુ-ત્રણ વરસનો કેખુશર-મારે
તોફાની. વળી રીસાળ બી ધણો.
જરાક કોષ્ટએ ઠપકો આપ્યો હોય
કે તરત મ્હોં ચઢાવીને એક ખુણામાં
જઈને બેસે. એના માયજને એ બહુ
વહાલો. પણ બાવાજ એને કોઈ વાર
વઢે ને ધમકાવે આખો દિવસ
તોફાન અને ભાંગફોડ કર્યા કરે,
એટલે કોઈક વાર તો ઠપકો દેને?

એક દિવસ ઘરમાં તોફાન
કરતા કેકુએ છાનામાના ઘરમાંથી

ગોળ લીધો ને તે બાવાજના ખૂટમાં
બર્થો. તેના મનમાં એમ, કે ખૂટમાં
ગોળ ભરવાથી તેને ઠીડીઆ વળગે
ને પોતાના ઘરમાં તાણી જાય તે
જેવાની ગમ્મત પડે. પણ એની
ગમ્મત અવળી નીકળી.

બાવાજએ તે ખૂટ પહેરવા
માંડ્યો ત્યાં તો પગે ગોળ ચોટ્યો.
પછી તેમણે કેકુને બાવાજીને
એવો તો ધમકાવ્યો કે કેકુ ખૂબ
રીસાઈ ગયો ને રડતો રડતો

ખારણાંમાંથી નીકળી રસ્તા પર દોડવા લાગ્યા.

કેકુને ઘાસતાં આવડતું ન હતું. એ તો દોડ્યો દોડ્યો જાય છે. એને દોડતો જોઈને એક કુતરું તેની પાછળ દોડવા લાગ્યું. તેમ કેકુ વધારે દોડે. એમ કરતાં કરતાં બંને ધણે દૂર નીકળી ગયા, ઠેક ગામ બહાર. ત્યાં એક જંગલ આવ્યું.

જંગલને જોઈને કેકુને ખડું મઝા પડી. એને જંગલ જોવું જ હતું. ખડું સાંઝે થયું કે ખાવાજીએ મને ધમકાવ્યા.

વાહ ! હવે હું તો આ જંગલમાંજ રહીશ ને મેંવા ખાધશ ને કુલો મુંધીશ. માયજ કહેતાં હતાં કે જંગલમાં તો બહુ સુગંધિકાર કુલો થાય. એમ કેકુએ વિચાર કર્યો.

એટલામાં એણે એક પતંગિયું ભેયું. તે ખુશ થઈ બાલી હસ્યો. ન્વાહ ! ભાઈ વાહ ! આ તો બહુ મજાનું પંખી છે, લાવ એને પકડું.

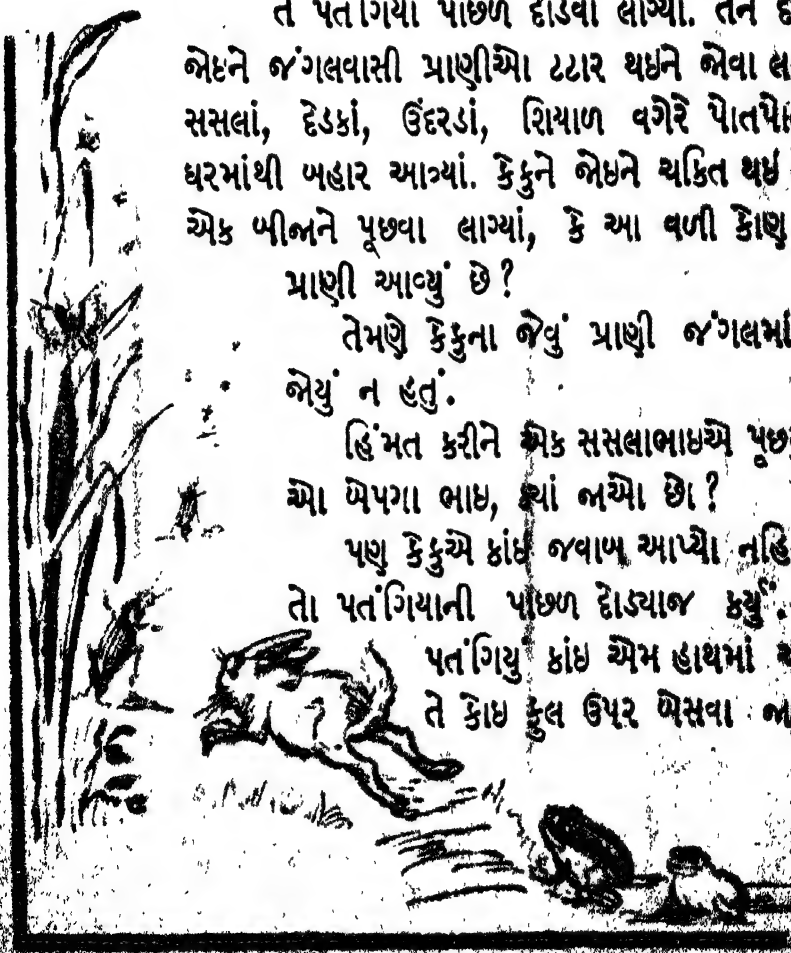
તે પતંગિયા પાછળ દોડવા લાગ્યો. તેને દોડતો

જેઠને જંગલવાસી પ્રાણીઓ ટટાર થઈને જોવા લાગ્યાં. સસલાં, દેડકાં, ઉંદરડાં, શિયાળ વગેરે પોતપોતાના ઘરમાંથી બહાર આગ્યાં. કેકુને જોઈને ચકિત થઈ તેઓ એક બીજાને પૂછવા લાગ્યાં, કે આ વળી કોણ નવું પ્રાણી આવ્યું છે ?

તેમણે કેકુના જેવું પ્રાણી જંગલમાં કદિ જોયું ન હતું.

હિંમત કરીને એક સસલાભાઈએ પૂછ્યું કે : આ બેપગા ભાઈ, ક્યાં જાયો છો ?

પણ કેકુએ કાંઈ જવાબ આપ્યો નહિ. તેણે તો પતંગિયાની પાછળ દોડ્યાજ કયું. પણ પતંગિયું કાંઈ એમ હાથમાં આવે ? તે કોઈ કુલ ઉપર બેસવા નામ. તે

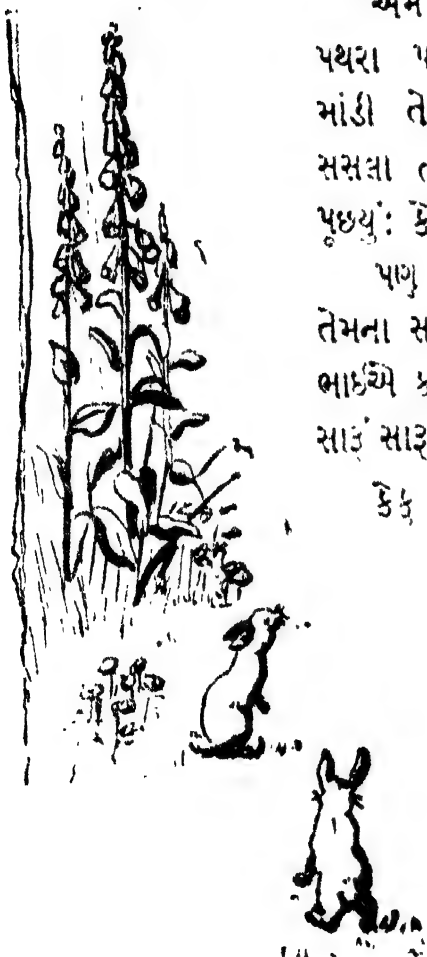
ફુલ બેઠને કેકુને ફુલ સુંઘવાનું મન થઈ જાય. એટલે પતંગિયું ઉડી જાય. વળી થોડેક દૂર કોઈ જમરૂપના કે દાડમના ઝાડ પર બેસે. એટલે કેકુ જમરૂપને દાડમ તોડીને ખાય. એને ખાતાં આવડતું હતું. ખાલનાં નહોતું આવડતું.

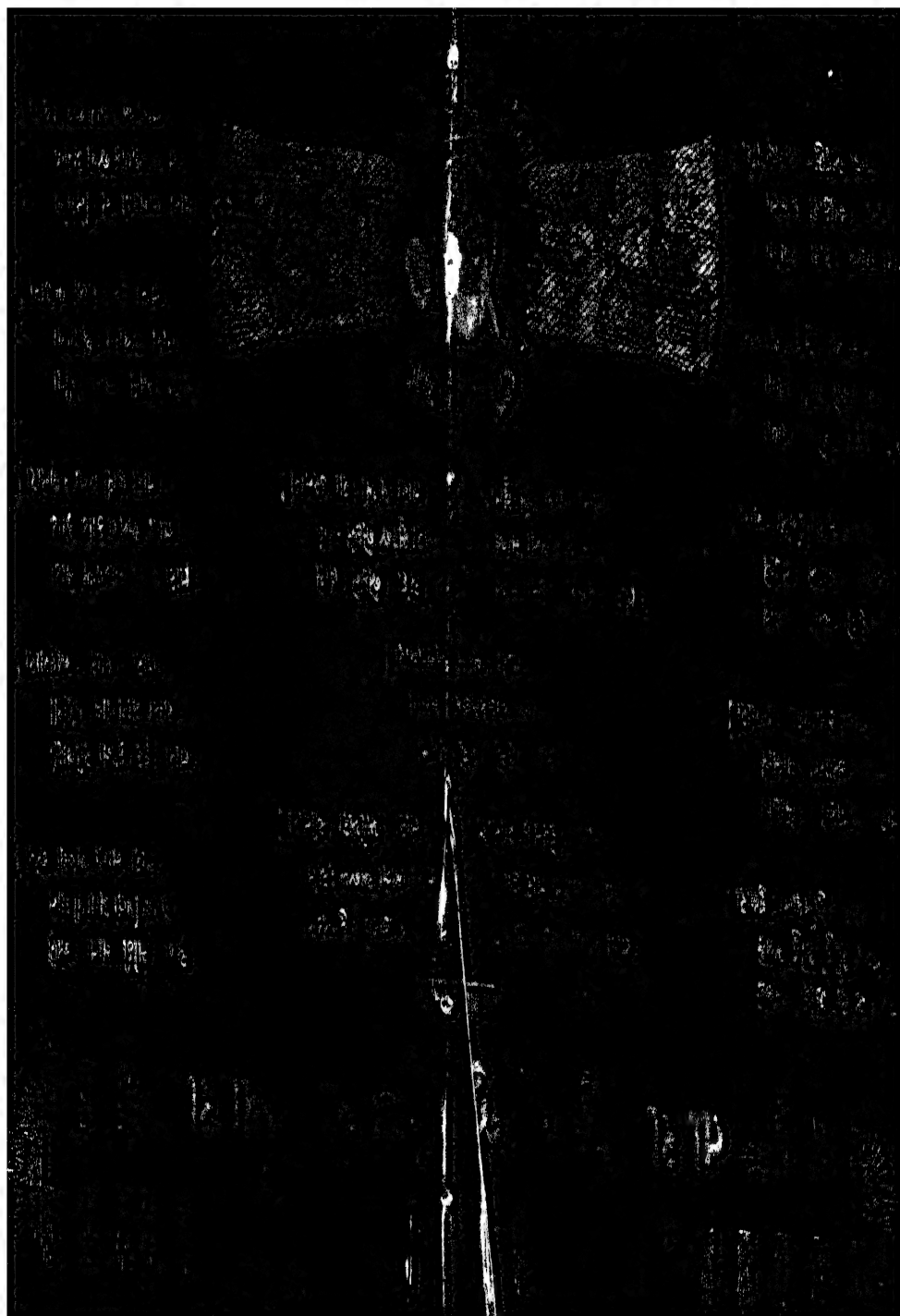
એમ કરતાં સાંજ પડી. તેથી તે એક પથરા પર બેસી ગયો. એને ંહીક લાગવા માંડી તેથી રડવા લાગ્યો. એટલામાં જે સસલા ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તેમાંના એકે પૂછ્યું: કેમ બેપગા ભાઈ, કેમ રો છો?

પાળુ કેકુએ કાંઈ જવાબ ન આપ્યો. તેમના સામું બેઠ રડવા લાગ્યો. તેથી સસલા-ભાઈએ કહ્યું કે: તમે અમારે ઘેર ચાલો. ત્યાં સાડું સાડું ખાવાનું છે ને પરાણનું બિછાનું છે.

કેકુ એ સમત્યો ખરો. તે પથર પરથી ઉઠીને તેમની પાછળ ચાલવા લાગ્યો. સસલાએ તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયા. તેમણે કેકુને જમાડ્યો ને પરાણની પથારી કરી આપી સૂવાડ્યો.

સવારે તે ઉઠ્યો, ફળ ખાધાં, રમ્યાં, કુદ્યાં, ને ઉંઘ્યાં. એમ કરતાં કરતાં ધણી દિવસો નીકળી ગયા. ધીમે

ધીમે તે પ્રાણીઓની ભાષા સમજતો થયો. શિયાળ, મોર, હુકર હરણ વગેરે પ્રાણીઓ સાથે એને દોસ્તી થઈ. રોજ તે ખાતો પીતો ને પોતાનાં બાઈબંધો સાથે ખેડતો.

એમ બે ત્રણ મહિના થઈ ગયા. એક દિવસ તેને સળેખમ થયો શરદી લાગી ને ખાંસી થઈ. પેલા સસલાબાઈઓ એની ચાખરી કરવા લાગ્યા. તે બહુ સારા દોસ્તદાર હતા.

ત્રીજે દિવસે એનાં સળેખમ ને ખાંસી મટી ગયાં. પણ પેલાં સસલાઓને સળેખમ ને ખાંસી થયાં. ઘરમાં ને બહાર ખોં ખોં કરતાં તેઓ દોડાદોડ કરે. સસલા-બાઈથી શાંત થઈને કેમ બેસી રહેવાય ?

પછી સળેખમ તો બહુ ચાલ્યો. સસલાં પાસેથી મોરને, અને મોર પાસેથી કોયલને. એમ બધાં પ્રાણીઓમાં સળેખમ ને ખાંસી ફેલાવા લાગ્યાં. થોડા દિવસ પછી કેટલે

ઉંટાટિયું ને ફાલ્લા થયા. બિચારા સસલા સારવાર કરતા હતા તેમને પણ ઉંટાટિયું ને ફાલ્લાં થયા. ને પછી બધાં પ્રાણીઓમાં પણ ઉંટાટિયું ને ફાલ્લા થવા લાગ્યાં.

એમ કરતાં કરતાં જતજતનાં તાવો, ફાલ્લા ખસ, કોઢ, જલંદર ને નાળકોટ એવા કંઈ કંઈ રોગ એક બીજામાંથી ઉત્પન્ન થઈને ફેલાવા લાગ્યા. ને બધાં પ્રાણીઓ તો દુઃખી દુઃખી થઈ ગયાં. રોજ કોઈનું માથું દુઃખે તો કોઈને ખાંસી આવે. કોઈના પેટમાં દુખે તો કોઈને ગોડ થાય. રોગચાળો સતજાડ ચાલ્યો.

આખરે તેઓ કંટાળ્યા. બધાં ભેગાં થયાં. વિચાર કરતાં માલમ પડ્યું કે જ્યારથી આ બુચો આપણી સાથે આવીને રહ્યા ત્યારથી જ આપણે માથે આફત આવી પડી છે. શિયાળ સૌથી આગળ આવીને બોલ્યું કે સાચી વાત છે. આપણે કોઈ પણ રીતે એને અ-

હોંથી ખદેડી કાઢવો જોઈએ.

“ખરેખર કાઢવોજ જોઈએ”
ખિલાડી, કાખર ને ડુકકર એકી-
સાથે બોલી ઉઠ્યાં.

“બસ કાઢો કાઢો.” ચામેરથી
અવાજ આવ્યા.

ખીજે દિવસે રીતસરની સભા
થઈ. આખા જંગલમાં દોંડી પી-
ટાઈ ગઈ હતી. તેથી સૌ પ્રાણીઓ
સભામાં જવાને ઉત્તર્યાં. સાપો-
ખીયા દરમાંથી નીકળી આવ્યાં.
માળામાંથી ચકલીઓ ને પોપટ
આવ્યા. ફુલમાંથી ભમરા ને પ-
તંગિયાં આવ્યાં. ખાળોચિયાંમાંથી
દેડકાં આવ્યાં.

સૌએ ભેગાં મળીને શિયાળ
ભાઈનેજ પ્રમુખ બનાવ્યા. તેનું
શરીરે મોટું ને ભેજુંયે મોટું.
શિયાળ તો ભારે ઉસ્તાદ હોય ને?

શિયાળભાઈએ સભાની શરૂ-
આત કરતાં કહ્યું કે “ભાઈઓ ને
ખડેનો, આપણે બધાં શા માટે
એકઠાં થયાં છીએ તે તમે જાણો
છો....એ.....એ.....ડાળીઓ પર

બેઠેલી ખીસકોલીપહેન, હમણાં
જરા અખરોટ ખાવાનું બંધ કરો.
આ કાંઈ ખાવાનો વખત નથી....
ઠીક ત્યારે, જ્યારથી આ બુચો
આપણે ત્યાં આવીને વસ્યો છે,
ત્યારથી આપણે બધા રોગનો ભોગ
થઈ ગયા છીએ; માટે.... દેડકા-
ભાઈ, તમારે ડરક ડરક બંધ કરો.
સભામાં ખલેલ થાય છે....ઠીક
ત્યારે, એને કાઢવો જોઈએ.”

“ખરી વાત છે” કોઈક બોલ્યું.

“ચૂપ રહો, શાંતિ.”

“પંચ મોકલો” સસલાએ સૂ-
ચના કરી.

“ઠીક ત્યારે.” પ્રમુખ સાહેબ
બોલ્યા—“હું, મરઘીપહેન અને
ધુવડભાઈ ત્રણ જણાનું પંચ એ
બુચા પાસે જઈશું ને તમારા
સૌના નામથી તેને કહીશું કે તું
અહીંથી ચાલ્યો જ. કેમ, છે
કબૂલ?”

“કબૂલ, કબૂલ,” સૌ પ્રાણી-
ઓએ પોતપોતાની ભાષામાં ઉદ્-
ગાર કાઢ્યા. કેટલાકે માત્ર પાંખો

સિયાળભાઈના પ્રમુખપણે મળેલી
સભા. કેકેને કાઢી મૂકવાનો ઠરાવ.

ફફડાવીને ટેંકા આપ્યા.

થઈ રહ્યું.

ખીજે દિવસે શિયાળભાઈનું પંચ કેકુની પાસે આવ્યું ને તેને હુકમ સંભળાવ્યો. કેકુ તે ઠરાવ સાંભળીને ગુસ્સે થઈ ગયો પણ આખી જંગલની વસ્તીની ઈચ્છા સામે થઈને કેમ રહેવાય ?

તે બાપડો રડતો રડતો ચાલી નીકળ્યો. તેણે શહેરનો રસ્તો દીઠા નહતો. છતાં તેણે ચાલ ચાલ કર્યા કીધું. કેટલેક દહાડે તેણે એક ધર દીઠું. તેના ઓટલા પર એક બાઘ બેઠી હતી. તે ડગલો

શીવતી હતી. કેકુને બેઠને તે સામી દોડી આવી ને તેને ઉચકી લીધો ને બચ્ચીઆ બરી.

કેકુ રડી પડ્યો ને એના માથે પણ રડી પડ્યાં. કેકુએ કહ્યું કે માંયજી મને માફ કરો. હવે હું બાવાજીના ખૂટમાં ગોળ નહિ ભરું.

કોણ જાણે શાથી, તેજ વંખતે એની જીભ ઉઘડી, એનાથો બોલાઈ ગયું. એને બોલતાં આવડી ગયું.

અંદરથી બાવાજીનો અવાજ આવ્યો: બેટા, હવે હું ખૂટ પહેરતો નથી. સપાટ-ચંપલ પહેરૂ છું.

ગાંડોલ પૃથ્વી

ઈશ્વરલાલ ત્રીમાવાળા

મુખપૃષ્ઠ: બચુકલો વિમાની

એ કોણ છે ? પુંડા પર જેની છબી છે તે ? એ અમેરિકાનો સૌથી બચુકલો વિમાની છે. એનું નામ ફારબેન પાર્કર. એણે ચૌદ વરસની ઉંમરે વિમાન ચલાવવાની વિદ્યાની પરીક્ષા આપીને ઉડવાનો પરવાનો મેળવ્યો. એ યુનાઈટેડસમાંના ઇંડીયાના રાજ્યમાંના એન્ડરસન-ગ્રામનો વતની છે. ભાઈ માહેબે પોતાનાજ વિમાનની પાસે ઉભા રહીને છબી પડાવી છે. અત્યારે સોળ વરસના છે.

બપોરના ત્રણેક વાગ્યા હશે અને અમે ગરબાં મારતાં બેઠાં હતાં, ત્યાં રમુ દોડતી દોડતી આવી.

“કાં! મેં નોંતું કહ્યું!” આવતાં વેંતજ એણે શરૂ કર્યું: “કે આ ધરડા માળીને હવે રજા આપવી જોઈએ. પણ બાઈ ક્યાં માને છે જ?”

“પણ થયું શું?” મારી બોલ્યાં.

“અરે, આજ બાગમાં પેલા ગુલાબની ડાળીના કકડા રોપતો હતો. અને તેથી ત્રાંસા. એ ને કંઈ જગતા હશે?”

“સાચી વાત” મેંનું ટકુટી.
“છોડ માટે તો બી રોપવાં જોઈએ.”

હું હસ્યો ને કહ્યું: “હા એજ કકડા હગશે, અને તમે જોવાનાં. એને કલમ કરી કહેવાય. એ ડાળીના કુકડા તો શું પણ કટલાક છોડનાં તો પાંદડાં રોપવાથીયે ફુટે ને નવો છોડ થાય.”

“ગપીઠાસ, બતાવો જોઈએ.” જ્યાંએ હુકમ કર્યો.

“ગુઓ. આ અમરવેલ.” બગીચામાં અમરવેલના કુંડાં આગળ એમને લઈ જઈ મેં કહ્યું: “આ અમરવેલનાં પાંદડાંને કુંડામાં મૂકી તેના પર ભીની માટી પાથરી થોડું થોડું પાણી પાવામાં આવે તો અને મૂળ બાગે ને નવો છોડ થાય. એવીજ એક બતમી એ

પરથી પાનકુટી કહેવામાં આવે છે. ”

“ઝોઢો” રાધાએ બગાસાં ખાતાં કહ્યું: “ત્યારે, મૂળમાંથી નવો છોડ થાય ખરો, એમ ! ”

“કેમ નહિ ! લીલી આનાં મૂળનાં થડીયાંજ રોપવામાં આવે છે. વળી વડવાઈ એ એ એક જાતનાં વડનાં મૂળ થયાંને ! રખરનું ઝાડ પણ એવી જ રીતે ઉગે છે. ”

“પણ ત્યારે આ બટાકાનું કેમ ! અંમાં ખી તો જણાતું નથી. ” જયાને બટાકા વિના એકે શાક ન લાવે, એટલે એને બટાકા તરતજ યાદ આવ્યા.

“બટાકા જોયા તો છે ને ! એના પર થોડીક આંખ હોય છે. દરેકને ભાગ આંખ આવે એવી રીતે બટાકાના દુકડા કરી એ દુકડા રોપવામાં આવે છે. ”

“પણ એ આંખ એટલે શું ! ” રમુ બોલી.

“જ્યાંથી નવો અંકુર કુટે તે. જુઓ આ નાની ડાળી પર જ ભાગ ઉપસેલો છે. અને જ્યાં અંકુર કુટવાની તૈયારી છે, એ આંખ કહેવાય. ”

“એ તો જણિ કમળમાં; પણ

કાંઠા ! ” શાંતિને બટાકા પછી તરતજ કાંઠા સાંભર્યા.

“કાંઠાનો ઉપરનો ભાગ કાપી નાંખવામાં આવે છે. અને પછી એના એ દુકડા કરી એ દુકડા રોપવામાં આવે છે. ”

“અને શકરીઆં ! ” દેવણી બોલી ઉઠી.

“શકરીઆંના તો વેસા રોપવામાં આવે છે. જમાં એ ત્રણ આંખ હોય એવો એકાદ વાર સાંખો વેસો સઈ એ આંખો જમીનમાં દબાય એવી રીતે રોપવામાં આવે છે. ”

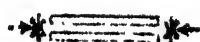
“ત્યારે હવે કંઈ રહી જાય છે કે ! ” શાંતિને ખૂબ સાગતાં એ હતાવળી થઈ.

“કેમ નહિ ! સુરણ અને અણુની ગાંઠો રોપવામાં આવે છે. આદુ હળ-દરના પણ ગાંઠોના દુકડા રોપાય છે. રતાણુના કંદના દુકડા કરી એ દુકડાઓ રોપવામાં આવે છે. ”

“આ તો ભાઈ નવુંજ નવું. ” જયા ટકુટી. “અત્યાર સુધી તો એમજ જણતાં હતાં કે ફક્ત ખી વાવવાથીજ

નવા છોડો થાય છે. પણ બી વિનાયે "હજી તો બીજી ડેટલીયે રીતે
આવી જુદી જુદી રીતે છોડો ઉત્પન્ન છે. પણ આજ તો આટલુંજ. તમને
યાદ છે એ તો આજજ નાણુયું." જૂખ લાગી છે ને માથે પણ ખાવું છે. "
અમે સી ધરમાં ગયાં.

૨૧૦ અંશ ૬૦ વરો

ગોઠવી દેશો !

નીચેનાં ઉપાણાંના જવાબો જલથી હેરદેર થઈ ગયા છે. તમે જરા તાસ્લી
લાઈ વાજવી રીતે ગોઠવી દેશો !

નગરમાં નાગી ફરે
વનમાં પહેરે ચીર
તેવાં ફળ લઈ આવજો
મારી સગી નજીવના પીર.....ઘડિયાળ
પહાડ ઉપર પહાડ
ઉપર અંધેલીનું ગાઠ
માળી તોડે તો તોડાય નહિ
રાજા સંધે તો મુંવાય નહિ.....તરવાર
કાળી છું રે કાળી છું
કાળા ધરમાં રહેતી છું
લાલ પાણી પીતી છું
હુકમને જવાબ દઉં છું.....સોપારી
ટક ટક કરવું કચસકું
નાના મોટા પગ
મેટા ચાલે ખાર માઉ
તો માનો ચાલે ડગ.....આંદો મુરજ

કાગડો કાળો કેમ ?

અગાઉ બધાં પશુપક્ષીઓ સફેદ હતાં-દૂધ જેવાં ઘોળાં હતાં. બધાં હળીમળીને સાથે રહેતાં. માત્ર બગલી અને કાગડાને કોઈ સાથે બનતું નહિ. કાગડાના કાઆકાઆથી બધાં પક્ષીઓને કંટાળો આવતો અને બગલીની મૂર્ખાઈ પર તેઓ સર્વ હસતાં. બગલી અને કાગડો એ બધાંથી જૂદાં રહેતાં. તેઓ સાથે ફરતાં, સાથે જમતાં; કોઈ દિવસ લડીયે પડતાં પણ સાંજ પડતાં તો ફરી બંને મિત્ર થઈ જતાં.

પશુપક્ષીઓમાં બધાજ સફેદ. આખો વખત સફેદાઈ જોઈ જોઈને તેઓને કંટાળો આવતો. અંતે તેઓએ એક સભા ભરી. પોતાનાં શરીર જૂદા જૂદા રંગોથી રંગવાનું તેઓએ ઠરાવ્યું. પરસ્પર એક બીજાને રંગવા એવું પણ તેઓએ નક્કી કરી લીધું. ઠરાવ અનુસાર સઘળાં રંગાયાં. બગલી અને કાગડાનો ભાવ કોઈએ પૂછ્યો નહિ. તેઓના મોં લેવાઈ ગયાં પણ તેઓ હિંમત હાર્યાં નહિ. કાગડાએ બગલીને કહ્યું કે હું તને રંગીશ; અને બગલીએ કાગડા પર પીછી લગાડવાનું કબૂલ કર્યું.

પશુપક્ષીઓના ટોળાંમાંથી બગલી એક કુંડું ઉપાડી લાવી. ઉતાવળમાં અને રંગવાની ખુશાલીમાં

સંખ્યા:

શ્રી

નરીમાન

ગોળવાળા

પોતે કયો રંગ ઉપાડી લાવી હતી તે પણ જોયું નહિ. એ કુંડામાં કાળો રંગ હતો. હવે શું કરવું? કંઈ નહિ. સફેદ બેઠક પર અહીં તહીં કાળી છાંટ સરસ દીપી રહેશે એમ ધારી તેઓએ કામ શરૂ કર્યું. પહેલાં કાગડાએ પીંછી હાથમાં લીધી અને બગલીને રંગવાનું કામ શરૂ કર્યું. તેણે તેની પાંખ પર અહીં તહીં પીંછી લગાવી અને સુંદર આકૃતિ કાઢી. કામ પૂરું થતાં બગલી નદી કિનારે દોડી. પાણીમાં પોતાનું શરીર જોઈને તે આનંદમાં આવી ગઈ. તેણે કાગડાને ધન્યવાદ આપ્યો કે “વહાલા કાગડા, તું ખરેખર ચિત્રકાર છે. ચાલ, હવે હું તને રંગીશ.”

તેણે પીંછી રંગમાં બોળી અને કાગડા પર કામ શરૂ કર્યું.

“સંભાળ, સંભાળ,” કાગડો વચમાં બોલી ઈંટ્યો. તેણે પાંખો ફેરવ્યાં. બગલીએ તેને ઠપકો આપ્યો કે “તું આમ પાંખો ફેર-

ડાવે, તો મારાથી કામ કેમ થાય? ચાલ, સીધો બેસ, હાલતો ના.”

બગલીએ ફરી પીંછી કુંડામાં બોળી. “અરે અરે” કાગડાએ બૂમ પાડી “તેં કેટલો બધો રંગ પીંછીમાં લીધો છે?”

એની દરકાર કર્યા વગર બગલીએ તો કાગડાના ડીલે પીંછી ફેરવવા માંડી. ગરદન આસપાસ સુંદર આકૃતિ કાઢી. પાંખ પર અહીં તહીં છાંટ કાઢી. કાગડાનું રૂપ દીપી ઉઠ્યું. “વાહ! શો સુંદર!” બગલી બોલી.

કાગડો દોડ્યો નદી કિનારે. પાણીમાં જોતાંજ તેણે બૂમ પાડી, “મર મર મરખ! આ તે કંઈ રંગ કહેવાય? આ તે કંઈ ચિત્રા-મણ છે? છાકરી તે છાકરી! તને રંગતાં આવડે તો ને? જા, તારી આગળ હું બેસીશ નહિ.”

“તું છેજ એવો નરુણો.” બગલી બોલી, “બાકી મને કયાં તારી ગરબ છે? મારું રંગેલું

તને નથી ગમતું, તો સે મુઆ ” આખા કાળો થઈ ગયો.
એમ કહી બગલીએ તો રંગતું એરકીમે લોકોની આ દંત-
કુંડુંજ કાગડા પર ફેંક્યું. બધો કથા છે; કહેવાય છે કે તે દિવ-
કાળો રંગ કાગડા પર પડ્યો. તે સથી કાગડો કાળો થયો છે.

પન્દર વરસનાં !

આ હખીમાં જ્યાં છે તે માધસાહેબ
પન્દર વરસના છે નામે એક કાર્ડ. અમે-
દિશામાં ફેલાઈ ગયા પ્રાંતના વેનીસ નામે
સરસના છે. આટલી ઉંમરે તો તે એ. જન
સરસ રીતે બહારી રહે છે. એનું પોતાનું
એન્ટન એ આખા પ્રાંતનું નાનામાં નાનું
એન્ટન છે અને થોડો નવાઈ તરીકે એને
નવા ઉછરે છે, તેમજ એના કારણે એનું
એન્ટન નાનું છે. પોતે તારના ધીન બાન
જવા છે. ઉંચાઈ સાત ફુટ ચાર ઇંચ છે
અને ફક્ત ૨૩૭ ફાઉન્ટ (એટલે કે ખારસા
૭ મહા) વજન ધરાવે છે. હાખીમાં
સાંધી પાટકન પશુ એને મારી
ફેંકા પર છે. અને તેથી,
શિવમાં કેમકે તે પ્રમાણે
એને સાંધા બેઠવા, પડેલ
છે એ સૌથી નાનામાં નાનો
એન્ટન બચાવનાર છે.
તે હજુ તો બાઈ સારું
વજનમાં ને ઉંચાઈમાં વળત
બધ છે—ને ફેલિયારીયારી.

જર્મની દેશનાં બાળકો

!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

? કોણ ચઢે?— ?

? હોરો કે કોયલો? ?

? ?

હીરો:

અત્યા, તું મારી પાસે ?

કોયલો:

કેમ ? તારો ને મારો તો હંમેશનો સંગાથ !

હીરો:

હંમેશનો સંગાથ છે ? જા, જા, બડાશમારૂ, ફર થા અહીંથી.

કોયલો:

તું મારી વાત જુઠી માને છે ? આપણે તો સગા ભાઈ.

હીરો:

જા, જા, ચોરી ઉપર વળી શિરભેરી. અત્યાર સુધી હંમેશનો સાથી બનતો હતો. હવે વળી ભાઈ બનવા લાગ્યો. હું ગોરો ગોરો ફટક ને તું તો કાળો મેથ. બહા, કોણ કહેશે કે તું મારો ભાઈ છે ?

કોયલો:

અરે, હું તારો સગો ભાઈજ નહિ પણ સગ્ગો મોટો ભાઈ થાઉં. એકજ

બાપને ત્યાં પહેલો હું જનમું છું ને પછી તું જનમે છે.

હીરો: (મશ્કરીમાં)

ત્યારેજ તો આપણે એક સરખા દે-બાઈએ છીએ !

કોયલો:

એ તો જેવો કુદરતી દેખાવ. એમ તો દેવ ને રાક્ષસ પણ ભાઈઓજ હતા ને !

હીરો:

સોજા આના સાચું. પણ રાક્ષસ તો તુંજ થયો. કારણ કે તું મારો મોટો-ભાઈ બનવા માગે છે. વળી રાક્ષસ જ બિહામણા હોય.

કોયલો:

કોણ રાક્ષસ છે અને કોણ દેવ છે. એ તો કર્મથી જણાયે. મોંઢે કહેવાથી શો લાભ ? વળી દેવોના પાસબાનોજ રાક્ષસોને ગાળ દેતા આવ્યા છે. ખરી રીતે જોશો તો માલુમ પડશે કે હંમેશા

ખિચારા અસુરોજ દેવતાઓથી છેતરાયા છે.

હીરો:

ઠીક, ઠીક. હવે રહેવા દે તારૂં ડહાપણ. ને ચાલ, આપણે પોતપોતાની કરણી તો જોઈએ કે મારા મોટાભાઈ તરીકેની તારી લાયકાત શી શી છે તે માલુમ પડે.

કોયલો:

બલે, બલે. તનેજ તારી મોટાઈનું ભારે ગુમાન છે મોટે ચાલ તુંજ પહેલાં તારા ગુણ ગણાવ.

હીરો:

મારા ભાઈ બનવા આવે છે પણ મારા ગુણોની તો તને જરા ખબર નથી. નથી તો બલે, પણ શું તારી આંખો પણ કુટી ગઈ છે? પહેલાં તો મારૂં રૂપજ જો. મારામાં બીજા ગુણ નહિ હોય, તો એ આ એકજ મારી વડાઈ સિદ્ધ કરવા બસ છે. હું જ્યાં પડ્યો હોઈ ત્યાં સરજની માફક પ્રકાશું છું. મારામાંથી રંગબેરંગી ફિરજો અર્થા કરે છે. જોનારની નજર ખુલી જાય છે, તે ખુશ ખુશ થઈ જાય છે.

કોયલો:

મોટેજ તને ચેતાવું છું કે તારા ડ-

હાડા હવે બરાઈ ચુક્યા છે. હવે હાથ-વેંતમાંજ એવો જમાનો છે કે દુનિયામાં તારો ભાવ નહિ પૂછાય. લોકો બનાવટી ધરણાંને બદલે સાચા ધરણાં પહેરતા થશે. ગરીબાઈ તવંગરીના ખાડાટો કરા અને આડાઅવળા રસ્તાને છોડીને દુનિયા હવે સીધા અને સપાટ રસ્તે ચાલશે.

હીરો:

અહાહાહા! જોઈશું કે માણસો એવા તે કયા ખરાં ધરણાં ખોળી કાઢે છે? જોઈએ તો ખરા કે એ સીધા રસ્તો કયો! અરે એવો સીધો રસ્તો બની પણ ગયો તો એના સીધાપણાને લીધેજ એની વધી પડેલી લંબાઈ દેખી માણસો હેબતાઈ જશે હેબતાઈ. ગમે તેમ—

કોયલો:

નહિ, નહિ, એનું સીધાપણું લોકના ઉત્સાહને બમણું કરી દેશે, કારણ કે જવાનું ઠેકાણું સામેજ દેખાતું થશેને!

હીરો:

તે વખત બ્યારે આવશે ત્યારે જોઈ લઈશું. વચમાંજ હું શું કરવા મારૂં વડ પણ ગુમાવું! મને કંઈ એ સહેલમાંજ મળેલું કે? ત્યાં સુધી તો તારી આ વજ્રમાગી સલાહ દેવા મોટે મહેરબાની!

કાયલો:

શું કહે છે? તું ખાણની બહાર આવે ત્યારે તો કાંકરા જેવો હોય છે. આ બનાવટી રૂપ આપનારા તો પહેલ-પાંસા છે. તારામાં વળી અજવાળું કેવું? તારા પર જેવી છાયા કે આભા પડે તેવો તું બની બેસે છે. ગંગા ગયા કે ગંગાદાસ ને જમના ગયા કે જમનાદાસ. તું કોઈ અંધારે ખુલ્લું પડ્યો હોય તો લોકોની ઠાકરું—

હીરો:

વાત વાતમાં તપી ગયો? જરા પુરું સાંભળી તો લે. સાંભળ. હું શહેનશા-હોના માથા પર બિરાબું છું. દેવોના મુગટ પશુ મારા વડેજ ચોલે છે. સ્ત્રીઓના ઘરેણાં પશુ મારા વડેજ—

કાયલો:

હાહાહાહા! તું તારે લીધે કંઈક રાજાઓના માથાં કપાવે છે, મોટા મોટા રાજ્યોને પાયમાલ કરે છે. દેવ-તાઓના મુગટમાં તને જડીએ તો દેવો પોતાના ઉપર ખુશ થશે એવા ખોટા ખ્યાલમાં માણસને તું નાંખે છે. સ્ત્રીઓના કુદરતી રૂપમાં તો તારાથી જરાયે વધારે નથી થતો.

હીરો:

બ, બ, બ. મોટા મોટા ખબનામાં કેટકેટલા બપતાથી રાજ્યો મારી સંભાળ રાખે છે. મારે માટે થોડો પહેરા ચાહુ રહે છે. તારી માફક બહીયે ગલીયે નથી રખડતો. માફ સાદું મોટા મોટા ખબનાથી થાય છે. તારી માફક દોઢીયા-નો દોઢશેર નથી જોખાતો.

કાયલો:

બલિહારી, વાહ! સો સો તાળામાં બંદોબાસ બનીને સોનાની બેડીઓમાં જકડાઈને તું પોતાને મોટા માને તો ભલે માને! તારી અક્કલ પર આફરીન! હું તો સ્વતંત્ર ને છૂટા રહી કેકેકાણે ધુમવામાંજ મજા માણું છું. અને તારી કિંમત તને ચાહ છે, કે હું બતાવું? પંબબના રાજા પેલા રણજીતસિંહે આંકી હતી—પાય ખાસકાં, સાંતળ્યું કે!

હીરો:

નાને મોટે મોટી વાત રહેવા દે. તું તો હંમેશ સળગતો ને સળગતો. બીબની ચદતી તું ક્યારે રૂખી થાયો છે!

કાયલો:

હા, હું સળગું છું, પશુ બીબનેજ મરે—મારે માટે બીબને તો નથી

બાળતો ને! મારા વડે મોટા મોટા
કારખાના ચાલે છે, આગગાડી ચાલે છે.
લોકોને ઘેર રસોઈ થાય છે. હું બળીને
ગરીબોની નોકરી બબલું છું. તારા ક-
રતાં હું જ સૈને ખપમાં આવું છું.
લોકો મારા વડે પૈસાવાળા થાય છે.

હીરો:

એ પૈસાદારને મારા વિના કહી
પણ ચાલે છે!—

કોયલો:

તું મારો નાનો ભાઈ—તે તારી આ-
બરને ખાતરજ મારી આ જહેમત.
પણ તું તો પત્થર જેવો નીકળ્યો. તને
એવું ક્યાં ભાન છે?

હીરો:

તારી ઉઠારતા રહેવા દે હવે. આવી
વાતોમાં ફસાઈ હું મારો રસ્તો છોડવાનો
નથી!

કોયલો:

ઠીક, મારા નાના ભાઈ, તને ઇન્ધર
ખરી અક્કલ સ્વગાડે એવો મારો આ-
શીર્વાદ છે.

હીરો:

ઓ ખાપ રે!! શું ખરેખર તું
મારો મોટો ને હું તારો નાનો ભાઈ—

કોયલો:

ખરેખર. એ તો થોડખીજ વાત છે.
તેમાં ફેર પડે તેમ નથી. જમીનમાંથી
આપણે નીકળીએ. પહેલાં કોલસો,
પછીજ હીરો.

હીરો:

હા, હા હા, હા! માણસના વડવા
વાંદરા ખરાને, તેમ!

કોયલો:

એ તો તારા જેવો ડહાપણનો ભંડાર
બાણે તે ખરું. મારા જેવો મૂરખ આવા
અઘરા વિષયોને શું સમજી શકે!

હીરો:

જમે તેમ, પણ તે તારા હૃદયનું
કાળાપણું તો કળુલ કર્યુંજ. તું હાર્યો.

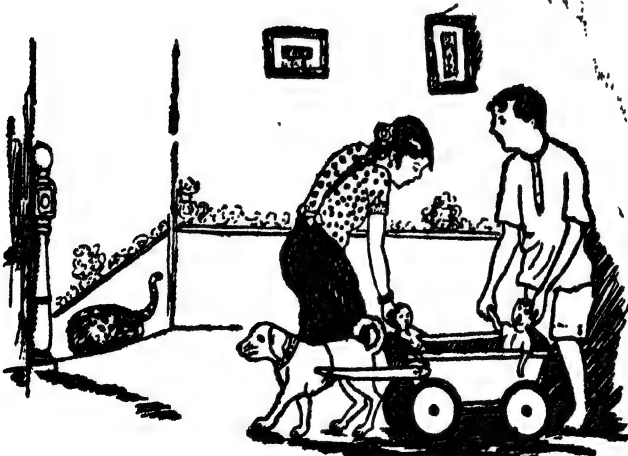
કોયલો:

પણ મારા ઉપર એવું કાળાપણું છે
જે સઘળે અજવાળું ઉપજાવે છે. એવું
અજવાળું તારા અંતરમાં પણ થાય
એવું ભગવાન કરો. બા, ભાઈ.

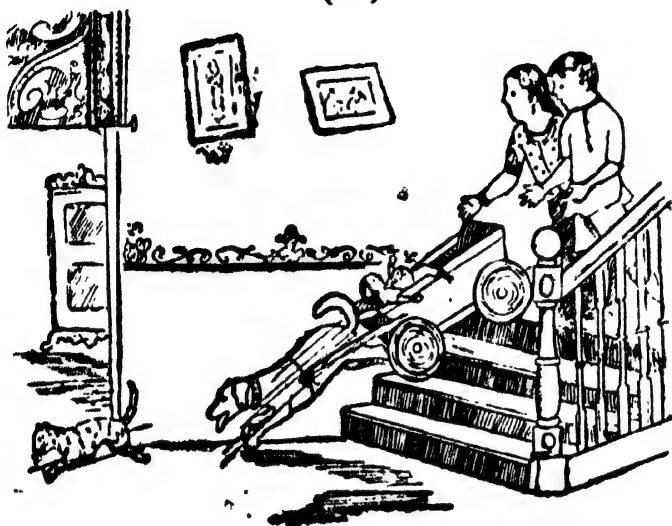
ચિ * ત્ર * વા * ત્તા

નીચે પાંચ છબી આપેલી છે. એ પાંચ
છબીમાં એક આખી વાત છે. તમે
છબી પરથી એ વાત બનાવી કાઢો તો
જેઠું? તમે વાત બનાવી રહો, પછી
૬૫ મે પાને જોજો.....

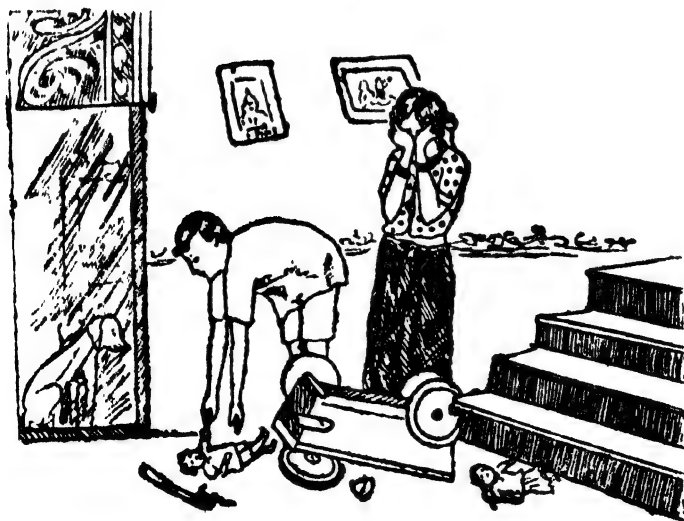
(૧)

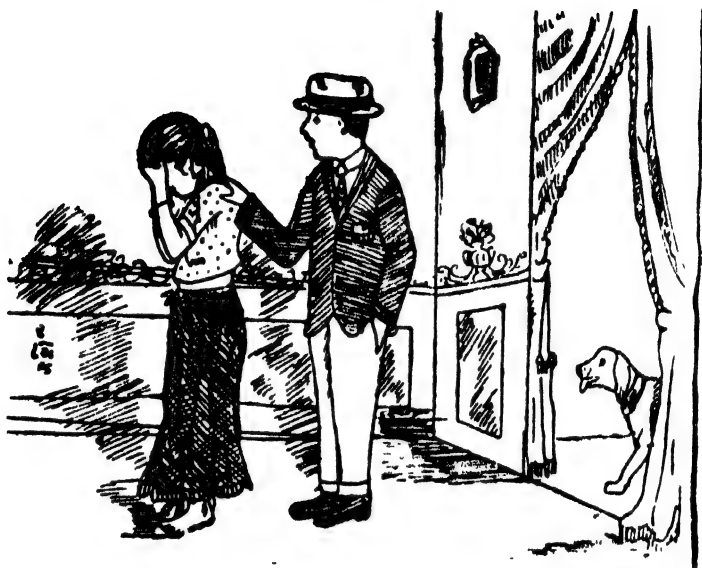
(२)

(३)

(૪)

(૫)

(ચિત્રકાર: સ્વૉ રસિક)

રાધાનો હાથી

લઈને મુજ દફતર કરમાંય
જતો હતો નિશાળે જ્યાંય
મારા મામાની દીકરી
રાધા રસ્તે સામી મળી
પાંચ વરસની નાની બાળ
રાધા પર મુજને બહુ વહાલ

ધીમે ધીમે
ચાલે એહ
પાછળ હાથી
આવે એક
હાથી ચાલે
ધીમી ચાલ
માવત પણ
ઠંડો રખવાળ

રાધા થોભે, અટકે એહ
આગળ નહિ જવાનો ટેક
હાથી પર અંબાડી ખરી
શોભા તેથી થાયે ઘણી

બાળા: બેલ, ટીપુ, એકડે એક, બગડે એક.....

પણ એ લાથીની શી વાત ?
 રહે રાધાની છેક પછાત
 કારણ તમને તેનું કહું ?
 મારા મનમાં ગમ્મત લહું.
 લાથીને તો પૈડા ચાર
 બાંધેલો રાધાએ તાર
 તેનો છોડો લઈ કરમાંય
 રાધા એને ખેંચી જાય
 વિક્રયા દશમીને તોડવાર
 મામે લીલા રૂપીયા ચાર
 મેળામાં રાધા પાણુ ગઈ
 લાથી લઈને પાછી ફરી
 તે લાથી લઈને એ રમે
 મુજને તે જોવું બહુ ગમે

હાથી

અમારા ઘર પછવાડે એક હાથીયાન છે. એમાં બે હાથીની ને એક હાથી રહે છે. ગઈ સાલજ એક હાથીનીને બચ્ચું આવ્યું. બચ્ચુંય કાંઈ જેવું તેરું નહિ; મોટા વાછડા જેવડું તો ખરૂંજ ને! એ તો હાથીનું બચ્ચું. બીજા કોઈ પ્રાણીનું નહિ. સિંહ વનનો રાજ, પણ વનમાં મોટો તો હાથી.

હાથીને કયાંકથી પકડીને આણેલા. કુતરા જેમ હાથી કાંઈ ગામમાંથી ન પકડાય. હાથી તો મોટા મોટા જંગલોમાં રહે. લંકામાં, વ્રહ્મદેશમાં ને આફ્રિકામાં હાથીના ટોળેટોળા રહે છે.

શિકારી માણસો ત્યાંથી એને લાવે. એક ઉંડો એવો ખાડો કરે, પછી એના ઉપર પાટિયા ગોઠવે

ને તેના ઉપર ધાસ ઉગાડે. ફરતાં ફરતાં હાથી ત્યાં આવે એટલે ધાસ ખાવા જાય, ત્યાં તો પાટિયાં તૂટી પડે ને હાથી ખાડામાં પડે. પછી હાથી પકડાય.

હાથીને મોટી મોટી સાંકળોથી બાંધી રાખે. હાથી બીજા કોઈને પાસે ન આવવા દે; એક માવતનું કહ્યું માને. માવત પણ ભારે ! હાથી ગડબડ કરે તો અંકુશ ભારે. આવડો મોટો હાથી એક અંકુશ આગળ રાંક !

રોજ સવારે માવત હાથીને પાણી પાવા કાઢે. હાથી જૂલતો જૂલતો ચાલે. મકનિયો હાથી તો જાણે મોટો રાજા હોય એમ ચાલે. એમ કહીએ

“ જૂલ મકનિયા જૂલ
જૂલ મકનિયા જૂલ
તારી સૂંઢમાં કમળ ફુલ. ”

નાનાં ઊંકરાં હાથી વાંસે ધૂળ ઉડાડતા જાય ને બોલતાં

જાય : “હાથી હાલ્લો
માવત મોલ્લો.”

હાથી નીકળે ત્યારે કેટલાય કુતરા ભસ્યા કરે, પણ હાથીને શું ? એ તો ચાલ્યો જાય. પાછું વાળીનેય કોણ જુએ ? કોઈવાર ગમ્મત કરવી હોય તો જરાક બીવડાવે ખરો. પણ કોઈને મારે નહિ. હાથી મનમાં કહેતો હશે, કુતરાંને શું મારવાંતાં ? એ તો સૂંઢમાં પકડીને પછાડું કે ભૂકકે ભૂકકા. વાત કાંઈ ખોટી નથી. ઝાડની ડાળી હાથી સૂંઢ ભેરવીને કડાક કરતી તોડી નાખે.

હાથી નદીએ જાય, અમેય બધા પાછળ પાછળ જઈએ. હાથી પાણીમાં પડ્યા પછી કેમેય ક્યો બહાર ન નીકળે. એ તો સૂંઢથી વાંસા ઉપર પાણી ઉડાડ્યાજ કરે. ખીજાય તો તો સૂંઢમાં પાણી ભરી એવું ઉડાડે કે જાણે કાંકરા ઉડ્યા.

હાથીખાનાનો હાથી એક

વાર તોફાને ચઢી ગયો. ચીસેચીસ પાંડે: સાંકળ તોડી ને બારાણું ભાંગીને બહાર આવ્યો. ગામના માલુસો બીધાં, તે બધાં ઘરમાં પેસી ગયાં. હાથી માવત ઉપરે બીજાંયેસો એટલે માવત કહે, “આજ હું પાસે નહિ જઈ.” પછી અમારા દરબારે પરગામથી બે માવતો બોલાયા. પછી મોટા મોટા ચીપીઆ લઈ ત્રણે માવતે હાથીને પકડીને બાંધ્યો.

હાથીને કાંઈ બીજા જોવા મૂક ન સમજતા. માવતનું કામ બહુ સરસ રીતે કરે. બધું સાનમાં સમજી જાય.

પાછો એળખે કે આ રાજા, આ માવત. આ રોટલા આપનારો, આ રાતબમાંથી ખાઈ જનારો.

એક માવત રોજ હાથીનો ગોળ ખાઈ જાય. હાથી બીચારો શું કરે? હાથીએ વાત મનમાં રાખી. એક દિવસ માવતને એણે સૂંઢ વડે પકડ્યો, પછી પોતાના

પગ વડે એનો એક પગ દાખ્યો ને બીજો પગ સૂંઢથી પકડી એનાં ચીરાડીયા કરી નાખ્યાં.

હાથી કશું ભુલ્લી ન જાય. એક દરજી પોતાની દુકાન પાસેથી હાથી નીકળે ત્યારે એને ખાવાનું આપે. એક દિવસ દરજીએ હાથીની સૂંઢમાં સોય મારી. વાત મનમાં રાખીને હાથીએ સૂંઢમાં ગંદુ પાણી ભરી આણ્યું ને દુકાન બધી ગંદા પાણીથી ભરી દીધી !

લંકા ને બ્રહ્મદેશમાં તો બધાં હાથી પાસે કામ કરાવે. હાથી લાકડાં ખડકે, લાકડાં ઉપાડીને એક જગ્યાએથી બીજે લઈ જાય, રેલ્વેના પાટા પણ ઉપાડે. એમ તો હાથી ઘણુંય કામ કરે એવું પ્રાણી છે, પણ આપણા રાજાઓ તો એને શોભા રૂપે રાખે છે. ખાર મંહિને એક સ્વારીના કામમાં લે.

હાથી રાખવો રાજાને પાલવે. કેટલુંય ઘાસ ખાય ને કેટલુંય ખગાડે.

આગળના વખતમાં તો રાજ-
ઓ હાથીઓ ઉપર ચડીને લડવા
જતા. કિલ્લાના મોટા દરવાજા
તોડવા હોય તો હાથીનું જ કામ.
દરવાજા આડો એક ઉંટ રાખીને
હાથી એના ઉપર માથું મારે. કાં
તો દરવાજો ઉઘડી જાય ને કાં તો
તૂટીને હુકે પડે.

કહે છે, “હાથી જીવતો
લાખનો ને મરે ત્યારે સવા લાખ-
નો.” એ સાચીજ વાત: મરે
ત્યારે એના હાડકા ને ચામડા
બધું જ કામ આવે. આપણે ત્યાં
હાથીદાંત કરીને કહેવામાં આવે

છે એ તો હાથીના હાડકાં. બાકી
દંતુશળ એટલે સાચા દાંતની ચૂ-
ડીઓ તો બહુ મોંઘી મળે. એ
તો રાજની રાણીઓ પહેરે.

મધ્ય આફ્રિકામાં એક જોવા
જેવી જગ્યા છે. જે હાથીને મ-
રવું હોય તે ત્યાં જાય ને મરે.
એક સાહેબ ત્યાં ગયેલો, ત્યાં
તો કેટલાય હાથીદાંત પડેલા.
પછી સાહેબ તો ઘણા હાથી દાંત
બેળા કરીને લાવ્યો.

હાથીની તો ઘણીય વાતો
છે. પણ હવે આટલેથી બસ.

૧૦ ગિબ્બુલા

એક હતો રાજ. મિજાજનો ભ-
રેલો. સ્વભાવનો આકળો ભૂત. રીસની
ખંખુડી.

એક વેળા રાજાજી ખેડા છે. હ-
જુરીયો મહારાજને શરખતનો પ્યાલો
ભરીને આપે છે.

ત્યાં નશીબ બેગે એક ટીપું
રાજાજીની કીમતી પોશાક ઉપર હ-
જુરીયાથી ઢળ્યું !

રાજા તો ગુસ્સાથી રાતો પીળો
થઈ ગયો. નોકર સામે દાંત કચકચાવી
બોલ્યો: “ પાજી, હમણાંજ તારી
ખેદરકારી માટે તને ફાંસીએ ચડાવ-
વાનો હુકમ કરું છું. ”

હજુરીઓ સમજ્યો કે વાત વંઢી.
તે મગજનો શાંત હતો. તેણે ધીમે

રહી આખી પાટલી રાજાજીના કીમતી
ડાલા ઉપર ઢોળી દીધી ! આખો
પોશાક શરખતથી ખરડાઈ ગયો.

હવે તો રાજાના ગુસ્સાનું પૂછવું
જ શું ? એ તો ક્રોધથી ધુન્ધાંધુન્ધાં
થઈ ગયો. હજુરીયાને કહે: “ નીચ,
નાલાયક ! આમ મારી હાજરીમાં
આવું છડેચોક માફ અપમાન કરવા-
ની તું શેખી કેમ કરી રહ્યો છે ?
તને શું મોતનો જરા પણ ભય
નથી ? ”

હજુરીયો નમ્રતાથી હાથ બેડી
બોલ્યો: “ મહારાજ, મેં તો આપના
ભલાને માટેજ આ પગલું ભર્યું છે. ”

રાજાને ભારે નવાઈ લાગી.
“ અલ્યા, તેં બહુ બેઠને શીશી

ઢોળી, છતાં કહે છે કે મારા ભલા માટે!
તારું મગજ તો ડેકાણું છે ને ? ”

એટલીજ શાંતિથી પેલો બોલ્યો:

“હા, મહારાજ. જે પ્રજામાં એમ વાત ફેલાય કે આપણા રાજાજીએ શરબતનું એક ટીપું અજાણતાથી પોશાક પર પડી જવાના નજીવા વાંકસર એક નિમકહલાલ નિરપરાધી નોકરને ઠાર મરાવ્યો છે તો આપની અપગ્રીતિને આશે ન રહે. એ અપગ્રીતિમાંથી આપને ઉગારવા મેં આખો શીશો આપના પોશાક ઉપર ઢોળ્યો. હવે આપ

સજા કરશે તો તેમાં આપની ડાઘ નિન્દા નહિ કરે. તે સજા હવે વ્યાજબી કહેવાશે. મરતાં મરતાં પણ મહારાજને અપજશ અપાવવામાં હું શું કામ નિમિત્ત બનું?”

હજુરીયાનો જવાબ સાંભળી રાજા તો સડકજ બની ગયો. તેણે તરતજ માફી આપી.

આમ પોતાની હાજરજવાબી ને શાંત મગજ કામ કરવાની ટેવથી હજુરીયો મોતના મ્હોંમાંથી બચી શક્યો.

૨૧૦ રમણલાલ શાહ

આ શું છે ?

જુદા જુદા પ્રાણીઓ
ના જુદા જુદા અવયવો
હમં આ એક નવું જ
પ્રાણી બનાવેલું છે.
એમાં કયું કયું અંગ
કયા પ્રાણીનું છે તે શોધી
કાઢો, બેઠાં !!

જમાલમીયાનું જાદુ

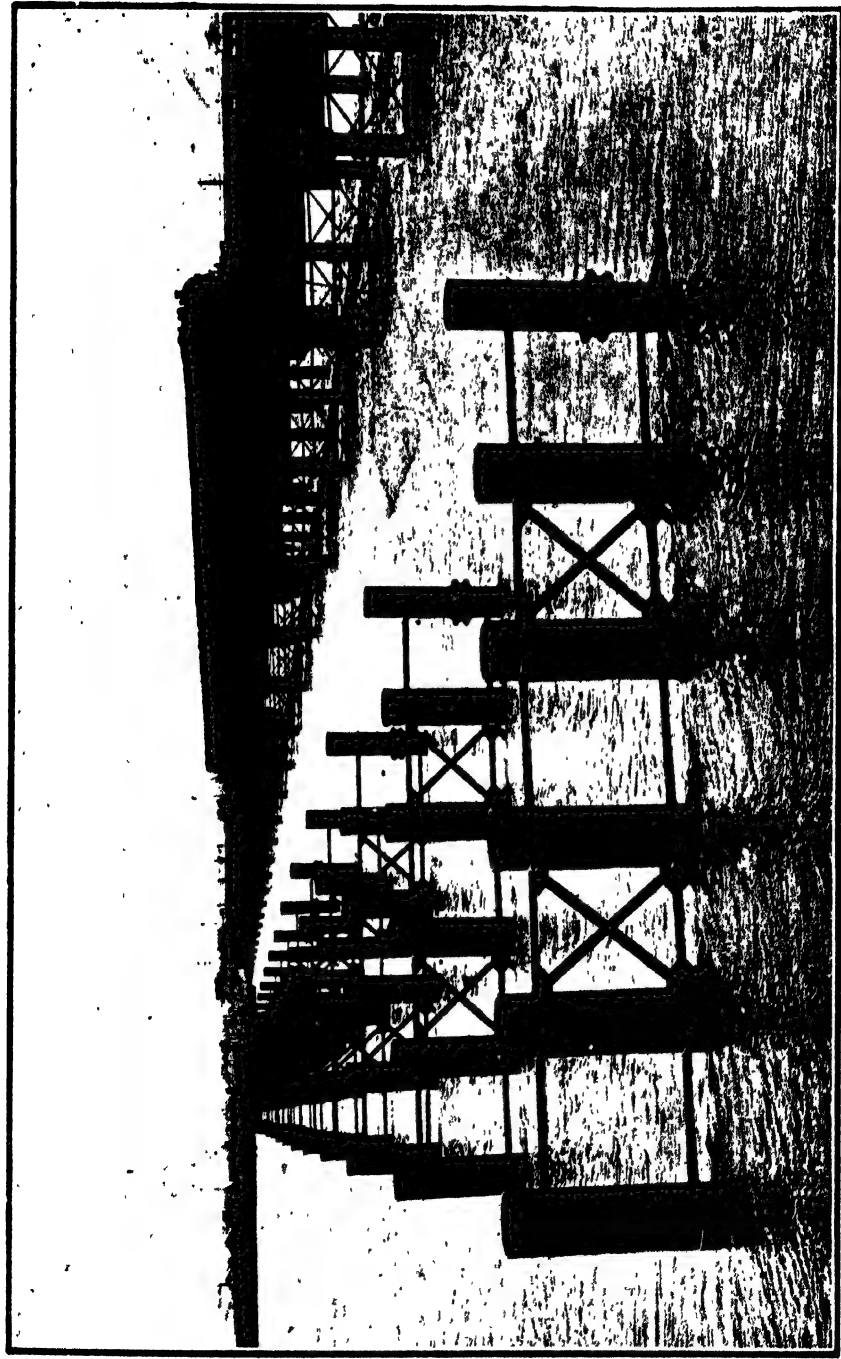
જમાલ જાદુગર ભારે ચાલાક. નવ દડા બાણે એના પાળેલા ચાકર એને મંતર જંતર બહુ આવડે. એની જવાબ, એના કથા મુજબ જ ચાલે. પાસે લાકડાના નવ દડા હતા. એ કથા મુજબ અદ્ધર લટકે. જમાલ જા-

દુગર જ્યારે એ દડાએને ઉછાળે ત્યારે દડાની ગમ્મત બેવા આખા ગામનાં છોકરાં ટોળે મળે.

એક દહાડે જમાલે ગમ્મતે કરી. રાજ તો એ સૌ પાસે પૈસા માંગે. તે દહાડે બાણે બધા છોકરાંને બેળાં કર્યા અને કથું પોરીયાઓ, ચાલો. આજ તમને હું ધનામ આપું. માફ ઉખાણું છોડે તેને એક રૂપિયા મળે.

જુઓ, હું નવ દડા ઉછાળું છું. ઉછાળીશ એટલે હવામાં અદ્ધર હભા રહેશે. એવા હભા રહેશે કે તણ તણ દડા સીધી લીટીમાં ફાય. જરા આડા નહિ કે

અધ્યક્ષે]

વસાહતો પૂલ : જુનો ને નવો

[ગાંધી]

જરા ટેડા નહિ. પછી કયા કયા દડા સીધી લીટીએ છે તે જણાવે તેને ઈનામ મળે.

પછી જમાલકાકાએ તો દડા ઉછળાયા. હોઠ ફફડાવે ને મંતર ભણે. દડા તો જઈને આકાશમાં ઉભા રહ્યા. જરા હાલે નહિ કે ચાલે નહિ.

પછી જમાલભીંયા હાથ નચાવતા ઉભા રહ્યા: ઓલો છોકરાઓ, શું કહો છો?

* * *

છબી જુઓ. છબીમાં જમાલ-ભીંયા હસતા હસતા ઉભા છે. એના હાથનો લટકો તો જુઓ. એની પાધડીનું કુમતું ચે જુઓ. પણ તે પછી જુઓ દડાને. નવ દડા કેવા સરસ ગોઠવાયા છે! હવે કયા ત્રણ ત્રણ સીધી લીટીમાં છે, તે ખોળી કાઢો. આંખ વતીજ શોધજો, હોં; સીસાપેન ના લેતા.

અમલ એટલે ?

- ૧ અમલ એટલે હકુમત (રાજનો)
- ૨ અમલ એટલે કેફ (દારૂ તાડીનો)
- ૩ અમલ એટલે બબલણી (કામની)
- ૪ અમલ એટલે ચોકપું-સ્વચ્છ-મળ વિનાનું.

પહેલા ત્રણ અર્થવાળો ચબ્દ મૂળ ફારસી ભાષામાંથી ગુજરાતીમાં આવ્યો છે. ચોથો ચબ્દ એ ને એ છે પણ સંસ્કૃતમાંથી આવેલો છે.

સંતાકુકડી

<p>મારી નાની અગાશીમાં એક કબૂતર આવે છે. નાની સરખી બપોલ છે, તેમાં દાણો લાવે છે. કબૂતર ને કબૂતરી બેઠાં બેઠાં ખાય છે. સાથે સાથે ખાધા કુડે સાથે ફરવા જાય છે. એક દહાડો દાણો લઇને કબૂતર ભાઈ આવ્યા. ખાવાનું તો મળ્યું ભાવતું તેથી હસતા આવ્યા. માળા પાસે આવ્યા ત્યાં તો હસવું બધું ઉડી ગયું!</p>	<p>કબૂતરીબાઈ ના દેખાયાં, મનડું દુઃખમાં ડૂબી ગયું. દાણો માળામાં મૂકીને કબૂતરભાઈ શોધ કરે. છાપરે જોયું, છતમાં જોયું આમ ફરે ને તેમ ફરે એઠલામાં તો કબૂતરીબાઈ એક ખુણેથી નીકળ્યાં. હસતાં હસતાં કુદતાં કુદતાં માળામાંહિ પંસી ગયાં. કબૂતરભાઈ આવ્યા દોડતા કબૂતરીબાઈ ક્યાં ગયાં? હું તો રમતી સંતાકુકડી કેમ તમે ગભરાયા?</p>
--	--

કબૂતરભાઈ પણ હસતા હસતા

માળામાં ભરાયા

પછી બંનેએ ખાધું

પીધું

ને

મજા કરી

ન. વી.

પ્ર હરદેશ બહુ જુનો દેશ છે.

પણ બુદ્ધ ધર્મની ચોપડી-
આમાં એનું નામ જુદું જ છે: સુવર્ણ-
ભૂમિ. એ સોનાના દેશ ત્રિપે કટલીક
બાણવા લાયક વાતો આહું રજુ કરું છું.

સોનાનો દેશ, એ નામ કંઈ
છેક ખોટું નથી. હજુ પણ એ દેશ-
ની બધી નદીઓમાં કાંઈ કાંઈ વાર
થોડું થોડું સોનું મળી આવે છે.

પણ તેમાંથી કંઈ એને ખાસ
કમાણી નથી. એને ખરી કમાણી
તો એના ઘાસલેટના કુવામાં,
એના જંગલોમાં, એની ખાણોમાં,

એના ચોખ્ખાના
ખેતરોમાં છે.
ને એના પેગોડા
—મંદિરો બેવા
તો ઠેરઠેરથી—
મુલક મુલકથી
મુસાફરો આવે
છે. બ્રહ્મદેશના
લોકો ભારે

હસમુખા ને મળતાવડા છે.

કંઈએજમાં એને 'પેગોડાનો મુ-
લક' પણ કહે છે. રંજુન બચ્ચો, તો
વહાણ બંદરે પહોંચે તે પહેલાં તો
ધણે આદેશીજ પેગોડાનાં શિખરો—
બણે ભડકાની ઉપલી ટોચ જવાં—
નજરે પડે છે. શહેરમાં ગામમાં જ્યાં
બચ્ચો ત્યાં 'ફેયા' માં બુદ્ધદેવની
પ્રેમાળ મૂર્તિ અને ફુલ, ધૂપ ને
મીણખત્તી લઈ પૂજા કરતાં
બ્રહ્મી નરનાર નજરે પડેજ પડે.

આપણા મંદિરોમાં તો દાન-
દક્ષિણા, પંડ્યા-
ઓનો દોર અને
ખીજ કાયદા-
ઓનું ભેરભારે
આલે. પણ બ્રહ્મ-
દેશમાં એવું કંઈ
ન મળે. ત્યાંના
'ફેયા'માં તો
ફક્ત ફુલ અને

ધૂપ દીપ. એ શિવાય બીજી વાત પણ કોઈ ન જાણે.

x x x

બ્રહ્મદેશના લોકોને મન બુદ્ધ એ સાચા ભગવાન, દયાના ભંડાર છે. ગમે તેવી રીતે વાતો જોડી કાઢી ને પણ તેમણે બુદ્ધ ભગવાનને બ્રહ્મદેશનાજ વતની તરીકે માન્યા છે. કેવી ખુબી છે ! બુદ્ધ ધર્મ હિન્દમાં જન્મ્યો, પણ ત્યાંથી એક વખતે એની બધીજ નિશાનીઓને નાબુદ કરવામાં આવી - છતાં હિન્દ બહાર પણ એ ધર્મ ખૂબ ગ્રામી પડ્યો ને આજે અડધી દુનિયામાં તે ચાલે છે !

x x x

બ્રહ્મી લોકોએ એમ તો ધર્મ શિવાય પણ ઘણી વસ્તુ હિન્દુસ્તાન પાસેથી લીધી છે. એમના ચહેરા તો ચીના જેવા, જાપાની જેવા-પણ બીજું ધણું હિન્દુને મળતું આવે. એમની વાર્તાઓ, એમના રીત રિવાજ, એમની લખવાની રીત સુદ્ધાં આ દેશની. એમના પેગોડામાં પણ હિન્દુ કારીગરોનીજ હુશિયારી ચમકે. આનંદ

નામનો એક પેગોડા છે. ઉત્તર બ્રહ્મદેશમાં પેગનશહેરમાં આવેલો છે. એક વખત તો આ પેગન રાજધાની હતું. ત્યાં આજ સુકડો પેગોડાના ખંડો-થેરો પડેલા છે. આ આનંદ પેગોડામાં સંદેજ હિન્દુસ્તાનના મન્દિરોના જોવા જ ધાટ છે.

x x +

ત્યાં લાકડાનું કોતરકામ ભારે સરસ થાય. એ કોતરકામ જોવું હોય તો ત્યાંના પેગોડા જોવા. ત્યાં બુદ્ધ ભગવાનની જીંદગીના બનાવો ઘણી સરસ રીતે લાકડા પર કોતરેલા મળી આવશે. આવું લાકડી કોતરકામ ભાગ્યેજ બીજે થતું હશે.

+ + +

વળી પેગોડા કંઈ માત્ર દહેરાંજ નથી. ત્યાં તો વળી સાથે સાથે નિશાળ પણ હોય છે જ. બાળ મન્દિર પણ ખરાં. બ્રહ્મી લોકોમાં તો દરેક છોકરા છોકરીને ધર્મનું (અને ભાષાનું) થોડું જ્ઞાન લેવુંજ પડે. તેથીજ હિન્દુસ્તાન કરતાં ત્યાં ભણેલાનું પ્રમાણ ધણું વધારે હોય છે. બધા છોકરા

છોકરીને થોડો વખત ધર્મજીવન ગા-
ળવું પડે. એટલે જ્યાં જુઓ ત્યાં
ભિક્ષાપાત્ર સાથે નાના નાના લગવા-
ધારીઓ ફરતા નજરે પડ્યાજ કરે.

* * *

ત્યાંના લોકોને નાચવા ગાવાનો
ખુબી શોખ. સૌને કંઈક ને કંઈક
આવડેજ. નાચવાની કળા પણ ત્યાં
હજી ધણી ચાલુ છે.

* * *

એ લોકોને ધણી સુંદર કળાઓ
આવડે છે. લાકડાનું કોતર કામ આવડે
એ હપર કથું. વાંસ પર લાખ ચોં-
ટીને તેઓ તેમાંથી સરસ વાસણો
બનાવે છે. એ વાસણો આખી દુનિ-
યામાં ખપે છે. ચિત્રકળા તો ઓછીવત્તી
સૌને આવડે. તેમના વાસણકુસળ,
પેટીપેટારા, ઘોડીયાં, સાંએલાં, સૌ પર
કંઈ કંઈ ચીતરામણ તો હોયજ.

* * *

થોડું રંગુન વિષે કહું. એની
ઝામેર નાની નાની નદીઓ ને નહેરો
છે. એના રસ્તા મજાના છે. મોટી
મોટી ત્રણ ત્રણ ચાર ચાર માળની હ-
બેલીઓ છે. કોઈ પણ બતના લોકો

ત્યાં ન હોય એમ ન બને. ચીના,
હિન્દના બધા પ્રાંતના માણસો, અમે-
રિકનો, યુરોપના ગોરાઓ; જુદા જુદા
ચહેરા, જુદી જુદી બોલી, જુદા જુદા
પોશાક—એ બધાથી બાણે એક માણ-
સોનું પ્રદર્શનજ ત્યાં ગોઠવાયું ન હોય
એમ લાગે. પંજાબીઓ ઘોડા ગાડી કે
મોટર ચલાવે, ચીનાઓ સુતારી કામ
કરે, મદ્રાસી મજુરો રીક્ષા તાણે,
બંગાળીઓ કારકુની કે વકીલાત કરે
અથવા પોરીયા ભણાવે.....આમ
બધો પચરંગી દેખાવ !

* * *

આપણે ત્યાં સુરત અમદાવાદમાં
હાથી આવે તો લોક એવા ભેળું મળે.
વડોદરામાં હાથી ધણી વાર નજરે
પડે તોયે તેની નવાઈ તો ખરીજ.
આ મુલકમાં તેવું કંઈ નહિ. અહિં
હાથી જંગલોમાં ખુબી. લાકડાં આમથી
તેમ વહી જવાને હાથીજ વપરાય.
તોયે હવે હાથીને ઠેકાણે સંચાગા-
હીઓ વપરાવા લાગી છે એટલે થોડે
દહાડે હાથીઓને એ કામ કરવું મટી
જશે એમ લાગે છે.

બ્રહ્મદેશના ઉપલા ભાગમાં ખાણો છે. ત્યાંથી ઘાસતેલ, પેટ્રોલ નીકળે છે. ત્યાંથી જમીન તળે મોટા નળ બેસાડેલા છે. તે નળ સાડા ત્રણસો માઈલ દૂર રંગુન સુધી જાય છે. આ નળમાં થઈ ઘાસતેલ રંગુન આવે છે ને પછી દેશ પરદેશ રવાના થાય છે. નીલમ, મણિ વગેરે પણ થોડા થોડા ત્યાં

મળી આવે છે પણ એ ધંધામાં હવે લાભ નથી.

* * *

તમે મોટા થાઓ ત્યારે બ્રહ્મદેશ જોવા જાઓ. તમને નક્કી લાગશે કે દેશ જોવા જેવો છે. કેવા હસમુખા, મળતાવડા લોકો! કેવી સરસ દિમારનો! કેવા કુદરતી દેખાવ! જાણે પરીઆનોજ મુલક.

જાણો છો ?

સસલાને ચણા ખાવા બહુ બાવે.

તે થોડા થોડા ચોખ્ખા પણ ખાય.

સસલી દર મહિને વીઆય છે.

તેને દર વેળા છ અથવા તેથી વધારે ખચ્યાં જન્મે છે.

પણ એ ખચ્યાંમાંથી જીવે છે બહુ જ ઓછાં.

આસ્ટ્રેલિયામાં એટલા બધા સસલાં થાય છે કે ત્યાંના લોકો તેનાથી છેકળ કંટાળી ગયા છે.

નહુ, રમુ ને ચીમન, જલ
સુંદર કાન્તિ ને હરિલાલ
બાગ તરફ સૌ રમવા જાય
હસે કુદે ને બહુ ખુશ થાય

એક દિવસ નહુ બોલ્યો એમઃ
મોટા થઈ બાઈ કરશું કેમ?
મારો તો એવો વિચાર
બનીશ લશ્કરનો સરદાર

* * *

રમુ કહે એ તુજને ગમે
મારું મન તો બીજે ભમે
મારે તો ઉડવું આકાશ
વિમાનનો કરવો અભ્યાસ

* * *

ચીમન રમતો થોડે દૂર
તે આવ્યો સાંભળીને સૂર
મારે તો કરવો વેપાર
પૈસા મેળવું અપરમ્પાર

માલ બધે મોકલું અહિં તણો
લાવું અહિં બીજેથી ઘણો

* * *

બાર વરસનો પારસી બાળ
ગોરો ગભરૂ નાનો જલ
હસી પડીને બોલ્યો એમ
મારે બોલો કરવું કેમ?

મુજને રમવાનું ખૂબ ગમે
બોલ બેઠ ને ગેડી દડો
બોલ બેઠ બહુ મોંઘા મળે
અહિં બનાવું તો તે દુઃખ ટળે

હજીરો નોકર રાખીશ
મોટા સંચા મંગાવીશ
સુંદર દડા ને મજબુત બેટ
સરતે આપીશ સૌને નેટ

* * *

બોલ્યો સુંદર: મારી વાત
સાંભળજેરે મારા બ્રાત
મારે તો લખવા છે લેખ
લખવા ખાતર ધારું ભેખ

દેશ દેશાવરમાં બહુ ફરું
મોટા મોટા ભાષણ કરું
કવિતા વાતોનો લખનાર
થાવા મારો છેજ વિચાર

* * *

તેવે કાન્તિ બોલ્યો એમ
મારી તો બુદ્ધિ છે નેમ
મોટી મોટી શોધો કરું
દુનિયાના દુઃખડાં હું હરું

માણસના નહિ મટતા રોગ
મટાડવાના મારે કોડ
દુનિયામાં સૌ બોલે એમ
હવે થયાં ભાઈ કુશળ ક્ષેમ

* * *

હરિલાલ બાકી છે એક
તેણે પણ દેખાડ્યો ટેક
હું તો થઉં મોટો ઈજનેર
પ્રખ્યાતિ પામું ચોમેર

ખાંધું મોટા પુલ ને બંધ
તોડી નાંખું પહાડ પ્રચંડ
તાજ મહાલ જેવા મિનાર
ધક્કીયલ ટાવરના દોસ્તદાર

ઉભા કરું હું ઠામે ઠામ
એવી મુજ અંતરની હામ

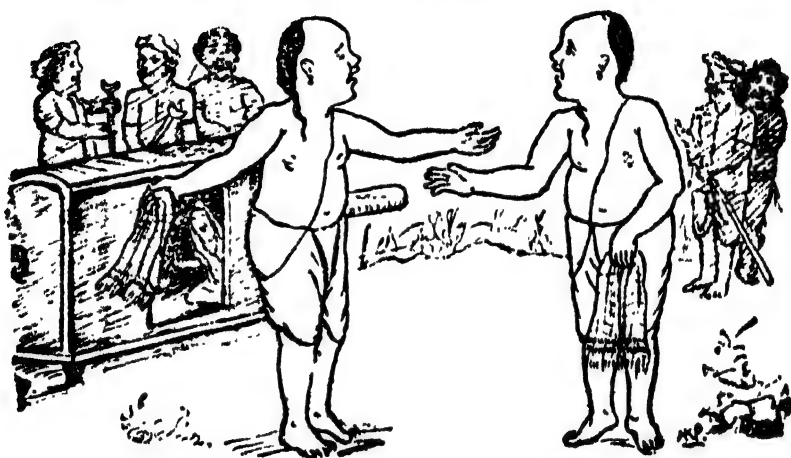
* * *

દોસ્તો એવું નિતનિત રમે
એવી રમતો સૌને ગમે

પંચાંગ સંસ્કાર

તમે પંચાંગ તો જોયું જ હશે. તેમાં એક ખાનામાં કેટલાંક અધરાં અધરાં નામ હોય છે. જેમાં કે: ઉત્તરાષાઢા, પૂર્વાષાઢા, મૂળ, જ્યેષ્ઠ, કૃત્તિકા મધ્યા, આશ્લેષા, શેહિણી વગેરે.

આ નામ નક્ષત્રોનાં ગણાય છે. કહે છે કે આ નક્ષત્રોના હુકમ પ્રમાણે અસલ માણસોને ચાલવું પડતું. જે દિવસ-તારીખ સાથે જે નક્ષત્રનું નામ હોય તે દિવસે તેનું જ રાજ ગણ્યું.

આમાં બે નક્ષત્રો મધ્યા ને આશ્લેષા કરીને છે તે મહા તોફાની. પોતાને ઢહાડે તેઓ ઢાઢને બહારગામ જ નં નીકળવા દે. પંચાંગમાં જે તિથિએ મધ્યાનું રાજ લખેલું હોય (કે આશ્લેષાનું લખેલું હોય) તે દિવસે મકદૂર ઢાની કે બહાર જવા નીકળે ! નીકળે તો મધાભાઈ તેના ખારજ વગાડી દે.

તે અસલના જમાનામાં તો મા-

ણસો આ બે તોફાનીઆને ગાંઠતા, પણ હાલ તો મધા ને આશ્વેષા પં-ચાંગમાં પડ્યા રહે છે એટલુંજ. આ-પણે તો કોઈ કશી નેની દરકાર કરતા નથી. મોજથી ગમે તે વારે ગામ પરગામ જઈએ છીએ. આપણને તો મધા આશ્વેષા કોઈજ નડતું નથી. એનું કારણ શું ?

વાત ધણા વરસ પરની. કાણ જાણે કેટલાં વરસ થયાં. તારીખ તો લાવીએજ ક્યાંથી ? પણ સમજેને-હજારેક વરસ હશે.

તે વેળા એક હતા બામાળુભાઈ. જાતે જુવાન જોધ. પહાડી શરીર, મજબુત કાયા; છેલ છબીલો, પણ મિનજ ભારે. કોઈનું કહ્યું તો માનેજ શાનું ? જીદ પકડી તે છોડેજ શાનો ? ભારે ટેકી ને હઠીલો.

એનું નામ શું ? તે તો ભાઈ કાણ જાણે ! પણ સમજેને કે હશે જખરાભાઈ. એ નામ ઠીક પડશે. વાત વાતમાં છેડાઈ પડે ને ધાયુંજ કરે એને જખરાભાઈ કહીએ તો ખોટું શું ?

જખરાભાઈ પરણેલા હતા. પણ વડુ પીયેર રહે. એક દહાડો માએ કથું : ભાઈ શ્રીકા, (તમનેય તમારી બા શ્રીકા કહે છે ને ? તેમ એનું થે ધરનું નામ તો શ્રીકાજ હશે.) હવે તારી વડુને નેડી લાવે તો ઠીક. મારાથી કામ નીપજતું નથી.

જખરાભાઈ તો કહે : આ હો હો, એમાં તે શું મોટી વાત ? આ....આલ્યો.

કહીને ભાઈસાહેબ તો નીકળી પડ્યા. ચાલતા....ચાલતા....ચાલતા આવ્યા વડુને ગામ. સાંજ પડી ગયેલી. સાસરે પહોંચ્યા. ગયા સીધા સસરાજી પાસે. તડ ને ફડ વાત કરી કે તમારી દીકરીને તૈયાર કરજો; કાલે રહવારે તેડી જવી છે.

સસરા કહે : અરે, પણ ભાઈસાબ, જરા બેસો તો ખરા. આવ્યા શું ? જાવ શું ? હજી તો હમણાં આવ્યા. જરા બે ચાર દહાડા રહો. તે પછી સુખે જાએ ને, કોની ના છે ?

સાસુજી પણ બોલ્યાં : હા, ધણે દહાડે આવ્યા છો. સાડું સાડું ખાઓ, પીઓ. પછી તેડી જવાનું તો છેજ ને.

પણ જખરાભાઈ તે જખરાભાઈ !
મિત્રસ ભારે. તેણે કહ્યું: ના ખાવા,
ના. મારે ખાવું નથી ને પીવું નથી,
ને રહેવું થે નથી. હું તો કાલે જવાનો.
તમે કરો તૈયારી.

પાસેજ દીપણું પડેલું. સસરાજીએ
ચપ દઈને ઉઠાડ્યું. ડોકું ધુણાવી
બોલ્યા: હંહંહંહંહં! એ નહિ ખન-
વાનું. કાલે તો મધા છે
મધા. મધામાં ખહાર
ન જવાય. કંઈ આફત
ખાફત પડે તો? મધામાં
કંઈ ખહારગામ જવાય?
જખરાભાઈનો તો

મિત્રજ ગયો: શુંહંહંહંહં? મધા
લગા એના ધરના! હું તો કાલે જવાનો.
જવાનો જવાનો ને જવાનો. વળી
મધો શું ને લગો શું?

અરે, આ દીપણું ચોખ્ખી ના
લાગે છે? મધામાં ખહાર ન—

દીપણું જય હંધી. આપણે તો
દીપણાં ખીપણાંને ન માનીએ. કાલે
તો જવાનુંજ છે. હું હમણાં ડોળી-
વાળાને કહી આવું છું. મળસેકે અહિં
આવીને ખડા થઈ જશે.

સાસુસસરા તો જમાઈરાજને
સારી પેઠે આજખે. તેનો મિત્રસ
એટલે તો રાતું મરચું. તેની સાથે

ગરબડ ન ચાલે. ચુપ તો થયા પણ તેમના મનમાં ફીકર પેંટી. કાલે મધ્ય છે ને આ લોક બહાર જાય ને કંઈ આકૃત આવે-અરે, ભલા ભગવાન !

હવે બન્યું એવું કે મધ્યાભ્યાસ એ વેળા આસપ્તસમાજ ફરે. પોતાની વારીને આગલે દાકારે તે ક્યાં ને ક્યાં શિકાર શોધતાજ ફરે. ખીજે દહાડે બહાર જવાની વાત કરતું કોઈક સંભળાય એટલે એ રાજ !....હં ! આખો હાથમાં શિકાર.

તેમાં આજે તો જખરાભાઈ સંભળાયા: એ મધ્યો શું ને ભગો શું ?

મધ્યાભ્યાસ કહે: ઓ હો હો હો ! આટલો બધો મિજાસ ! મારા જવાને ગાળ દે ! મધ્યો ને ભગો ! એ બામ-ણભાઈને પણ હાથ ખતાવવો પડશે.

(૨)

ખીજે દહાડે મળસ્કે તો ડોળી આવીને બારણે ખડી થઈ ગઈ. સાસુ સસરા બંને તો રડમસ થઈ ગયેલાં. અવળે દિવસે દીકરીને વિદાય કરવી તે માખાપને કેટલું લાગે ? પણ જમાઈની જીદ આગળ ચાલે નહિ. માએ રડતાં

રડતાં દીકરીને ડોળીમાં બેસાડી, હુગ-ડાંની પોટલી આપી અને વળી પાછું એક વાર કહ્યું-છેલ્લો પાસો નાંખ્યો: હજી નહિ જવ તો સારું છે. આજે મધ્યનો વાર, પંચાંગ સાફ ના કહે છે—

જખરાભાઈ ગુસ્સાથી ખરાડી ઉઠ્યા: હું એ મધ્ય ક્યા બધાને વેચી ખાઉં એવો છું. અમે તો આ ચાલ્યા....

એણે ડોળી ઉંચકનારા ભોધઓને રસ્તો પકડવા હુકમ કર્યો. હેમસો ભાધ હેમસો કરી તેમણે પાલખી-ડોળી ઉંચકી ને સડસડાટ ચાલ્યા. સાથે સાથે જખરાભાઈ પગે હિંડતા ચાલ્યા.

રસ્તે કંઈ કંઈ વાડી બંગલા, બજાર, મહોલ્લા મૂક્યા. આગળ ચાલતાં પાંધર મૂક્યું, તળાવ વટાવ્યું, જંગલ વટાવ્યું. જખરાભાઈ લાંબી લાંબી ફાળ ભરતા ચાલે છે. પાલખી પણ સાથેજ છે.

એમ કરતાં કરતાં બપોર થઈ. તડકા માથે ધમધમી રહ્યો છે. ભોધઓ પરસેવે ઝાખાઝાખ થઈ રહ્યા છે. તરસે તેમનાં ગળાં સૂકાય છે. એવામાં એક મોટું ગ્રાડ આવ્યું. પાસેજ વળી વાવ

હતી. ડોળી ત્યાં ઉતારી બોલ્યાઃ
શેઠસાહેબ, અહિં જરા આરામ કરીશું.

જખરાભાઈ બોલ્યાઃ અચ્છ, હ્યો
આરામ. હું પણ આ વાવમાં જઈ
નહાવા ધોવાનું કામ પતાવી નાંખું.

ડોળીમાં તેલની શીશી હતી.
જખરાભાઈએ તેમાંથી તેલ લઈ ડીલે
સારી પેઠે ચોળ્યું. શોખીન પણ પૂરા
કની! પછી અંગુછો-ટુવાલ લઈ
ભાઈસાહેબ વાવમાં ઉતર્યા.

ભોઈઓએ પણ પાણી ખાણી
પીધું, માથેથી ફાળીયા કાઢ્યા અને
તે વડે પવન ખાતા વડને છાંયડે
બેઠા. જખરાભાઈની વહુ ડોળીનો
પડદો સરકાવી બહાર બેઠા લાગી.
એવામાં એક ગમ્મત થઈ.

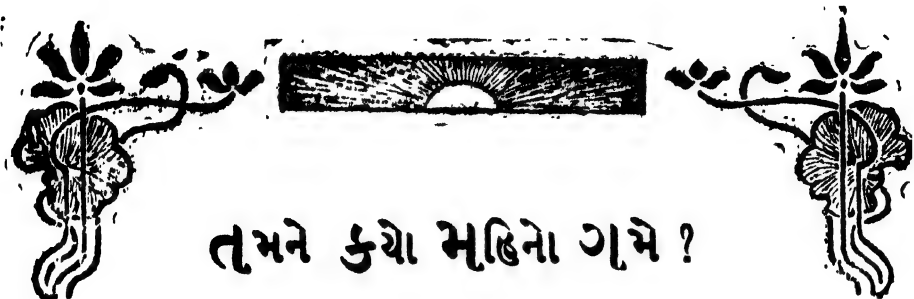
પેલા મધાભાઈ ખરાને-તે દિવ-
સની પાળીવાળા-તે ક્યારના લાગ
શોધીજ રહ્યા હતા, કે ક્યારે શિકા-
રને પકડું. જખરાભાઈના જખરા
ચબ્દોથી તેને ઝાઝ લાગેલી; પણ
જખરાભાઈ હિંમતવાળા છે એટલે કામ
સાચવીને લેવું પડશે એવો મન-

સૂચો કરેલો. હાથની ખાથમખાથીમાં
તો મઝાજ ન મળે. થોડું ધણુ થે વાગે
બે પાંચ લપડાક તો પડેજ. એટલે
હવે દુરમનને નહાવા ગયેલો બેઠ
એણે નવીજ તરછીબ લઢાવી.

મધાએ તો ધ્યું જખરા-
ભાઈનુંજ રૂપ. ડીલે તેલ ચોળેલું છે,
ખાંધે ટુવાલ નાંખ્યો છે, ચહેરો, ચાલ,
રૂપ રંગ બધું ખાસ્તું જખરાભાઈનું
સ્તો. એવે વેશે એ ભાઈશ્રી પાલખી
પાસે આવી ખડા થઈ ગયા. કહેઃ
ખાપરે, વાવમાં કંઈ કાચખા તો કાચખા
છે! નહાવાનો ઘાટ ખાય તેમ નથી.
ચાલોરે પાછા, ડોળી ઉંચકા. હવે
વળી ખીજ ગામે તળાવ મળે તો
ત્યાં નાહી નાંખીશું.

ભોઈઓ થાકેલા હતા. વિસામો
ન મળવાથી જરા અકળાયા. એક
જણ કહેવા જતો હતો કે થોડી વાર
પછી; પણ તેના હોઠ ફડકે ન ફડકે
ત્યાં તો એ બનાવટી જખરાભાઈ
ખરાડી ઉઠ્યાઃ ગડબડ મત કરના.
ડોળી ઉંચકા !

.....આ વાતનો ખાકીનો લાગ ફડકે મે પાને વાંચો

તમને કયો મહિનો ગમે ?

તમને કયો મહિનો ગમે ? કાર્તિક, માગશર, પોષ, મહા, ફાગણ, ચૈત્ર, વૈશાખ, જેઠ, અષાઢ, શ્રાવણ, ભાદરવો કે આસો ! મને તો અષાઢ ગમે. મારી વર્ષગાંઠ અષાઢ મહિનામાં, માટે. મારી વર્ષગાંઠને દિવસે મેં મારા મિત્રોને જમવા બોલાવેલા. અમે નવ જણ હતાં; તેમાંથી બે કાર્તિકમાં જન્મેલાં, એક મહામાં, એક ફાગણમાં, હું અષાઢમાં અને ચાર જણ ભાદરવામાં. જમતાં જમતાં અમે તકરાર પર ચઢ્યાં કે કયો મહિનો સૌથી સારો ? દરેક જણ પોતે જન્મેલા એ મહિનો સારો એમ મનાવવાનો પ્રયત્ન કરે. કાર્તિકવાળા કહે કે “અમારો મહિનો સૌથી શ્રેષ્ઠ. આપણું નવું વર્ષ કાર્તિકથી બેસે. કાર્તિક ના હોય તો નવું વર્ષ ઉગેજ નહિ ! અને શિયાળાની શુભાખી ઠંડીની કેવી લહેજત !”

“શિયાળા પાછળ ઠેાઈ કવિ ગાંઠો થયો હોય એવું બણ્યું નથી. શિયાળા વિષે કવિતાજ ક્યાં છે ?” અમારામાંથી એક જણે કહ્યું :

“એક લીંટી યાદ આવે છે.” મેં યાદ કરતાં કહ્યું :

શિયાળે શીતળ વા વાય,
પાન ખરે ઘઉં પેદા થાય.

“ઘઉં પેદા થાય એ તો ઠીક; પણ પાન ખરે એ કેવું દૃશ્ય ! બધાં ઝાડ બોડાં બોડાં ઘઉં બન્યા ! શિયાળામાં તો કુદરત મરી બન્યા.”

“એટલેજ કવિએ શિયાળા પર કવિતા નહિ લખી હોય.” એક જણ બોલી ઉઠ્યું :

જેઈ જેઈ વર્ષાની રેશ,
શિયાળો ખડું સારો.—

—કાર્તિકના હિમાયતીએ તરત કવિતા બનાવી.

“એ તે કંઈ કવિતા કહેવાય ?”
અમે બધાં સામટાં બોલ્યા.

“જ્યારે તકરાર કરતાં કંઈ દલીલ ન જડે ત્યારે મારામારી પર આવી જાય તેમ આ તો હાર કબૂલી કહેવાય.”

“કવિ કવિતા લખે તોજ અગુક વસ્તુ સારી ગણાય ? મારા અને તમારા પર કોઈ કવિ ખુશ ન થયો અને કવિતા ન લખી માટે આપણે ખરાબ ?”

“કવિ એટલે કુદરતનો પૂજારી, કુદરતના ભાવો વગેરેને માણસની ભાષામાં ઉતારનાર દુભાષિયો. એટલે જ્યાં કુદરતનો સવાલ આવે ત્યાં કવિ કહે તેને તો વળુદ આપવુંજ જોઈએ. આપણે રહ્યાં મનુષ્ય; અને આજના મનુષ્યો જ ન્યાય ત્યારે કુદરતની અવસ્થામાં હોય. પછી તો કુદરતથી જેટલા છેડા નસાય તેટલા નાસે અને મોટે ભાગે અકુદરતી બને. એટલે આપણે સારા કે નહારા તેનો ન્યાય કુદરતદૃષ્ટા કવિ ના કરી શકે ?”
અમારામાંથી એક જણે હહાપણનું પ્રદર્શન કર્યું.

“હીક. એ કવિનેજ ન્યાયાધીશ કરવો હોય તો એને શિયાળા પર

હવેથી કેવી કવિતા રચાય છે તે.”

કોઈ કવિને લાંચ આપી શિયાળા પર કવિતા લખાવવાનો એમનો હેતુ સ્પષ્ટ હતો; અથવા કહાય પોતેજ કવિ બનવાનો વિચાર કરતા હોય ! પણ જ્યાં લગી કવિતા ન લખાય ત્યાં લગી તો એમની હાર થઈ.

“જો કવિનાજ શબ્દોથી ન્યાય કરવા માંગતા હો તો વસંત ઋતુ સૌથી શ્રેષ્ઠ. અને ફાગણ વસંતમાં આવે, માટે ફાગણ સૌથી સારો” ફાગણમાં જન્મેલા બોલ્યા.

“કવિઓએ વર્ષા પર ક્યાં ઓછી કવિતા વરસાવી છે ?

ધડી ધડી તડકો ને છાંયડો ફેરવાયે ગરમીથી ઉકળાટો પ્રાણીને ભારી થાયે અહીં તહીં દીસે છે દોડતાં અબ્ર કાળાં સકળ જન કહે એ વૃષ્ટિના થાય ચાળા

કેવું સુંદર વર્ષાનું વર્ણન !” શિયાળા-વાળાએ વસંતનો પક્ષ ખેંચી અમારા પર હાલો કર્યો. “ગરમીથી ઉકળાટો કેવા મજાહના લાગે.”

“અરે એ તો વૃષ્ટિના ચાળા થાય તે વખતનું વર્ણન. વર્ષાનું ક્યાં છે ? વર્ષાનું વર્ણન વાંચવું હોય તો મેઘફૂત વાંચો મેઘફૂત.”

“વસંત પરની બધી કવિતાઓ

બાયલી બાયલી. વર્ષાનાં વર્ષાનો કેવાં
ભવ્ય !” અમારામાંથી બીજું બોલ્યું.

“કેવા ગિરિ ગગનચુમ્બી જણાય ભવ્ય.
પ્હેરી ધનો તણી ભયાનક માળ કાળી.
ન્યાસા ત્રિનેત્ર ન્યમ શંકરના ભજુકે
સૌદામિની જમ્બની ગિરિજા શૃંગે.

—

ને કુમ્ભ સાગર દીસે પ્રકૃતિ ગભીર
આનંદથી ઉછળતો કરી દર્પનાદ
વેગે ધસંતી સુસવાટ કરંતી ઘેલી
તેવા નદી જલધિ તે અધીરી બનેલી.

—

અને જુઓ:

“તાપેથી આકુળ જનો અનિ ઉમ્ર ઓખે
થડા કરે અમીમથી વરસારી ધારા
આ વિશ્વને સુખમથી કરનાર વર્ષા
ગાયે ગુણો તુજ ઉપાસક લોક ઘેરા.

તાપથી અકળાયલા લોકો આતકની
માફક વર્ષાની રાહ જુઓ. વરસાદ પડે
કે નાના નાના બાળકો તો કેવાં ઉધાડાં
ઉધાડાં વરસાદમાં દોડી જાય !”

“પણ ફાગણમાં તો નાના બાળ-
કોને ફાગ રમવાની કેવી મળહ પડે !
છાનામાનાં સંતાઇને રંગની પીચકારી
વડે નવાનકોર કપડાંને રંગથી ચીતરી
નાંખવાની મળહ અનુભવી છે ! હોળી
કેઇ દહાડો રમ્યા છો ?”

“અરે, હોળીના વખતમાં ગાળા-
ગાળીથી તો તોળા !” અમારામાંથી
એક જણ બોલ્યું. “કાનના કીડા ખરે
એવી ભાપા કેમ સાંભળી શકાય ?”

“તમારા સુફીયાની કાનને માટે
અમારી કોયલનો ટહુકાર કેવો લાગે છે ?
છે તમારે એવા મીઠા ટહુકારો !”

“વસંતને તો એકજ પક્ષી. અમારે
તો પપૈયા અને મોર બનેના મીઠા સ્વર
સાંભળવાના.” હું બોલી. “પીચુ પીચુ
અને ટીહુ ટીહુથી વન ગાજી રહે !”

“પીચુ પીચુ ને ટીહુ ટીહુ તો કોણ
જાણે, પણ દેડકાંને રૂં રૂં રૂંકાર તો
બહુજ સંભળાય છે.” શિયાળાવાળા
બોલ્યા.

“વસંતમાં માત્ર કાનને તો શું પણ
નાકને પણ કેવી મળહ ! ભત ભતના
કુટોની મુગંધ ! આંખાનો મ્હોર તો ખાસ
વસંતનોજ. એની પાછળ તો કવિઓ
ગાંડા બન્યા છે.”

“કદાચ ફેરી ખાવાની આશાએ.”
અમારામાંથી એક જણ વચમાંજ બોલી
ઉઠ્યું.

“તપેલી ભૂમિ પર બ્યારે વરસાદની
ધારા પડવા માંડે ત્યારે અંદરથી જે
સૂરી સૂરી સુવાસ પ્રગટે તેને કોણ

મારી જાથ ! એ સ્હરી
સ્હરી માઠી ખાવાનું ધ-
ણીએ વાર મન થઇ
જતું.”-

“ખાધીએ હશે ”
મેં ઉમેયું.”

વસંત અને વર્ષાની
તકરાર પૂરીજ ન થાત.
બન્ને ઋતુઓ કવિની
માનીતી. મેં એક છેલ્લી
હલીલ મૂકી ને એ સ-
ચોટ નીવડી. મેં કહ્યું,
“વર્ષા ન હોય તો હ-
કાળજ પડે. બધું જગત
મરી જાય અને વસંતના
તો કેવા હાલ થાય !”

આના ઉત્તરમાં વ-
સંતના અનુરાગીઓ કં-
ઇજ બોલી શક્યા નહિ.
એટલે વર્ષામાં જન્મેલાં
અમે પાંચ જણા છતાં.
હવે સવાલ એ ઉભો
થયો કે વર્ષાના મહિ-
નામાંથી કયો મહિનો
ઉત્તમ ! સારે નસીબે
શ્રાવણમાં જન્મેલું કોઇ

છે આવી પાંપણો ?
આ નવ વરસનો જેમ્સ સ્ટ્રાના
હાન બુકિલન-અમેરિકા (મા-
સાયુસેટસ)નો રહીશ છે.
પોતાની પાંપણ પર એ છ
ઢિનાસળી તો સ્હેજે રાખે છે
ને ખાર મુઠ્ઠી રાખી શકે છે.
ફિનિયામરમાં એવી વિશાળ
પાંપણો કોઇની નથી. બીજે
નંબરે વાયોલા ડાના નામની
નદી છે તે છ રાખી શકે છે.
પણ જેમ્સ કહે છે: એની
તે શી મોટી વિસાત !
અત્યારે એ ૧૧ વરસનો છે

હાજર નહોતું. નહિતર
શ્રાવણમાં કૃષ્ણ જયંતી
આવે, શ્રાવણ એ હિં-
દુઓનો પવિત્ર મહિનો!
-કહીને શ્રાવણનેજ શ્રેષ્ઠ
ગણાવત. કારણ ધર્મનું
નામ આઠ્યું એટલે આ-
પણાં મોદાંજ બહુ બંધ.
ધર્મનું નામ આઠ્યું કે
ખડું ખોડું જેવા કોઇ
ઉભુંજ નથી રહેતું!
ધર્મના નામથીજ શ્રાવણ
છતી જાત. સારે નસીબે
શ્રાવણમાં જન્મેલું કોઇ
નહોતું. એટલે તકરાર
અપાઠ એટલે મારી
અને ભાદરવામાં જ-
ન્મેલા ચાર જણ વચ્ચે
રહી.

“ભાદરવામાં તો
ગણપતિ ચોથ, આનંદ
ચૌદસ.....”

“સરાધીયાં” મેં
ઉમેયું.”

“સરાધીયાં તેમાં
શું ! સાડું સાડું ખાવાનું

તો મંગેને ? ”

“ખાઉધરાની માફક પેટનાજ વિચાર. ખરી વર્ષા એટલે અપાઢનીજ. મેઘવૃતમાં અપાઢનુંજ વર્ણન છે. ઉપમા અપાય છે તે અપાઢિત્તા મેઘનીજ. ભાદરવાનો મેઘ એમ કોણ કહેતું નથી. ભાદરવો નામજ કેવું છે ? ”

“ ભાદરવાની તો ભેંસ. ” એક જણે મારો પક્ષ લેતાં કહ્યું.

એ લોકો ચાર જણ હતા એટલે બહુમતીના બળે જીતવાની આશા હતી. મત લેવાયા. એ લોકો ચાર સામે ઠાર્તિંકના બે, મહાનો એક, કાગળનો એક અને અપાઢની હું. એમ પાંચ જણ એટલે ભાદરવા કરતાં અપાઢ શ્રેષ્ઠ એમ બહુમતીએ સિદ્ધ થયું.

બાળાંકા, તમારી વર્ષાગાંઠ ક્યારે આવે છે ? તમને કયો મહિનો ગમે ?

શ્રી હંસા મહેતા

નવરાશની વેળાએ—

એક કોરો કાગળ લ્યો. શાહી ને કલમ તો બેઠયે જ. ખડીયામાં બોળી કલમ પર જરા વધારે શાહી લ્યો ને પેલા કાગળ પર સારું મોટું ડપકું પાડો. બાણે નાનકડું શાહીનું ખાખોચીયું રતો !

ખરી ગમ્મત હવે છે. શાહીનું ડપકું છે તેમજ રહે એ રીતે કાગળને હાથમાં લઈ ડપકાને અડધો અડધ કાપે. એ રીતે સળ પાડીને વાળી દો. પછી પેલા કાગળને એક આંગળી ને અંગુડા વડે ડપકાવાળા ભાગમાંથી ઝાલી તે અંગુઠા ને આંગળી એવી રીતે સરકાવે કે અંદર પેલા ડપકાની શાહી ફેલાય. શાહી ફેલાતી અટકે છે એમ લાગે કે તમારું કામ પણ પૂરું થયું. પછી કાગળ ખોલો.

બુઓ, કેવી સુંદર, રૂપાળી આકૃતિ થઈ છે ! આવું પાંચ પચીસ વાર કરો. ઘણીજ રમુજ આવશે. ભાતભાતના બહુજ રૂપાળા ઘાટ નીપજશે.

બે પાંચ હોસ્ત લેગા થાઓ ત્યારે લેગા મળી આ ગમ્મત કરજો. ભારે મજા આમશે.

તમને બે ચીતારા થવાની હોંસ હોય તો આવા ઘાટો આગળ ઉપર તમને બહુ કામ લાગે.

સોનાની ખાણ

ઓ સ્ટ્રેલિયા તમે ધણીયે વાર નકશામાં
જેયું હશે. ફરી એક વાર જોઈ
લેજો. ન્યુઝીલેન્ડ, બીજા નાના ટાપુઓ ને આ
એક ઓસ્ટ્રેલિયા મળીને ખાસ્સો એક ખંડજ
બને છેને! એ ખંડનું નામ ઓસ્ટ્રેલેશીયા.

એ ઓસ્ટ્રેલિયા નવુંસવુંજ વસ્યું, પણ
બહુ જલદી વસ્યું. કેમ એટલું જલદી વસી
ગયું તે જાણો છો? અરે જલા, ત્યાં તો સોનું
નીકળે છે સોનું! મસ બધું સોનું, લાખો
કરોડોનું સોનું! ઠેર ઠેર સોનાની ખાણજ
ખાણ! હજીયે કેટલું બધું નીકળે છે! એ
ખાણો પણ જાત જાતની. કેટલીક ખાણમાંથી

સોનું નીકળે ખરું, પણ એટલું ઓછું બધો સંચા ગોઠવવાનો ખરચ પણ
કે કંટાળીજ જવાય. વેઠ કરી કરી કાણુ ભરે?
હવે નીકળે, ને સોનું ત્યારે ચપટીક પણ ચરચરમાં એવું ખોદું વૈત-
મળે. એવું વૈતરૂં કાણુ કરે? ને એટલો રૂંચે બહુ કરવું પડેલું. ખાણવાળા

થોડા દહાડા મહેનત કરે, ખોદે, સંચા ગાળે, અંદર ખાણમાં આદ્રીસ, ઓરડા, સુરંગ વગેરે બનાવે; પણ થોડે દહાડે જુએ કે સોનું તો માંડમાંડ ચપટી નીકળે છે ત્યારે બધું જામનું તેમ નાંખી દઈ ભાગી જાય.

અવીજ એક 'ખોટી ખાણ'—(એ નામ ટીક લાગે છે, નહિ?)—ની વાત છે. આસ્ટ્રેલિયાનું પરગણું ક્વીન્સલૅન્ડ. તેમાં નીચિના ભાગમાં અવી એક ખોટી ખાણ હતી. મૂળ એને વારની નામના સાહેબે ખોદેલી તે પરથી એનું નામ વારનીની ખાણ પડ્યું. તે ભાઈસાહેબે સોએક ફુટ ઉંડું ખોદ્યું, ખરચ બહુ કર્યો, અંદર સંચા સામાન ગાડ્યો, પણ બધું પત્થર પર પાણી. સોનું બોનું કંઈ ન મળ્યું. છેવટે વારની કાકાને તો ત્યાંથી ભાગી જવું પડ્યું ને લોકોએ ખાણનું નામ 'વારની સાહેબની ફજેતી,' એવું રમુજી પાડ્યું!

(૨)

'વારની સાહેબની ફજેતી' ઘણા વરસ એમ ને એમ પડી રહી. પણ થોડા વખત પર એક ભટકતારામ તે

ખાણ આવી ચઢ્યા. આ ભટકતારામનું નામ રેડાસ સાહેબ. તે નસીબ અજમાવવા નીકળેલા. ક્યાંક સારે ધંધો હાથ ચઢે તો પૈસાદાર બની જવું. બસ એ જ એમને જોઈએ. જંગલમાં ભટકતાં ભટકતાં એક દહાડો તેઓ 'વારની સાહેબની ફજેતી' આગળ આવી ચઢ્યા. ખબર કાઢતાં તેમને જાણ્યું કે હાલ આ ખાણ પડતર છે. ત્રીસેક વરસ પર ખોદેલી તેમાં ગઈ ખોટ. સોનું તો ચપટી પણ ન મળ્યું. ને વારનીસાહેબ ભાગી ગયેલા.

પણ રેડાસ સાહેબ તો નસીબ અજમાવવા નીકળેલા. તેના મ્હોંમ પાણી છૂટ્યું. તેને થયું: ભલેને વારની નાસી ગયો! મારે શું? લાવને ફરીથી તપાસ કરીએ. વખતે મને સોનું મળી આવે. એક વાર જોવામાં શું નુકસાન થવાનું હતું? લાવને, ઉતરીએ અંદર.

કાણ જાણે કેમ, પણ રેડાસ સાહેબને એમજ થઈ ગયું કે ખાણમાં બહુથે સોનું છે. વારનીને કાઢતાં ન આવડ્યું, એટલુંજ; મને તો મળશેજ એવી એને આશા પડી. મ્હોં પણ

સો ના ની ખાણ

વાયમુળો સાપ !

મલકકમ ગયું.

પછી શું થયું તે જુઓ: એણે
જ લખેલું છે તેજ ઉતારી દઈ:—

(૩)

એક દહાડે નક્કી કર્યાં. તે દહાડે

એક દોરડું લમડું ખાણ
આગળ ગયો. ખાણના માથા પર
લાકડાના ભારેટીઆ ગાઉવેલો હતો.
દોરડાના એક છેડે તેની સાથે બાંધવાનું
અને દોરડું ઝાલી ઉતરવાનું નક્કી કર્યું.
ઉતરવું અથડાવું ન પડે માટે મેં દોરડા
પર એક વારને અંતરે ગોઠા મારી,
કે સરથી જતાં તો અચાચ.

ખાણની ચાતરફ લાકડાના પાટી-
યાંની દિવાલો હતી. પાટીયાં લીસાં
અને સુંવાળાં હતાં. લાંબે કાળે પાણી
તેનો સિસાટ કાચમ હતો. મેં પેલા
ભારેટીયા સાથે દોરડું મજબૂત રીતે
બાંધ્યું. ખાણમાં ઝેરી હવા છે કે
નહિ, તે જાણવા દોરડાને બીજા છેડે
એક સળગાવેલું ફાતસ બાંધ્યું અને
ધીમે ધીમે તેને અંદર ઉતાર્યું. ઝેરી
હવા હોય તો ફાતસ હોલવાઈ જાય,

તે ખાણમાં ઉતરવાનું માંડી વાળવું પડે.

પાણી બત્તી તો હેડ સુધી ઉતરતાં
ય ના પડવાઈ. દેવી તે દેવીજ સળ-
ગતી રહી. એ પરથી સમજાયું કે
હવા ચોકબી છે, ઉતરવા વાંધા નથી.

કુટલીક જરૂરી ચીજોથી મેં ગળવાં
બધાં ને પછી દોરડું ઝાલી ઉતરવા
લાગ્યો. ધીરે.....ધીરે.....ધીરે.....સો કુટ
ઉતરવાનું હતું. દોરડું તેવડુંજ લાંબું
હતું, પણ દોરડું જુતું હતું. હંદરે
તેને ક્યાંય ક્યાંક ધોરી બાંધેલું, છતાં
તે મજબૂત તો હતું. મારો ભાર
ઝીલે તેવું તો હતુંજ નહીં પડે તેવો
દર નહોતો.

(૪)

ધીમે ધીમે હું ઉતરતો ગયો. ૫

આસ, સાડ, સિતર, અંશી કુટ
હું ઉતર્યો. ૮૧-૮૨-૮૩-૮૪-૮૫
- બસ હવે પંદર કુટજ બાકી છે. પછી
પગ જમીનને અડકશે, એમ હું વિચારું
છું ત્યાં તો ફટાંગ કરીને અવાજ થયો !
સત્યાનાશ ! આફત ! દોરડું તૂટ્યું !
હું ગયો નીચે—અફળાયો—ફૂટાયો !

એમ જ થયું બધું મરી ગયો.

પણ ના, હું મરી નહોતો ગયો. પન્દરજ દુટથી પડેલો, એટલે હાથ પગ પણ નહોતા ભાંગ્યા. ફક્ત હાથ સહેજસાજ છોલાયા. માથે એક ઢીમું પડ્યું. બેપાંચ મિનિટમાં તો હું હુશિયાર બન્યો—ઉઠીને ઉભો થયો.

પણ ઉભા થતાં સાંભર્યું : હાય ! હવેજ ખરી આફત છે. જ દોરડું પકડી ઉપર ચઢી શકું, તે તો તૂટી ગયેલું—ખૂબ ઉંચે ચૂલતું હતું. તેને પહોંચવાનો ઉપાય નહોતો—ઉપર ચઢવાનો રસ્તો હવે કાઠજ નથી. હાય, હવે શું ?

ખાણની ઉપર તો ચોમેર જંગલ છે. જંગલ વેરાન છે, ત્યાં કદિયે કાંઈ આવતું નથી. હું ખાણમાં ઉતર્યો છું, એ કાંઈ બાણતું નથી. સોનાને લોભે મેં ગુપચૂપ આ સાહસ કર્યું. કાંઈને જણાવું તો ભાગ મારે ને ? ને હવે....

હવે હું આ ખાણમાં મરી જઈશ, તોયે કાંઈ બાણવાનું નથી. હાય, હવે શું કરવું ? માફ માથું ચક્રવર્તી થવા લાગ્યું ! હું આ લોભમાં ક્યાં

પડ્યો ?

પોતાનાજ ઉપર મને ભારે ગુસ્સો આંચો ! મુઠું એ સોનું, ને મુઝો હું ! કેવી આફત ! બધું પાંચજે ઉંદર પડ્યો ! તેય નસીબદાર, છૂટવાની ખારી તેને ખરી. મારે તો—કશીજ નહિ ! અહિંજ,—બસ અહિંજ મરી જવાનું !

(૫)

ગાંડાધેલાની પેઠે હું ખાણમાં આમતેમ ભટકવા લાગ્યો. ચોમેર લાકડાના પાટીયાની દિવાલ હતી, પણ લીસી રેશમ જવી. તેના પર ચઢાય તેવું નહોતું. છતાં મેં બેપાંચ દુધાકડા મારી બેધા, ને હાથ પગ પછાડ્યા ! કશું ન વળ્યું ! ભોંય પર બેસી પડી હું લમણે હાથ ઘઈ બેઠો—હવે કેમ બચવું ?

ખાણમાં એક ખાબુએ ભોંયડું દેખાયું—બધું જમીનના પેટમાં પેસવાનો રસ્તો. મારા ગજવામાં થોડી મિણખતી ને દિવાસળીની પેટી હતી. એક સળગાવી હું તો ભોંયરામાં પેઠો.

પણ દશેક ફૂટ ગયો ન ગયો, ત્યાં તો 'આપ ફે'—ની બૂમ મારી પાછો ભાગી આવ્યો !

મેં શું જોયું હશે ? શું ધારે છે !.... એક હાડપિંજર ! માંસ નહિ, આમડું નહિ.... નયું હાડકાનું પાંજરું ! અને એથીયે ભયંકર, એ હાડપિંજરની પાસેજ એક ભયંકર—પ્રચંડ વાધમુખો સાપ (ટાઈગર સ્નેક) શુંચળુંવાળી સૂતો છે ! વાધમુખો સાપ એટલે.... ખલાસ. આસ્ટ્રેલિયામાં એના જોવો ભયંકર બીજો સાપ થતો નથી. એ એક વાર ઝપાટો મારે એટલે ત્યાંજ રામશરણ થઈ જવાનું ! ખરેખરી આ ખાણ !

હું વિચારવા લાગ્યો કે ખરું ભયંકર શું ? પેલું હાડપિંજર કે આ સાપ ? હાડપિંજર જોઈને તો ખૂંદી જવાય, પણ સાપ એકજ પુંછડી મારે એટલે ખેલ ખતમ !

મને પાછો ફરતો જોઈ સાપ તો કુંહંહ કરતો પૂંછડું ઉઠેલી એકદમ ઉભો થયો ને એનું ચપડું માથું ડાલાવતો ડાલાવતો મારા તરફ આવવા

લાગ્યો ! હાથરે, આ ગુફાની અંદર હું ક્યાં નાસું ? કોનો આશરો લઉં ? જીંદગીભરમાં આવી આફતમાં હું પડ્યો નહોતો—ને ખચી બઈ તો મરું ત્યાં સુધી આ વાત નહિ ભૂલાય !

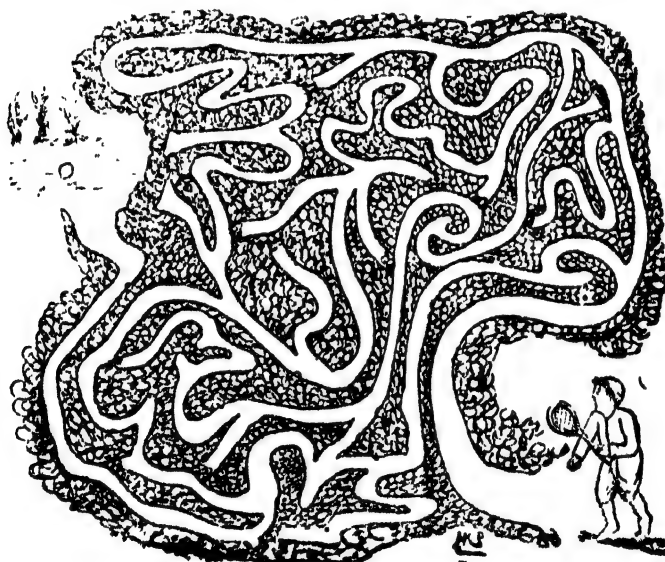
મેં, નાસવાનો વિચાર માંડી વાળ્યો. ડાબા હાથમાં ખત્તી લીધી ને જમણા હાથમાં એક લાકડું લઈ તૈયાર થઈ ઉભો. સાપ ડોલતો ડોલતો આવ્યો. ત્યાં તો થોડે દૂરથીજ મેં પેલું લાકડું તાકીને એની ફેણ પર ખૂબ જોરથી નાંખ્યું. પણ લાકડું ઘણું જીનું હતું. ખાણની દિવાલને લાગી તે ભાંગી ગયું. સાપના માથાને સહેજસાજ વાચ્યું ; પણ માથું નમાવી તે મારા બે પગ વચ્ચે આવી લાગ્યો. પણ મને ડંખે તે પહેલાં તો મેં એને જોરથી એક લાત મારી ધણે દૂર ફેંકી દીધો.

થોડે છેટે પડી સાપ ગુસ્સાથી ગરજવા લાગ્યો. પછી એણે મારી ઉપર બીજો ધસારો લાવવાની પેરવી કરી. મેં ઝટપટ એક પથ્થર ઉંચાઈ લીધો. એજ વેળા ખત્તી મારા હાથ-માંથી ખસી પડી ને જીઝાઈ ગઈ. મેં

અંધારેજ, આશરે આશરે પત્થર
જેરથી ફેંક્યો. સાપને તે વાગ્યો કે
નહિ, કાણ જાણે ! પણ એના કુંકડા
સંભળાતા બંધ થયા. મને લાગ્યું,
તેનું માથું છુંદાઈ ગયું હશે. મેં ઝટ-

મેં હંચે જોયું. તૂટેલું ઢોરડું લટ-
કતું હતું. બપોર થઈ હતી. સૂર્ય હવે
માથે આવ્યો હતો, ને અજવાળું
ખાણમાં થોડું થોડું પડતું હતું. મને
થયું, જાણે સૂરજ આકાશમાં બેસી

ભૂલભૂતનામણિ

દડો લેવા રમણને કયે રસ્તે જવું પડશે ?

પટ દિવાસળી કાઢી ને એક સળગાવી.
પણ અજવાળે સાપ ન દેખાયો—મને
લાગ્યું, બહીકથી તે કશેક છૂપાઈ
બેઠો હશે.

મારી ઠેકડી બનાવતો ખડખડ હસી
રહ્યો છે !
ગમે તેમ, સાહસ કરી હું તો
ફરી વાર ભોંયરે પેઠો; અને હાડપિં-

જર વટાવી ભોંયરાને બીજ નાકે પ-
હોંગ્યો. ચોમેર નજર કરી, પણ સાપ
ન દેખાયો. પણ તે ક્યાંક છૂપાઈને
સારો લાગ બોળતો હશે, એ વિષે
મને શક નહોતો.

ભોંયરાને નાકે મને એક ડોટડી
નજરે પડી. સાતેક કુટ હચી હશે.
હચે જોયું તો મેલું પાણી ટપકતું
જણાયું—લાકડાની છતમાંથી વરસાદનું
પાણીજ ગળ્યું હશે. પણ હાય! ખાણ-
માંથી બહાર નીકળવાનો એકેક ઉપાય
ડોટડીમાં નહોતો.

(૬)

ડોટડીમાંથી નીકળી હું ભોંયરામાં
આવતો હતો એવામાં મારી
બત્તીનું અજવાળું પગ આગળના એક
પીળા પથ્થર પર પડ્યું. તેના પર મટોડી
વિખરાયલી પડી હતી. મેં નીચા વળી
તે પથ્થર હચક્યો. બરાબર જેહું છું
તો એ પથ્થર નહોતો, એ તો હતો
સોનાનો કટકો ! વજન હશે ત્રણ શેરની
આસપાસ. કાણજર મારી આફત ભૂલી
હું વિચારમાં પડ્યો. અહાહા ! અહિં
તો બીજું ધણું સોનું હોવું જોઈએ !

લોભે લાલચે જાણે માફ શરીર નાચી
હક્યું.

પણ તે કેટલી વાર ?—માંડ બે
મિનિટ. એટલામાં તો મારી બત્તી
બુઝાવા આવી. મને સાચી સ્થિતિનું
ભાન થયું ને મારો આનન્દ હડી
ગયો. નહૂંડે પેલી ડોટડી તરફ હું
પાછો ફર્યો. મેં હંધી જવાનો પ્રયત્ન
કરી જોયો, પણ ભૂત અને સાપના
ડરથી મને હંધ ન આવી. બહાર કેમ
નીકળવું એનોજ વિચાર મગજમાં
ધુમ્મા કરે. એકેક કલાક મને જાણે
એકેક વરસ જવડો લાંબો લાગ્યો !

પણ છુટકારાનો ઉપાય હોય ક્યાં,
કે જડે ? હું ખાણમાં ઉતર્યો છું એ
વાતની કોઈને ખબર નહોતી. હાય !
ભૂખમરાથી કે સર્પદંશથી મરી જવા-
નેજ હું ખાણમાં ઉતર્યો હતો ! બચ-
વાની કશીય આશા નહોતી.

(૭)

આ રીતે એ ખાણમાં મેં ત્રણ
દિવસ કાઢ્યા. મારી પાસેની
મીણબત્તીઓ ખલાસ થઈ ગઈ હતી.
ફક્ત મૃત્યુની વાટ જોતો હું બેઠો હતો.

મધ્યકાલ

ગાડીવ

રમતમાં

ખાણમાં ક્યાંક ક્યાંક કોઈ ઝરણું જળ ઝરપતું હતું. તે પીને જમતેમ મારી તરસ હું મટાડતો. પણ ભૂખ લાગે તેના કંઈજ ઉપાય નહોતો !

દિવસે સૂરજનું અજવાળું ખાણમાં પડતું. તે અજવાળે મને સોનાના કટકા તો ખીબચ થોડા જડ્યા. પણ એ સોનું શા ખપતું ? ન ખવાય, ન પીવાય ! મને કોઈ બચાવે, તો તેના ગુલામ થઈને રહેવા હું તૈયાર હતો. પણ બચાવે કોણ ?

મૃત્યુ ધીમે ધીમે બધે મારા માથાપર ધુમી રહ્યું હતું. પરન્તુ હું ન મર્યો,—ખચી ગયો. શાથી ખચ્યો ? કોણે ખચાવ્યો ? અહા....એ બદ્ધ હશે, શું હશે ?

અકટોખર નવેમ્બર મહિને એ ભાગમાં પુષ્કળ વરસાદ પડે. ગગડાટ તો એવા થાય કે કાન પણ બહાર મારી બચ. આખું આકાશ બધે વિજળીથી ઝળહળી હોય....ખરસ ! એક દિવસ,—ચાથેજ દિવસે કહોને—આખું આકાશ અંધારૂં ઘેર થઈ ગયું. ને જગભજ જગભજ વરસાદ પડવા માંડ્યો.

વરસાદ તે કેવો ? બધે ખારે મેઘ તૂટી પડ્યા ! બધે આકાશમાં ઢરિયો હલપ્યો ! એવો જખરો વરસાદ મેં જીંદગીભરમાં એવો નથી.

એ વરસાદનું પાણી બધે મોટા ધોધની પેઠે જંગલમાંથી ખાણમાં ધડધડ પડવા લાગ્યું. ખાણની આબુ-ખાબુ ઉપર મોટી મોરીઓ હતી. એ મોરીઓનું પાણી ખાણમાં ભેગું થવા લાગ્યું; ને—ને એ પાણીમાં બત બતના સાપ ને ઢેડકા ને ખીબં જીવડાં તરતાં આવવા લાગ્યાં.

અચાનક પાસેજ, પેલો મારો દોસ્ત વાઘલીયો સાપ મારી નજરે પડ્યો. આ વેળા પથરો મારી હું તેને સહેજે મારી નાંખી શક્યો.

એ તો....સાપને માર્યો. પણ પાણીનું શું ? તે તો પળે પળે ખાણમાં ઉંચું ને ઉંચું વધતું હતું. થોડા વખતમાં તો મારા પગ, કમ્બર ને પછી છતી પણ જુડી ગઈ....મને લાગ્યું.... ખલાસ; ભૂખમરે નહિ, સર્પદંશે નહિ, જુડીને હું મરી જવાનો !

પાણી તો વધતું જ આવ્યું. હવે

ઉભા રહેવાય તેવું નહોતું. માયાની થે ઉપર પાણી જતું હતું. મેં તરવાનો પ્રયાસ કર્યો. પણ વરસાદ તો પડ્યોજ જતો હતો. હું તે કેટલોક કાળ તરીશ, તરી શકીશ? થાકેલો, અકળાયેલો, સપડાયેલો હું!

વરસાદ કહે માઈ કામ. મોરી-આમાંથી લગલગલગ પાણી ખાણમાં પડ્યું જતું હતું! પણ રે,....અજ પાણી મારો તારણહાર બન્યું! એક આફતે મને બીજી આફતમાંથી છોડવ્યો. ખાણમાં પાણી પન્દર ફુટ ઉંચું ચઢ્યું. હવે મારાથી તરાતું નહોતું. અચાનક મેં એ હાથ ઉંચા કર્યા તો, આ લગવાન! દોરડાનો તૂટેલો છેડો મારા હાથ સાથે અથડાયો. મેં બંને હાથે તેને પકડી લીધો.....ને ધીમે ધીમે, જૂલતો જૂલતો એ દોરડું પકડી કેવી રીતે હું ખાણની બહાર આવ્યો તે તો મને અત્યારે યાદ પણ નથી!

ખાણની બહાર હું કેટલો વખત પડી રહ્યો હઈશ? કાણ બણે? બેત્રણ કલાક હશે. પછી ધીમે ધીમે ઉઠી હું

મારે મુકામે-તંબુએ પાછો ફર્યો. તે વેળા વરસાદ નહોતો. તંબુમાં પતેલી ભરીને કાચું સૂકું માંસ હતું. ભૂખની આગમાં ભડભડ બળતો હું તે જમતું તેમ ચાવવા લાગ્યો.

સાજ થયા કેડે મેં પોલિસ ખાતામાં બબર કરી કે ખાણની અંદર એક હાડપિંજર પડ્યું છે. ખાણમાંનું પાણી સૂકાતાં પોલિસના માણસો ખાણમાં ઉતર્યા અને હાડપિંજર બહાર કાઢ્યું. પછી જણાયું કે એ કાઢક મુસાફર હતો. ચાલતાં ચાલતાં અચાનક ખાણમાં ગબડી પડેલો,—ને પછી એની બબર પડેય કાને?

ને મારી દશા પણ તેવીજ થવાની હતી! કુદરતની લીલાથી હું બચી ગયો. થોડે દહાડે એક નોકર સાથે હું ફરીથી ખાણમાં ઉતર્યો. પણ દોરડું ખૂબ મજબૂત હતું—કરી આફત ન આવી.

ને—એ ખાણમાંથી પાંચસો તોલા સોનું પણ મને મળેલું.”

સાહસ અને સંકટ બે જોડેજ હોય, પણ તેના વિના કદિ આગળ પણ નજ વધાય ને!

મધ પૂડો

ચંચળબેન: કેમ કૈલાસબેન, આજ કંઈ મોડું થયું? રોજ તો વહેલી વહેલી આવે છે!

કૈલાસ: મોટી બેન, મારો વાંક નથી. આજે હું નિશાળે આવવા તૈયાર થઈ, એટલામાં મારા બચુભાઈએ કબાટ-માંથી કહાડતાં મધની શીશી પાડી નાંખી. તે ફુટી ગઈ. તેના કાચ કોઈને વાગે નહિ માટે વીણીને નાંખી દેવા રહી, એટલે જરા વાર લાગી.

ચંચળબેન: સારું. તું મધ ખાય છે કે?

કૈલાસ: હું તો કોઈક વાર દવામાં ચાડું છું; પણ મારો બચુભાઈ છે ને, તે તો રોજ મધ ખાય છે. રોટલીમાં મધ, ભાખરીમાં મધ, દૂધમાં મધ, બધામાં જ મધ લે છે. મારી બા એને ખાંડ બહુ ખાવા નથી આપતી. એ નાનો હતો ત્યારે એને કરમ થયેલા, અને માંદો પડેલા; એટલે મારા દાક્તર કાકાએ તેને ખાંડને બદલે મધ ખવડાવવાનું કહેલું. એ તો

રોજ હાંસે હાંસે મધ ખાય છે;
હવે ખાંડ તો ભાવતીજ નથી.

ચંચળબેન: તમે મધ ક્યાંથી
લાવો છો ?

કૈલાસ: એ મને ખબર નથી.
મારા બાપુજી મંગાવે છે. પણ
એક દહાડો મારાં વિદ્યાભાસીએ
મારી જીકાકી બેડે રાજપુરથી
મધનો ભરેલો મોટો શીશો મોક-
લ્યો'તો. તે મધ તો ખહુજ ગળ્યું
હતું. મોટી બેન, એ શેમાંથી
ખનતું હશે ? અમને કહોને.

ચંચળબેન: સારું. ચાલો ત-
મને કહું. જ તારી જગાએ.
તારું દફતર મૂકીને મોટા વર્ગમાંથી
મધની શીશી લઈ આવ. બેજે....
સાચવજે હાં,.....કુટે નહિ.....
જડશે ને તને ?

કૈલાસ: હા. (લઈ આવીને)
લો, આ શીશી લાવી.

ચંચળબેન: જોણે મધ ન
ખાધું હોય તે ઉમાં થાવ.....ઓહો,
કોઈજ નહિ. તમે બધાંએ મધ
ખાધું છે ? સારું.

કોઈએ મધપૂડો બેયો છે ?

સુભા: હા. મેં બેયો છે.

ચંચળબેન: ક્યાં આગળ
બેયો છે ?

સુભા: મારા શંકરકાકાનું
ઘર છે ને, તેની પાસે મોટું મકાન
છે. તેના ઉપલા માળે બારી પાસે
એક મધપૂડો છે. તે મકાન બં-
ધનું બંધજ રહ્યું છે.

ચંચળબેન: ખીજ કોઈએ
બેયો છે ?....કોઈએ બેયો નથી ?
સારું.

આપણી નિશાળના દરવાજા
આગળ પેલું ઝાડ છે, તેના ઉપર
એક મધપૂડો છે. ચાલો બધાં,
આપણે એ ઝાડ તળે જઈએ....
ધીમેથી એકએક બહાર નીકળો.

બધાં અહિં બેસી જાવ....
દરેકને દેખાશે હાં. જુઓ પેલું
કાળું કાળું લટકે છે તે મધપૂડો
છે. એમાં મધમાખો રહે છે. માખો
મધ લાવી મધપૂડામાં સંધરી
મૂકે છે.

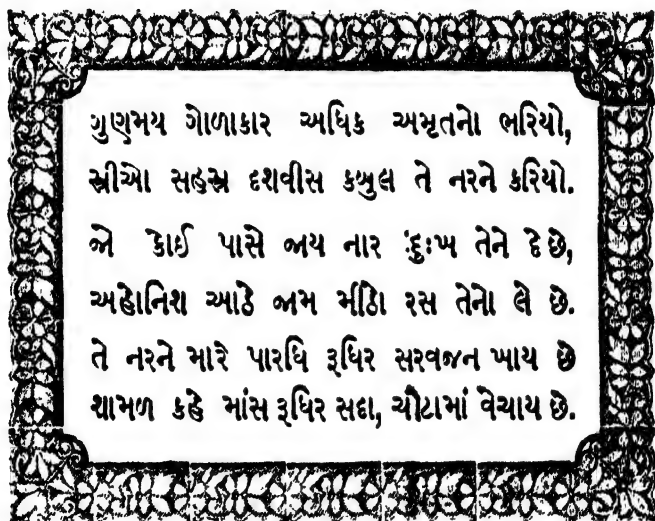
કૈલાસ: એ ક્યાંથી લાવતી હશે ?

ચંચળખેન: જંગલમાંથી. દ-
રેક ફુલ, ઝાડમાં મીઠા રસ હોય છે.
ફુલમાંથી મધમાખી તે ચૂસી લાવી
પાતાના મધપૂડામાં ભરી મૂકે છે.

સુભા: એ શા માટે ભેગું
કરતી હશે ?

તેથી તેઓ મધને સંધરી મૂકે
છે. આપણે ઘર આપણે દાળ,
ચોખા, જીવાર, ખાજરી, ઘઉં બધું
ભરી મૂકીએ છીએ ને, તેમ.

વાણી: આ મધપૂડા અહિં
કેમ પાંધ્યો છે ?

જવાબ:

:મધપૂડા

ચંચળખેન: મધ તો મધમા-
ખોનો ખોરાક છે. જ્યારે વરસાદ
વરસે અને ફુલઝાડ ઘણાં જ ખીલે
ત્યારે તો તેમને બધેજ મધ ખા-
વાનું મળે. પણ જ્યારે એ બધાં
કરમાઈ જાય ત્યારે તેમને મધ ન
મળે અને ભૂખે મરવું પડે ને ?

ચંચળખેન: એ તો તેમની
મરજમાં આવે ત્યાં પાંધે. ઝાડ
ઉપર, કોઇના ઘરમાં અથવા ગમે
તે જગ્યાએ. પણ ઘણું ખરું તે ઝાડ
ઉપર વધારે પાંધે છે. જંગલમાં
તેમને ફુલઝાડમાંથી મધ જલદી
મળે, એટલે જંગલમાં ગામના

કરતાં વધારે મધપૂડા હોય છે.

સુશીલા: મોટીબેન ! આપણે આ મધપૂડો લઈ લેાને, તેમાંથી કાઢી આપણે મધ ખાઈશું.

ચંચળબેન: ના, આપણને લેતાં ન ફાવે. મધમાખો કરડી ખાય. કોળી-ભીલ લોકો મધ ઉતારવાનો ધંધો કરે છે, તે તેને ઉતારી લે. તેઓ આપે શરીરે કાળો કામળો ઓઢીને હાથમાં બળતું છાણું લઈને મધપૂડા આગળ જાય: છાણાની ધૂણીને લીધે માખો બધી ઉડી જાય એટલે મધપૂડો ઉતારી લે અને પછી તેમાંથી મધ કાઢીને આપણે ત્યાં બજારમાં વેચી જાય. જ્યાં ભીલ કોળીની વસ્તી વધારે હોય અને જ્યાં જંગલ હોય ત્યાંથી મધ બહુજ મળે. આ કૈલાસપહોનને ત્યાં રાજપુરથી મધ આવ્યું હતું. રાજપુરની આજુબાજુ જંગલ છે અને એ બાજુ કોળી ભીલની વસ્તી ઘણીજ છે.

કપિલાપહેન ! જાવ ને પેલી સીતાબાઈને કહો કે મોટી કલાસના કપાટમાંથી સૂકો મધપૂડો કાઢી આપે.

કપિલા: લો, આ સૂકો મધપૂડો લાવી.

ચંચળબેન: જુઓ, આ મધપૂડો છે, તેમાં મધ નથી. આ મધપૂડાનું મધ કોઈ ભીલ-કોળી લોકોએ કાઢી લીધું નથી, પણ માખોજ ખાઈ ગઈ છે એટલે એ આખો જણાય છે. એ પૂડાને ગરમ પાણીમાં ઉકાળવાથી તેનું મીણ બને છે.

લો, એકે એકે આ મધપૂડો જુઓ.....જેજે તૂટે નહિ. હોં.... સંભાળજો.

....લાવો, બેઠ રહ્યાં ? વીરુબેન ! આ તમે મૂકી આવો; અને ચાલો, આપણે બધાં વર્ગમાં જઈએ, અને મધપૂડા વિષેનો પાઠ વાંચીએ.

ચિ * ત્ર * વા * તા

(એકવીસમે પાને આપેલી વાતનું લખાણ)

રમણ અને તારા બે ભાઈ બહેન. તેમની પાસે એક કુરકુરિયું હતું. તારાના કાકાએ મેળામાંથી ગાડી અપાવી. તારા રમણને કહે: ભાઈ, આપણે ગાડી ગાડી રમીશું? પછી ગાડી સાથે કુરકુરિયું બેસ્યું. ગાડીમાં બંને ઢીંગલીને બેસાડી. ગાડી ચાલવા માંડી. એટલામાં દાદર પર 'મ્યાઈ' સંભળાયું.

(૨)

મ્યાઈ સાંભળતાં જ ટીપુ તો બિલ્લીને પકડવા દોડ્યો ને ગાડી બેચાઈ ગઈ.

(૩)

ગાડી ઉથલી પડી ને ભાંગી ગઈ. બંને ઢીંગલીઓને વાગ્યું. ટીપુ ભોંકે પડ્યો. રમણે ઢીંગલીઓને ઉપાડી લીધી.

(૪)

તારા તો ખૂબ રડવા લાગી: એં એં એં! મારી બચીઓને બહુ વાગ્યું. રમણે કહે: ગભરા નહિ. તું બંનેને સુવાડ. હું ડાકટર થઈને આવું છું.

(૫)

ઢીંગલીઓ પલંગમાં સૂતી. રમણે ડાકટર થઈ નાડ તપાસી. તારા ઢીંગલીને દવા પીવડાવવામાં પડી.

(૪૫ મા પાનાથી ચાલુ)

બીજી બાજુ પેલા સાચા જખરાભાઈ તો મોજથી નહાવા પડેલા. સારી પેટે ડીલ ચોળ્યું. માથું ઘોળ્યું. નહાયાજ ઘીયું. પછી કેટલી વારે હુવાલથી ડીલ લુછતાં લુછતાં બહાર આવીને જુએ છે તો ડોળી ગેબ !

આ શું ? બહુ કે મંતર ? ડોળી ક્યાં ગઈ ? જખરાભાઈએ તો આમ જોયું ને તેમ જોયું; પશ્ચિમમાં જોયું ને પૂર્વમાં જોયું. પણ પાલખીજ ન મળે. પછી ધાર્યું : ભોઈઓ બડા સેતાન દેખું. હું રથો પાછળ ને પોતે તો ખાસ્સા આગળ ધસી ગયા.

એમ ધારી એણે તો ચાલવા માંડ્યું. થોડું ચાલે છે ત્યાં તો દૂર ઉડતી ધુળમાં ડોળી જતી નજરે પડી. જખ-

રાભાઈએ ઝડપથી ટંટીયા ઉપાડ્યા.. બાણે દોટજ મૂકી કહોને ! કૂદતા કાળ ભરતા એ ભાઈ તો આવી લાગ્યા. પાલખી પાસે આવતાંજ છેલ્લા ભોઈને. ધમ્મ દધને વાંસામાં એક મૂકો લગાવ્યો. ને કહ્યું : હરામી, દોના હુકમથી પાલખી ઉપાડી !—

બિચારો ભોઈ ખસિયાણો પડી જઈ બોલ્યો : વાહ ! તમેજ પાલખી ઉંચકવા કહ્યું ને હવે આમ મારો છો ? ધમ્મ દધને મુકો લગાવ્યો તે ! ઉંચકવાનું શા માટે કહ્યું !

જખરાભાઈ બોલ્યા : ચૂપ રહે, લુચ્ચા ! હું તો નહાવા ગયો'તો.. મારા આવ્યા શિવાય પાલખી કેમ ઉંચકી ?

મધમડા

ચિત્ર

સિંહની ત્રાડ

ત્યાં તો એમ ને એમ શોરખકાર થઈ પડ્યો. ભોધએ બધાએ ડોળી મૂકી દીધી ને ખૂબ ઘોંઘાટ મચાવ્યોઃ એમે શું કરીએ ? તુંજ બોલેલો—તેજ કહ્યું ! હવે ફરી જાય છે ! આવો કાંઈ ન જોયો !

બધાજ બોલે છે જેઈ જખરાભાઈ તો સડક થઈ ગયા. બધા કંઈ જૂઠું બોલે ? બધા કંઈ ખોટું બોલે ?

એ આમ દિંગ થઈને ઉભો છે ત્યાં તો નવું કોતક બન્યું ! પાસેજ પેલો બનાવટી જખરાભાઈ આવીને ઉભો રહ્યો. ધાંટો પાડી તે બોલ્યોઃ કેમરે ભોઈડાઓ ! પાલખી કેમ ઉતારી ? હંચકા પાલખી !

હવે જેઈ દ્યો બિચારા ભોઈઓનો ફજેતો ! આ શું ? બધાએ જખરાભાઈ ! જોએ એક, તેવોજ ખીજે. તેવુંજ મોટું, તેવાંજ હુગડાં, તેવીજ બોલચાલ, તેવુંજ બધું—જરાયે ફેર નહિ ને ! એક ક્ષીડી સરખો પણ નહિ ! તેઓ તો આપડા ગભરાઈજ ગયા.

ને જખરારામ ! તેય બણે ઠરી ગયો ! આ વળી કાણ ?

પેલા બનાવટી જખરાભાઈ—આ-પણે તો એને મધાજ કહીશું—મધાજ બોલ્યાઃ કાણ છેરે એઈ ? મારી ડોળી સાથે ગડખડ કેમ કરે છે ?

સાચા જખરાભાઈ બોલ્યાઃ ડોળી તું ક્યાંથી લાવ્યો ? ડોળી તો મારી છે. સાસરેથી વહુને તેડીને મારે ઘેર બઈ છું—

ભવાં ચઢાવી મધો બોલ્યોઃ એક થાપટ મારીશને, તો ખત્રીસ દાંત પાડી નાંખીશ ! હીહીહીહીહી—બોલ્યા, વહુ લઈને બઈ છું. વહુ કોની ને વાત કેવી ? ચોર....બદમાશ....ઠગારો....

હવે જખરાભાઈનું ઈંછન પણ તપી ગયું. તેણે પણ તરડાઈને ધાંટો કાઢ્યોઃ ચૂંપ રહે હરામી, લકંગા.... ધાડપાકુ !

ત્યાં તો આમ બે જણાની સખત વઢવાડ શરૂ થઈ. વાતવાતમાં આસ-પાસથી સોખસો માણસ ભેળા થઈ ગયા. તમાશાને કંઈ તેડું છે ? સૌએ કહ્યુંઃ અલ્યા ભાઈ, લડોછ શા સાડ ? ચાલોને, ગામના કોટવાળ પાસે.

પછી આખું હાઉસન બહસન મથું

કાટવાળ પાસે: ફરિયાદ છે, ફરિયાદ !

કાટવાળ સાહેબ ખાઇ કરી કચેરીમાં બેઠેલા. બેઝેક વાગ્યાજ હશેને !

બોલ્યા: શી ફરિયાદ છે ?

જખરાભાઇ કહે: હજુર, હું સાસ-રેથી મારી વહુને તેડી ઘેર જતો હતો. રસ્તે વાવ પાસે ડોળી ઉતારીને હું નહાવા ગયો. એટલામાં આ હરામી આવીને મારી ડોળી ઉપડાવી ભાગી જતો'તો !

સાથે સાથેજ મધો પણ બોલ્યો: ખોટી વાત ખોટી વાત. વહુ મારી છે. હું તેને ડોળીમાં લઇ જતો હતો. આ ઠગ, લુચ્ચાએ વચમાં પાલખી અટકાવી પાડી.

કાટવાળ પણ વિચારમાં પડ્યા: બંનેના ચહેરા સરખા છે. કરવું શું ? હાંઆંઆં.....વહુનું નામ પૂછીએ. એ ઠીક છે.

ખોટથી બોલ્યા:

બોલોરે, અલ્યાઓ ! વહુનું નામ શું ? કોને આવડે છે ?

ત્યાં તો બંને એકી સાથે બોલી પડ્યા: ગંગા.....

કાટવાળ વિચારમાં પડ્યા. આ મામલો ભારે ભાર્થ !—પછી પૂછ્યું:

ડોળીનું ભાડું શું હતું છે ?

બંને બોલી ઉઠ્યા: સાડાત્રણ રૂપિયા !

પછી બોલાવ્યા ભોઈને. પૂછ્યું: અલ્યા ભોઈઓ, તમારી ડોળી ભાડે કરવા કાણ આવેલું ?

તેઓ કહે: કાણ બણે ભઠશાખ ! આ બેમાંથી કોઈ એક હતું !

કાટવાળ કહે: વહુને બોલાવો.

ગંગાખાઈ ધૂમટો તાણી—તે વેળા તો બધા બેરાં ધૂમટો તાણતાં ને !—કચેરીમાં પધાર્યા. કાટવાળે પૂછ્યું: તારે વર કાણ, ઝાગખી લે.

ગંગાખાઈ તો બણે પત્થરનું પૂતળું !

વર કાણ હશે ? બેય બણે એક મગની બે ફાડ ! અરે, ગાલ પરનો તલ પણ બંનેને એક સરખો ! બિચારી મુંગી મંતર જણી રહી. શું બોલે ?

કાટવાળ કહે: હં ! હં ! હવે સમજ્યું ! તમારા બેમાંથી એક વેશધારી ભૂત કે રાક્ષસ છે. કંઈ વાંધો નાહ.

તેનોય રસ્તો કઢીશું. આજ બધાને ચો-
કીમાં પૂરો. કાલે નક્કી ઇન્સાફ અપાશે.

જખરાભાઈ બોલી ઉઠ્યો: પણ
સાહેબ, હું તો ફરિયાદી છું. મારે
પણ ગોંધાવાનું ?

મધો પણ ફફડી ઉઠ્યો: આવો
તે ઇન્સાફ ! મારે આજજ વહુને તેડી
ઘેર પહોંચવાનું હતું !

પણ કોટવાળકાકા જરાયે પલળે
તેવા નહોતા. તેમણે તો હુકમ કર્યો કે

ત્રણેને જુદી જુદી ઓરડીમાં ગોંધી મૂકા.

પછી ત્રણેને ગોંધ્યા. વચલી કોટ-
ડીમાં ગંગાબાઈ. આજુબાજુની ઓર-
ડીમાં પેલા બંને જખરાભાઈ. એક
સાથે ને એક ખોટો. બારણે લાગ્યાં
ખંભાતી તાળાં. તે વેળા તો ખંભા-
તનાં તાળાં એટલે ખલાસ ! ઓવાં
તાળાં આખી દુનિયામાં નહિ બનતાં.

આવી કોટવાળકાકાએ પોતાની
કમ્મરે ખોસી.

.....આ વાતનો બાકીનો ભાગ ૭૫ મે પાને વાંચો

રમુજ ભૂગોળ: મુંબાઈ

ભૂલેશ્વર—પરમેશ્વર પણ ભ્યાં ભૂલા પડે એવી ભીડવાળો રસ્તો.

વડામઠી—વડ પર ગાદી બિછાવી નાક બોલાવી ઉંઘવાનું ઠંકણું.

નળખંઝર—નળ રાજાએ હમયતીના સ્વયંવર વેળા ભરેલો બજાર.

ગામદેવી—દેવીઓજ ભ્યાં રહે છે એવો ગામનો ભાગ.

ભાંગવાડી—ભાંગ પીધા પછી લટાર મારવાની જગા.

મગભાત મઠી—મગભાત ખાઈ બઠા થયેલા માણસોનાં રહેઠાણની જગા.

ફુકકર વાડી—ભ્યાં એક પણ ફુકકર નજરે નહિ પડે એવી જગા !

પત્થરની ઘો

એક સાચો અને લો રમુજ કિસ્સો

એક મિયાં હતા. તે આંખે જરા ઓધું દેખના હતા. તેમના ઘર સામેજ એક સરગવાનું ઝાડ હતું.

એક દિવસ મિયાંજના લડકાએ એ ઝાડના થડમાં પોલાણ હતું તેમાં એક પત્થર ઠોકી દીધો. મિયાં વર્ષો થયાં એ ઝાડના પોલાણનું નિશાન રાખી ખારણા આગળ હુકકો ગુડગુડાવતા બેસતા.

નિયમ મુજબ મિયાંજ ખારણા આગળ બેઠા હતા. ખપોરનો ધોમ ધખતો હતો. મિયાંએ ઝાડ સામે નજર કરી. પોલાણ દેખાયું નહિ એટલે મિયાં વહેમાયા. આંખે

તાણી તાણીને બેવા લાગ્યા. સરગવાના પોલાણમાં તેમને ઘો છૂપી રહેલી દેખાઈ.

ઘો દેખી મિયાંને પાણી ચઢ્યું. ઘરમાં જઈ બેનાળી પીસ્તોલ લઈ આવ્યા—ખારણા વચ્ચેવચ્ચે બેઠા.

પીસ્તોલ તાકી, પણ ખરાબર ગોઠ્યું નહિ એટલે જરા આગળ આવી માંચો પાથરી બેઠા. ફરી પીસ્તોલ તાકી. મિયાંએ આંખે તેજ કરી બેયું “નક્કી ઘો છે.” વખતે કામ લાગે ધારી ધોકો પણ પાસેજ રાખ્યો હતો.

ઘોડો દાખ્યો ને સનસનાટ કરતી બે ગોળીઓ છૂટી. ઘો

ઘાને ઠેકાણે રહી ને ગોળીઆ નાથા કુંભારે ખડકી રાખેલાં વા-સણોમાં પેસી ગઈ. બિચારે કુંભાર ખાવા બેઠો હતો તે બડકી બહાર દોડી આવ્યો. જુએ છે તો નિ-માડામાં વાસણના લુકકે લુકકા. ને સામે મિયાં હાથમાં પીસ્તોલ લઈ ફરી નિશાન તાકવાની તૈયારી કરતા બેઠેલા. કુંભારને બેઠ મિયાં બોલી ઉઠ્યા:

“નાથિયા, કુછ ફીકર નહિ, દોસ્ત. સાલે ઘોડો ઠાર કર દેતા હું.”

નાથો વિચારમાં પડ્યો કે આ મિયાં ઘર આંગણે કયી ઘો મારવા બેઠો છે! તે કંઈ બોલે તે પહેલાં તો મિયાંએ આગળ ચ-લાવ્યું; “નાથિયા, તુમકો ફીર કુછ હરકત નહિ હોવેગી. દોસ્ત, એક બખ્ત તો સાલે મેં નિશાન ચૂક ગયા. પર અબ દુસરે બખ્ત તો સચમૂચ ઘોડો ઠાર—ઐર ઠાર કર દુગા!”

કુંભારે બેયું કે મિયાં વાસણ કુટવાની વાત તો ઉડાવીજ દે છે ને ફરી ફરી નિશાન અજમાવવાની વાતો કરે છે! ખૂમો પાડી તેણે ગામ લોકોને ભેગા કર્યા ને મિ-યાંએ વાસણ ફેંચ્યા એમ ફરિયાદ કરી.

નાથિયાની આ બેવકૂફી બેઠ મિયાં બોલ્યા, “સાલે વો કુંભાર કુછ સૂનતા ભી નહિ ઐર સ-મજતા ભી નહિ. હમ જબ ઘોડો ઠાર કરનેકી ખાત કર રહે હૈં, તબ વો ખરતન ભાંગેકી ફરિયાદ લાતે હૈ. કેસા અંધેરા!”

ઘોની વાત સાંભળી લોકોએ મિયાંને ઘો ક્યાં હતી એ ખતાવવા કહ્યું. ત્યારે મિયાં હાથ ચીંધી કહે “દેખો, વો ઝાડમેં જો ઘોલા ઘોલા દીખાતા હૈ વો ઘો જોઈ રહી હૈ. ક્યાં, અમીરમહમદ! તુમને નહિ દેખી?” અમીરમહ-મદે માથું ધુણાવ્યું એટલે મિયાંએ ફરી ચલાવ્યું:

“ઓ-ઓ,....ધોલાસા દી-ખાતા વો ઘો નહિ હાવેગી તો કુછ ખીલ્લી ચુવા તો કેસે હોવે? દેખો. દેખો. ઉસકો હમ અખ ઠાર કર દેતા હું” એટલું કહી મિયાંએ ફરી પીસ્તોલ ઉચકી.

લોકો મિયાંને લધને ઝાડ પાસે ગયા. ને મિયાંએ ખતાવેલી જગાએ ધારી ધારીને બેયું. થોડી વારમાં સૌની અબજખી વચ્ચે માલમ પડયું કે મિયાંએ તો

પોલાણમાં પૂરેલા પત્થરને ઘો-માની પીસ્તોલ છોડી હતી ને નાહકનાં ખિચારા કુંભારનાં વા-સણ ફોજાં હતાં !

ટોળામાં હસાહસ થઇ રહી. એટલામાં ખુણામાંથી અવાજ આવ્યો: “એ તો, મેને પોલ દે-ખકે પત્થર ઠોક દીયા હૈ.”

એ અવાજ મિયાંના સુપુત્રનો હતો.

સાચેસાચી ખનેલી આ વાત છે.

૨૦ રમણલાલ પી. સોની

વિથેનાના રસ્તા:

વિથેનાનું નામ તો તમે સાંભળ્યું જ હશે; પેલું આર્યીયાની રાજધાનીનું શહેર. એ શહેરના રસ્તાની વાત બહુવા જેવી છે. શિયાળામાં રસ્તા એટલા ઠંડા થઈ જાય કે તે પર ચલાય નહિ. બેડા પહેરે તોય ન ચલાય. એનો ઉપાય શું? સંચો! માણસ કંઈ એમ કરી જવાનો હતો! ત્યાં રાજ તરફથી વિજળીના એવા સંચા ગોઠવ્યા છે કે તેનાથી રસ્તા ગરમ ગરમ થાય છે ને શિયાળામાં ઉલટી ચાલવાની ઓર મળ આવે છે.

લાડ કાવ્યો

મારો પાસે બિઘી
તેનું નામ ટિઘી
કાળી કાળી છેક
કપાળે ડાઘા એક
ટીલા જેવો લાગે તે
તેથી નામ પાડ્યું એ.

બકબક બકબક કરતી એક
બકરી મેં તો પાળી'તી
ફળીયામાં તે રમતી કુદતી
દાણો દુધી ખાતી'તી
સાંજે ને રહવારે રોજ
મીઠું દુધ તે દેતી'તી

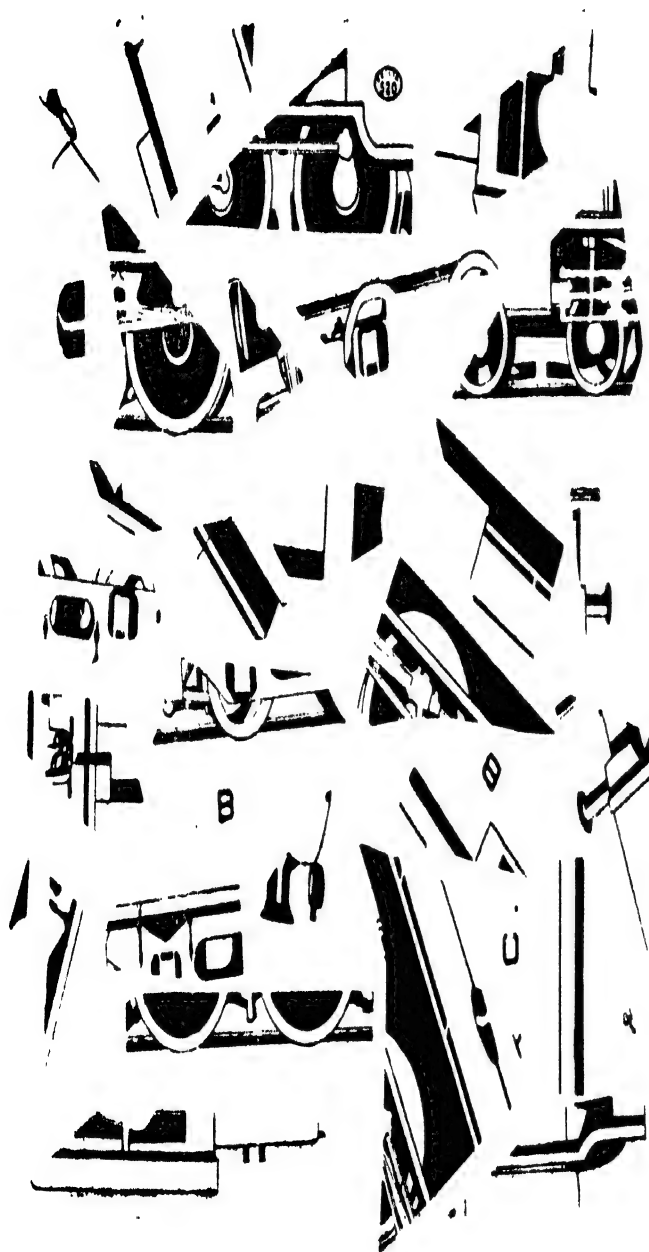
રાતે મારી સોડમાં એ
મારી બચુડી સૂતી'તી!

ગોઠળ આઠમનો મેળો
તેમાં હું ગયેલો
કાકાજીની સાથે
કીકી પણ સંગાથે
રમકડાંની દુકાને
ઉભાં અમે જેવાને
હાથો, ઘોડા, હરણ
સેવાનું તો યાચ મન

એક સસલું એવું
 આંખો મીચે
 પુંછડી વીઝે
 કુદકો મારે
 હોઠ ફફડાવે
 જાણે લેવા જેવું
 કાકાજી તો પૂછે
 કિંમત એની શું છે?
 માંગ્યા રૂપિયા ચાર
 મોંધું તો અપાર
 કીકી તો કાકાને કહે:
 મને બસ અપાવો એ
 કીકી લાગી રડવા
 મોટા ડૂસકાં ભરવા
 કાકાજી શું ચવાયા
 મનમાં એ મુંઝાયા
 રૂપિયા ફક્ત ચાર
 ખરચવા વિચાર
 મારે માટે એક
 લેવું હતું ખેંટ
 સસલું જે વસાવે
 બેઠ પછી નહિ આવે

* સસલું ના લેવાય
 કીકી દિલે દુભાય
 કીકી હતી નાની
 રડતી ના રહે છાની
 કાકાને કહી વાત
 સસલું કીકી માટ
 ખરીદી લો હાલ
 આપો એને
 રડતી રહેશે
 રાજી થાશે
 હોંસ એની
 પારજ પડતાં
 થાશે ખુશખુશાલ
 બેઠ તણો વિચાર
 કરશું આપણ પહોર
 રમણ પાસે એક
 નાનકડું છે બેઠ
 તે વડે રમીશું
 બંને ચલાવીશું
 કીકી હસવા લાગી
 કાકા થયા રાજી
 મારો પણ ઉમંગ
 બેઠ થયા તે દંગ !

કુરસદની ઘડીએ

એક કાતર

સઈ

ને

બેસી

આ

કામગી પર

બી. બી. રેલ્વે કંપનીના

કંટન

ના

ભાગે છુટા છુટા

ચીતરેલા

છે.

તે કાપી કાઢી

ખરાબર ગોઠવી

એ

આખા કંટનનું

ચિત્ર તૈયાર કરે

બડી ગમ્મત આવશે

મધરાત થઈ. ખાર વાગ્યા મધાના

આપું ગામ સૂન-

કાર. બધા ઉઘે

છે. તે વેળા કોટ-

વાળકાકા ચોટી

આગળ આવ્યા

ને કોટડીઆના

ખારણાં પર કાન

માંડ્યા. ફાટમાંથી

ગુપ્તપ બેયું. પહેલાં વચલી ઓરડી.

તેમાં ગંગાબાઈ ચોધાર આંસુએ રડે:

આ મા રે, હવે શું થશે રે? આટલું

આટલું બાપુએ કહ્યું, કે મધામાં ન

નીકળશે—સાડું નહિ પડે. તો ય માને

કોણ? ને આખરે પડીને આડત ?

કોટવાળકાકા મનમાં બોલ્યા: હાં!

હવે કંઈ સમજ પડે છે ખરી.

પછી ગયા બીજી કોટડીએ. એમાં

હતો મધા. તે બણે મનમાં ને મનમાં

પણ બહુજ ધીરે બોલતો હતો: હં,

લેતા બવ બેટમજી, તમે પણ! મધાને

માનતા નથી ને! હવે બેબે, માનોછ

કે નહિ !

(ફટમા પાનાથી પૂર્ણ)

કોટવાળકાકાએ

ગજવામાંથી ચાક

કાઢ્યો ને એ

કોટડી પર ઝીણું

અક્ષરે એકડો

કાઢ્યો.

પછી ગયા

ત્રીજી કોટડીએ.

ત્યાં હતા સાચા

જખરાભાઈ. તે પણ ગણગણતા હતા:

સાણું! આ જખડું! આવા ખેલ પણ

દુનિયામાં થાય! શું મધામાં જવા

નીકળ્યા તેથી હશે? કોણ બણે?

કોટવાળકાકાએ તે કોટડી પર બ-

ગડો કાઢ્યો. પછી ઘેર જઈને સૂઈ ગયા.

સ્થવારે કચેરી ભરાઈ. લોકોની

ભીડ તો ભીડ! આપું ગામ બણે

ત્યાં ઉભરાઈ પડ્યું. આવી ગમ્મત

બેવાની કોણ છોડે? લોકો માંહે

માંહે ગુસપૂસ કરે છે તેથી આખી

કચેરીમાં હોહો થઈ રહી છે. ચોટીઠારો

આમ તેમ ફરી ચૂ....પ ચૂ....પ ક્યાં

કરે છે.

ઢાટવાળકાકા આવ્યા. કહ્યું: ચાલો, બંધ ને બીજા નોકરી પુછી.
 બધા ચૂપ રહ્યા. સિપાઈઓ! એક સિપાઈઓ દોડ્યા. ભુગળી આવી.
 વાંસની ભુગળી આણો. એક નોકરી ભુગળી પોતાના ટેબલ પર મૂકી

કાટવાળકાકાએ કહ્યું: ચાલો, એક જાણ બવ. જે કાટડી પર એકડો લખ્યો છે, તે કાટડીના કેદીને લઈ આવો. એમ કહી તેમણે તે કાટડીની ચાવી આપી.

મધાભાઈ આવી હાજર થયા. કચેરીમાં બે પાંજરા હતા. એક જમણે હાથે ને એક ડાબે હાથે. મધાભાઈને જમણા હાથના પાંજરામાં ખડા કર્યા.

પછી તેડાવ્યા બગડાવાળી કાટ-ડીના કેદી—સાચ્યા જખરાભાઈને. ડાબા હાથને પાંજરે તેમને ખડા કર્યા. તે ખિચારો તો દડદડ આંસુ પાડે છે. પછી ગંગાભાઈ આવ્યાં. તેને એક ખુરશી પર બેસાડ્યાં.

કાટવાળ કહે: બુઝોરે અટ્યાઆ! તમે બંને સરખા છો. કાણ ખરું છે તે સમજતું નથી. તેથી એવું નક્કી કર્યું છે, કે સાચો હોય તેણે આ ભુંગળીમાં પેંસીને બહાર નીકળી બતાવવું. સત હશે તેનાથી એ કામ થશેજ. જે એ કરશે તેને સાચો માનીશું. તેને આ વહુ મળશે.

આ કસોટી બેઈ મધાભાઈના હર-

ખતું તો શું પૂછવું? તે તો હસાઈ મલકાઈ જાય. ખરા જખરાભાઈ પર તો આક્રમ તૂટી પડી. ફૂસકે રડી પડી તે બોલ્યો: આ સાહેબ! આ સાહેબ! કંઈ માણસથી ભુંગળીમાં પેંસાવાતું હતું?... ..

કાટવાળે તેને ધમકાવી કાઢ્યો: ચૂપ રહે બદમાશ! તુંજ હરામી છે!

ગંગાભાઈ પણ રડે કંઈ રડે! પણ મધાભાઈ બોલ્યા: લાવો સાહેબ! હું સાચો છું. મારા સતને બળે હું ભુંગળીમાં જઈશ. લાવો ભુંગળી. હે ભગવાન, હું ખરો છું તે બતાવજે! ભુંગળી અપાઈ.

પછી તો મધાભાઈએ શું કર્યું? એને તો બધી વિદ્યા આવડે. ભાઈ-સાહેબ તો ટપ દમને ઝીણા બદામ જવડા થઈ ગયા. અને ભુંગળીની અંદર પેંઠા. તે અંદર જતાં કાટવાળે ભુંગળી લઈને બીજા બાબુ સપ્પટ બંધ કરી. મજબૂત ખુચ લગાવી દીધો. મકદૂર શું કે મધાથી બહાર નીકળાય?

પછી પેલા પોકેપોક મૂકતા જખરાભાઈને કહ્યું: અટ્યા ગાંડા, હવે રડે

છે શાનો? જા, જા. તુંજ ખરો છે, માણસ છે. વહુ તારી છે. હાઈ જા. આમાં ગયો તે તો મધા છે મધા—મધા નક્ષત્ર!

ત્યાં તો જખરાભાઈના હરખનું પૃથ્વુજ શું! તે તો “કાટવાળ સાહેબની જે, કાટવાળસાખની જે” એમ પોકારી હાથે. ગંગાબાઈ પણ રાજી રાજી. બંને જણાં પછી કાટવાળને પણે લાગી રસ્તે પડ્યાં.

પછી કાટવાળકાકા મોટથી બોલ્યા: સિપાઈઆ, આ મધો હરામી છે. લોકોને બહુ દુઃખ દે છે. આ ભુગંળીને દરિયામાં પથરાવી દો, કે હંમેશનું દુઃખ બન્ય.

એ સાંભળતાં મધાભાઈના પેટમાં હાથ લાગી! તે દુસંકે દુસંકે રડી પડ્યો. બોલ્યો: આ હજુર, આ સાહેબ, આ કાટવાળજી! માફ કરો, માફ કરો. મેં કાન આમળ્યા! હું લખી આપું—હવે કદિ કાઈને નહિ કનડું.

કાટવાળ કહે: તારો ભરોસો શું? છોડી દઈ, એટલે પાછો તું તો એવો

ને એવો!

મધા કાકડૂદી કરતો કહે: ના મહારાજ, ના. હવે કદિ આવું તોફાન નહિ કરું. તમે કહો તેવી ખાતરી આપું.

કાટવાળકાકા કહે: તારી જનોઈ કાઢીને મને આપી દે અને કચુલ કર કે હવે કાઈને કશી રીતે નહિ કનડું. એટલે બસ.

મધા તો નક્ષત્ર. બ્રાહ્મણ ગણાય. જનોઈ પહેરે. બ્રાહ્મણને જનોઈ કાઢી આપવી પડે તેના જેવું અપમાનજ ક્યું?

પણ જીવ કોને વહાલો નથી?

ભાઈસાહેબ તૈયાર થયા. જનોઈ કાઢી આપવાનું કચુલ કયું.

પછી ભુગંળીનું મ્હોં બોલ્યું. મધાએ હાથ ઉંચો કરી જનોઈ આપી તે લઈને કાટવાળકાકાએ એક લાકડાની દાબડીમાં મૂકી. પછી મધાને બહાર કાઢ્યો—છૂટા કર્યો.

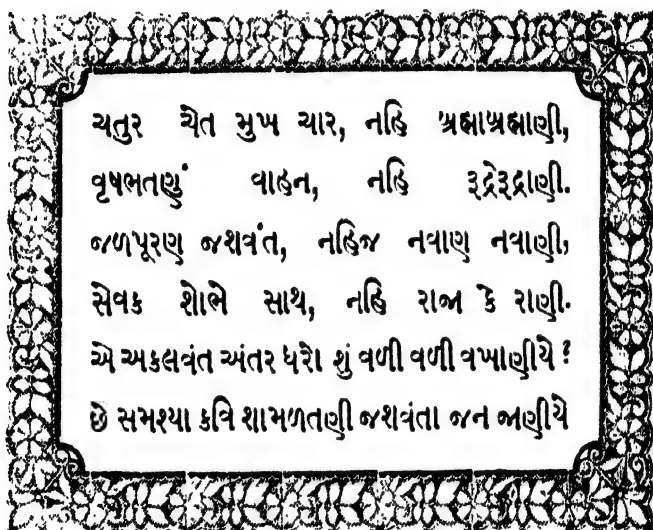
કાટવાળસાહેબે ખૂમ પાડી: સિપાઈ, ઘાસ લાવ. દિવાસળી લાવ. ભડકા કર. તરત ઘાસ આવ્યું. ભડકા થયો;

કાટવાળે પેલી દાખડી તેમાં નાંખી એવું નહિ કરું.

દીધી: મધાની જનોઈ બળીને ભસ્મ થઈ.

* * *

કાટવાળે કહ્યું: જરૂર અલ્યા મધા, ત્યારથી મધાભાઈ સુધરી ગયા.
હવે તને રજા છે. જઈને તારા પેલા હવે માત્ર પંચાંગમાંજ પડ્યા રહે છે.
દોસ્તાર આશ્વેષાને કહી દેજ કે કદિ જને જ્યારે બહારગામ જવું હોય

ચતુર ચેત મુખ ચાર, નહિ બ્રહ્માબ્રહ્મણી,
વૃષભતણું વાહન, નહિ રૂદ્રેરૂદ્રાણી.
જળપૂરણ જશવંત, નહિજ નવાણ નવાણી,
સેવક શોભે સાથે, નહિ રાજ કે રાણી.
એ અકલવંત અંતર ધરે શું વળી વળી વખાણીયે ?
છે સમસ્થા કવિ શામળતણી જશવંતા જન બણીયે

જવાબ:

:પંખાલ

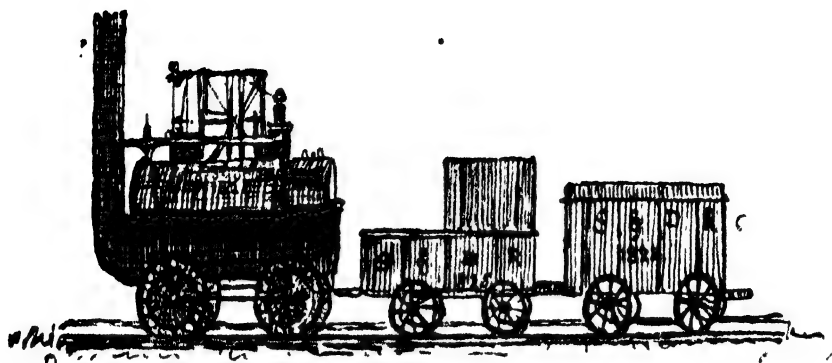
માણસ પછવાડે ન લાગે. નહિ તો
તેનીય આ દશા થશે. મગતરાં જવાં
તમે, નખેતરિયાં, માણસની સાથે
ગડબડ કરો છો!—અવ.

ત્યારે જય, પછી મધા હોય તોય શું,
ને આશ્વેષા હોય તોય શું? આશ્વે-
ષાને પોતાતું જનોઈ બળાવવાની મરજી
નથી તો !

મધા ગુપચુપ કન આમળી સલામ
કરી ચાલતો થયો. જતાં કહ્યું કે: હવે

એકની હિંમતે બધાને કેવા
છોડાવ્યા !

દોડતો જ માનો

તમે કદિ મુંબાઈ ગયા છો ? ને મુંબાઈ ગયા હો તો તમે ત્યાંની વિજ્ઞાનિક આગગાડી જોઈ હશે. તે કેવી ચાક્રે છે ? એ આગગાડીને એન્જીન હોતું નથી. પણ ટ્રામની માફક તેને મથાળે તારનાં દોરડાં હોય છે. તે તારનાં દોરડાંમાંથી એને વિજ્ઞાનિક બળ મળે છે. આગગાડીને એ છેડે મથાળા પર લોખંડના સળીઆ ઉભા કરેલા હોય છે તે પેલા તારને લાગે છે અને તેમાંથી વિજ્ઞાનિક બળ ખેંચીને આગગાડીને આપે છે.

તમે કોઈ કહાડો વિજ્ઞાનિક બળથી ચલાતી કોઈ ઘંટીમાં અથવા છાપખાનામાં ગયા છો ? ત્યાં આગળ સંચાઓ ચલાવવા માટે વિજ્ઞાનિક મોટરો મુકેલી હોય છે. તે મોટર કાંઈ ચાર પૈંડા વાળી રસ્તામાં દેડે છે તેવી મોટર નહિ; પણ

ચક્કરવાળી બંધિયાર પેટી જેવી હોય છે. બીંત સાથે લગાડેલી એક ચાંપ દાળીએ એટલે તરત તે મોટરનું ચક્કર ખૂબ જોરથી ફરવા માંડે. તેની સાથે ચામડાના પાટાઓથી સંચાઓને જોડેલા હોય છે. તે સંચાઓ ફરવા માંડે છે.

એવીજ મોટર ટ્રામોમાં અને વિજ્ઞાનિક આગગાડીમાં મુકેલી હોય છે. તેને ઉપરના તારોમાંથી વિજ્ઞાનિક બળ આપવામાં આવે છે તેથી ફરે છે, અને ગાડીના પૈંડાઓને ફરવે છે.

પરંતુ હવે નવોજ ભતની ગાડી નીકળી છે, તેને ચલાવવા માટે, હાલ જેવા તારના દોરડા મથાળે નાંખવામાં આવે છે તેવા દોરડાંની બીલકુલ જરૂરજ રહેશે નહિ. વિજ્ઞાનિક બળ પેદા કરવાનો આખો સંચો એના એન્જીન

ડબ્બામાં ગોઠવી દીધેલો હોય છે. તમે કોઇ શહેરના વિજ્ઞાનિક પાવર હાઉસમાં ગયા છો ! ન ગયા હો તો હવે જઇને જોજો. હવે તો ઠેર ઠેર જોવા મળે. સુરત, ભરૂચ, નવસારી, અમદાવાદ, ગોધરા, ભાવનગર, રાંદેર બધે હવે વિજ્ઞાનિક

પેદા થશે ને તેના વડે આખી આગ-ગાડી દોડશે. પછી તેને ચલાવવા માટે ચાંબલા દાટીને તાર ટંબાવવા પડશે નહિ. અત્યારે આગગાડીની બારીમાંથી 'ડોક' બહાર કાઢીએ છીએ તો ધૂમાડો અને કોલસાની કાંકરીઓ આંખમાં આવી પડે

તમને શબ્દો કેટલા આવડે છે ?

શિ ખં ડ

મ લા ધ

ખં જ ર

લા ગ ત

ડ ર કુ

ઈ ત ર

બ ર કી

ર કી ક

કી ક ર

ખિ રં જ

લા પ સી

રં ગી ન

પ ડા વ

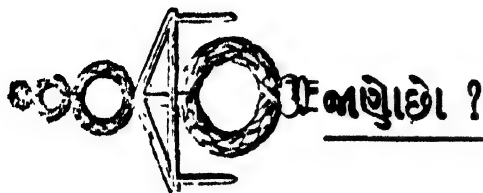
જ ન મ

સી વ જી

નવરાશની પેળા આવું બનાવી તમારા શબ્દબંધોળની કસોટી કરો.

રાશનીનાં કારખાનાં છે. ત્યાં આગળ આઠ દશ કુટ ઉંચો એક સંચો હશે ને તેની પાસે એક મોટું ડાય-નેમાનું ચક્ર ફરતું દેખાશે. એવો આખો સંચો ગાડીમાં ગોઠવી દીધેલો હોવાથી તેમાં ને તેમાંજ વિજ્ઞાનિક બળ

છે. તેવું કાંઈ પણ પછી થશે નહિ. હાલ વિજ્ઞાનિક ગાડીઓ માત્ર મુંબાઈથી વીરાર તથા પૂના સુધીમાં દોડે છે. તેને બદલે સુરત અમદાવાદ, દિલ્હી વગેરે બધા રસ્તા પર વિજ્ઞાનિક ગાડીઓ દોડશે.

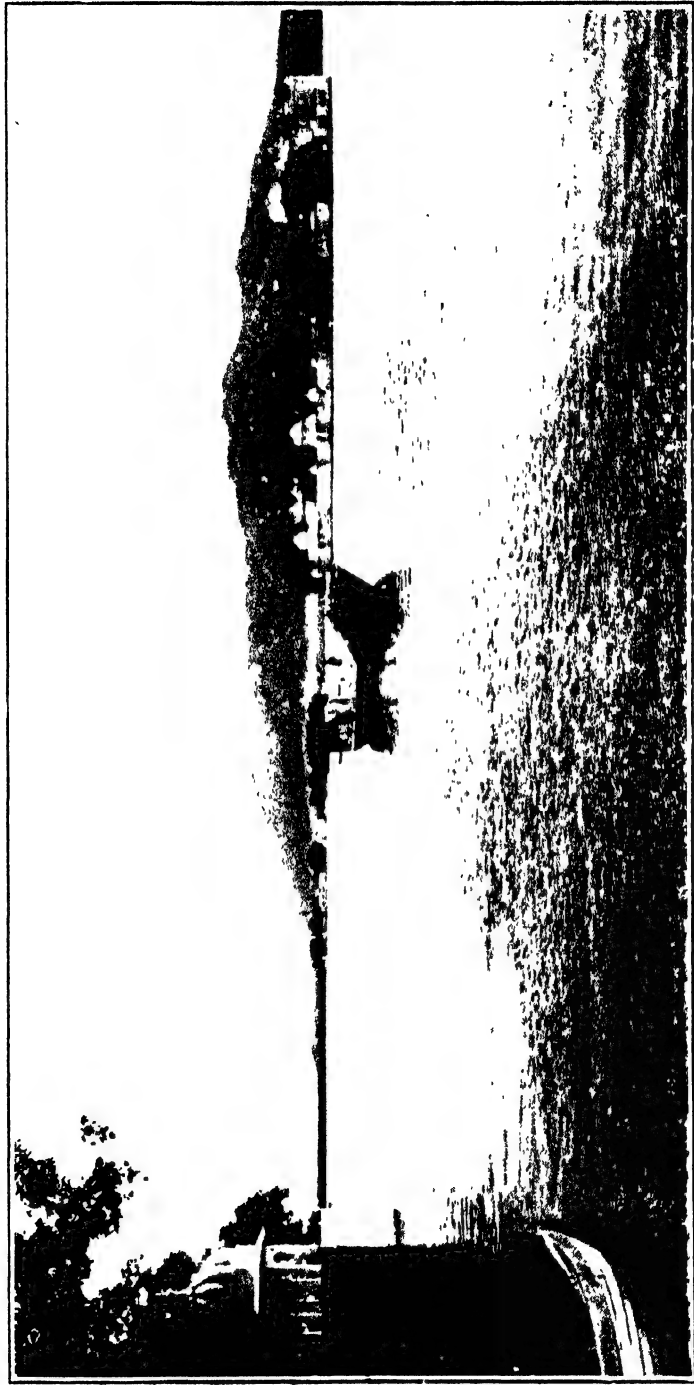

માડાગારકર તો ટાપુ છે. આફ્રિકાની પાસે છે. ત્યાં એક પ'ખી થાય છે. તેનું નામ અથડું છે. ઇપીયરનીસ. પણ એ પ'ખી ભારે જખડું છે. એનું ક્રકા ઇંડુંજ ત્રણ સારા ત્રણ કુટ લાંબું ને એક કુટ પહોળું હોય ! એ ઇંડું રેતીની અંદર ઢબાયલું રહે છે. અચાનક નજરે પડે તો કોઇ એને માટલુંજ ધારી લે !

વરસાદ બહુ પડે ત્યારે કંઈ છત્રી વિના બહાર ન જવાય. પણ મોટા મોટા શહેરોમાં કોઈક રસ્તે એવી ભીડ હોય કે ઉઘાડી છત્રી સાથે ચાલવું હોય તો આગળ પાછળનું કંઈ દેખાય નહિ ને આગળ ચલાય પણ નહિ. છત્રી ઉંચી કરે તો વરસાદથી પલળવું પડે. એટલે એક નવી ભતની છત્રી હાલમાં નીકળી છે. એમાં સામેના ભાગમાંથી બાકોડું પાડી અળખ ગેસાડેલો આવે છે. બહુ કાચની બારીસ્તો ! એટલે છત્રી ભલે ઉઘાડી રહેને ! આગળથી કોણ જાય છે તે સારી પેઠે માલમ પડે છે !

ઉનાઇમાં ઉના પાણીને ઝરા છે. શીયાળામાં ત્યાં કોઈ નહાવા જતું નથી. પણ યુરોપમાં તો એવા જરામાં બધા નહાવા જાય. આયરલેન્ડની ઉત્તરે આઇસ-લેન્ડમાં એવા ઘણા ઝરા છે. તે પાણી ધગધગતું ઉનું હોય છે. એટલે ત્યાંના ઘણા ગામના લોકોને ચૂલોજ સળગાવવો પડતો નથી. ઝરાના ઉનાં પાણી વડેજ તેઓ પોતાની અડધીપડધી રસોઇ રાંધી લે છે.

સિંહ કરતાં વાઘ વજનમાં ભારે હોય છે; અને રીંછ તો વળી બંનેથી ચઢી જાય છે. તેમાંયે ઉત્તર ધ્રુવના રીંછ તો બહુ જબરા ભાઈ. એકેક વીસ વીસ મહુ વજનનું હોય છે—એટલે કે સાત માણસ જેટલું ભારે !

ଓଡ଼ିଆ
ବ୍ୟାକରଣ

હુ હા ર નો છો ક રો—રાજ:

બોલો તો, ક્યા દેશનો ? તમને ખબર છે !

અરે, દેશ શું, એ તો બધું મોટા ખંડ છે ખંડ ! ભારે મોટા મુલક તો !

અમેરિકાનું નામ તો તમે સાંભળ્યું જ હશે. જો આપણે એશીયા છે તેવો અમેરિકા એક મોટો ખંડ છે. તેમાં ઘણા બધા દેશ છે. પણ સૌથી મોટો દેશ 'સંયુક્ત રાજ્યો'ના નામથી ઓળખાય છે તેજ. (ઇંગ્લેન્ડમાં એને યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ કહે છે) અરે, હવે તો ઘણું ખડું અમેરિકા શબ્દ એને એકલાનેજ વાસ્તે વપરાય છે.

આ 'સંયુક્ત રાજ્યો'એ કંઈ એક દેશ નહિ ગણાય—ઘણા દેશોનો બનેલો મોટો દેશ કહેવાય. એ લગભગ આપણા હિન્દુસ્તાન જેવડો હશે. જેમ અહિં ગુજરાત,

ફરર સાહેબ

મદ્રાસ, બંગાળા, દક્ષિણ એવા એવા મુલકો છે, તેમ તેમાં પણ નાના નાના ઘણા મુલકો છે. એ બધા મુલકો પોતાનો બધો ખંદોબસ્ત પોતેજ કરે. પણ એ સઘળા વચ્ચે ભાઈચારો પૂરેપૂરો. બધાને લગતું જ

કંઈ મોટું મોટું કામ હોય તે સૌ ભેગાં મળીનેજ કરે. તેથી સૌ મળીને થયાં :

‘સંયુક્ત રાજ્યો.’

એ મુલક સંયુક્ત રાજ્ય કહેવાય છે ખરે, પણ ખરું જોતાં ત્યાં કોઈ ‘રાજ’ નથી. ત્યાંના લોકો પર કોઈ રાજનું રાજ ન મળે. ત્યાંના લોકોજ થોડા થોડા માણસને પસંદ કરીને કહે કે તમે અમારી બધી તજવીજ કર્યા કરો. આ માણસો સભા ભરી ભરીને દેશના કામકાજનો ખંદોખસ્ત કરે. અને એ બધાના ઉપરી તરીકે એક માણસને સૌ પસંદ કરે. તે કહેવાય પ્રમુખ. બીજા દેશમાં જ કંઈ કામ ‘રાજ’ કરે તે અહિં ‘પ્રમુખ’ કરે. આવી જાતનું રાજ આવે તે લોકસત્તાક (પ્રજાસત્તાક) કહેવાય.

પણ રાજમાં ને આવા પ્રમુખમાં એક બહુ મોટો ફેર તો ભાઈ! રાજ તો બાપ મરે કે ગાદીએ બેસે. ને એ બેઠો તે બેઠો. પછી ઉઠેજ શાનો ? તે મરે ત્યારેજ નવો રાજ થાય. પણ અહિં કંઈ તેવું ન મળે. આ પ્રમુખ સાહેબને તો થોડે થોડે વરસે રૂપ-સદબ મળે. પછી તેમની જગ્યાએ નવો માણસ આવે. વળી થોડાં વરસ

ગયાં કે વળી ત્રીજેજ માણસ ચુંટાય. આમ પ્રમુખો તો ફેરવાયા કરે.

એવી ફેરવણી હમણાંજ થોડા દહાડા પર થઈ. તેમાં જે ભાઈસાહેબ ઝડપાયા તેનું નામ હરબટ ટૂવર. તે ભાઈસાહેબ મૂળે લુહાર—અટલે કે એનો બાપ લુહાર. એ લોકોમાં થોડીજ કંઈ નાત છે ? ત્યાં તો બધાજ સરખા. જને જે ધંધો કરવો હોય તે કરે—જે ઝટ આવડી જાય તે લઈ લે. કોઈ લુહાર થાય ને કોઈ વિમાની થાય. વિમાનીનો દીકરો સુતાર થાય કે મોચી થાય ને મજૂરનો દીકરો વળી વઝીલ થાય કે માળી થાય કે મોટો પ્રમુખ—રાજ પણ થાય ! ત્યાં કંઈ નાતજાતની ખટપટ નહિ. નાતજાતને ધંધા સાથે લેવા દેવા નહિ.

ત્યાંના લોકો કંઈ બાપ કોણ છે, મા કોણ છે તે ન જોવા બેસે. દીકરો હુશિયાર હોય, સારો હોય, તો સૌ કહેશે: ભાઈ, એને બનાવો રાજ—પ્રમુખ. તેમાં પૈસો પણ ન જુએ. એમ તો ત્યાં પૈસાવાળા પણ ધણા છે; એવા પૈસાવાળા કે બહુ સોનાના મહેલમાં

રહે! પણ તેમને કોઈ રાજ ન બનાવે.

વારૂ. આપણે હૂવર સાહેબની વાત કરીએ.

હૂવર સાહેબ હાલ ૪૮ વરસના છે. તેના બાપુ લુહારનું કામ કરતા. એની મા બહુ ચાલાક હતી, પણ હૂવર સાહેબ! તેમને ન મળ્યા બાપનાં છાડ, કે નહિ માના. દશ વરસના થયા ન થયા ત્યાં તો મા પણ મરી ગઈ ને બાપુ પણ મરી ગયા. બિયારા હૂવર પર (એનું નામ તો હરબર્ટ, હોં! પણ સૌ કોઈ ત્યાં તો અટકથી જ ઝાળખાય) મોટી આફત આવી. જમ તેમ પાંચ વરસ પરચુરણ નોકરી ચાકરી કરીને કાઢ્યાં. માંડ માંડ ખાવા પામે. પછી તેને ખાણમાં કામ મળ્યું; પણ એવા કામકાજમાંથી કંઈ આગળ વધાય, કે મોટા થવાય? ભાઈસાહેબે તો ખૂબ લખવા વાંચવા માંડ્યું. પગારમાંથી થોડા થોડા પૈસા બચાવે. નિશાળમાં ફી આપે, ને ધીમે ધીમે ભણે.

એમ જ એમ ભણ્યા પછી ભાઈ

તો આસ્ટ્રેલિયા ઉપડ્યા. ત્યાં એમને એક નોકરી મળેલી. ત્યાં સાડે કામ બજાવ્યું, એટલે વળી ચીનમાં નોકરી મળી. એ તો ભાઈ, હિંમતનાં કામ છે! કંઈ ધરકુકડી થઈને બેઠાથી આગળ વધાય? ફરે તે ચરે ને ખાંધે ભૂખે મરે! દેશ પરદેશ ખેડે તે ફાવી બધે.

ચીનમાં ભાઈને ખાણને લગતું કામ મળેલું—તેમાં તો એ એકો જ હતો ને!

જ્યારે પેલી મોટી લડાઈ જર્મી (૧૯૧૪) સારે હૂવર સાહેબ વિલાયતમાં હતા. તેમણે ત્યાં પોતાના દેશના લોકો હતા તેમને સારી મદદ કરી. અમેરિકાના ધણા માણસો યુરોપમાં આવી ફસાઈ પડ્યા હતા. હૂવરે તેમને ધણી મદદ કરી. તે વેળા એની પાસે પૈસા પણ સારા, ને વળી નામના પણ ખરી. એટલામાં બેલજીયમમાં સખત દુકાળ પડ્યો. ત્યાંના લોકો અનાજ વગર ભૂખે મરવા લાગ્યા. દુકાળ કંઈ વરસાદની તાણે નહિ પડેલો. એ તો લડાઈ હતી ને! ને તેમાં

શરૂઆતનોજ માર એ દેશને પડ્યો; તેથી દેશ વેરાન જેવો થયો. ત્યાંના લોકોએ મદદ માટે પોકાર પોકાર કરી મૂક્યો. હૂવર સાહેબે તેમને મદદ કરવાનું મન સાથે નક્કી કર્યું. તે વેળા એને ખીજ ઠેકાણે સારી આવક હતી. બહુ પૈસા મળે તેમ હતું. પણ એ લોભમાં ભાઈ નજર ડૂસાયા. દુઃખિયાંની મદદે દોડી ગયા. એમ ને એમ સૌને લાગ્યું કે ના, હૂવર સાહેબ પણ બહુ હુશિયાર છે. ખીજ દેશોએ પણ તેમને કેટલુંક અગત્યનું કામ સોંપ્યું. તે પછી અમેરિકા આવતાં તેમને દેશના વેપાર ખાતાની લગામ સોંપવામાં આવી.

અને છેવટે હાલમાં બધા લોકોએ મળી તેને પ્રમુખસ્થાને પણ ચુંટી કાઢ્યા.

એમ 'પ્રમુખ' તો થઈ ગયા પણ પ્રમુખનું કામ કંઈ જેવું તેવું ના સમજશે હોં! એનો મોક્ષો પણ

ધણે, તેમ કામ પણ ધણું! દુનિયામાં એવડો મોટો દરજ્જો ભાગ્યેજ કાઢેના હશે! એટલે કામ બહુ અધરૂં. આખા દેશના કારભાર પર નજર રાખવાની! વળી ખીજ દેશના રાજાઓ સાથે સુલેહ શાંતિ બળવવી, તેમ ખીજ દેશો સાથે વેપાર વધારવો, નવા નવા કાયદા કરવા એ બધું તેમનું કામ. લદાઈ કરવી કે નાહ તે પણ તેમનેજ નક્કી કરવાનું. મોઢું મોઢું લરકર-જમીનનું, દરિયાનું ને વળી વિમાનનું—એ બધા પર નજર રાખવાની. આ કામ કંઈ જેવું તેવું કે નાનુંસૂનું છે!

હૂવર સાહેબ કેવા હુશિયાર! કેટલે નીચેથી કેટલે ઉંચે ગયા! છેક અભણ હતા, પણ ભણીને ખંતથી, કાળજીથી, લોકોની સેવા કરીને કેવું માન પામ્યા!

એલ્યુમિનિયમનાં વાસણ કદિ સોડાખારથી માંજવા નહિ. નહિ તો વાસણ ખવાઈ જશે. બધે ડાઘા ડાઘા પડી જશે.

મારો ઘોડો

મારો ઘોડો લાલ રૂડો રળીઆમણો,
સફેદ ટપકીવાળું સુંદર ભાલ જો,
ગરદન વાંકી અલીઆળા બે કાન છે,
કુમતીવાળા લાંબા કાળા વાળજો,
પણ માડી ! એ ક્યાં છે તે હું નહિ કહું.

લેખક
શ્રી મનહરરામ મહેતા

શુદ્ધ સોનેરી સાજ સજ્યો સોહામણો,
લગામ લટકે હીરની દોરી લાલ જો,
કાનસુરી મહીં સુંદર કલગી શોભતી,
ઝાંઝર રમઝુમ કરતો ચાલે ચાલ જો,
પણ માડી ! એ ક્યાં છે તે હું નહિ કહું.

કોઈ વખત એ જઈ જંગલમાં દોડતો,
કોઈ વખત એ ઉડી ગગનમાં બંધ જો,
કોઈ વખત સાગર લહરિ પર સંચરે,
કોઈ વખત એ ફરતો ધરની માંઘ જો,
પણ માડી ! એ ક્યાં છે તે હું નહિ કહું.

ના, ના, નહિ કહું મુજ ઘોડો એ ક્યાં વસે,
ન પડે એનો કોની નજરે ભાસ જો,
એમ કરીશ ના, કહું હું તારા કાનમાં,
એનો પેલે ધરને ખુણે વાસ જો,
બાપા મૂકે ન્યાં ફરવાની લાકડી !

—❀❀❀ બથેશ્વર બાપા ❀❀❀—

બથેશ્વર બાપા એટલે મારા એકના બાપા નહિ. મારા બાધ-
બેનનાં એકનાં બાપા પણ નહિ.
અમારી આખી શેરી કે આખા
ગામના બાપા પણ નહિ. આખા
ગુજરાતના એકલાના બાપા યે
નહિ. એ તો આખી દુનિયાના
બાપા. બથેશ્વર બાપા એટલે ભ-
ગવાન શંકર. શંકર બાપા. શિવજી.

બથેશ્વર બાપા પૂર્વે વલ્લભી,
પછીથી વિમળાપૂર ને અત્યારે
વળાના મહાદેવ. વળાની આથ-
મણી દિશાએ એનો વાસ છે.

પહેલા તો ત્યાં જાણોનું વન
હતું. એ જાણોમાં બથેશ્વરબાપા
નીકળેલા. માથું બાથમાં ન આવે
એવું બાપાનું લિંગ. બાપા જ-
મીનમાં ઊંડે ખાડામાં પડેલા.
કાઠએ એને દીઠા ને એની સેવા
કરી. બાપાનો પરચો થયો ને
બાપા ચારે કોર ઓળખાણા.

પછી તો જાણોનું વન કપાઈ
ગયું ને પાધર પ્રદેશ થયો. બથે-

શ્વરબાપાના દર્શન વધ્યાં. ખાડો
પૂરાણો ને ફરતો ચોતરો થયો.
પડખેની આંબલીએ ટાકરો બંધા-
ણો ને મોઢાં આગળ ઓટલી થઈ.
પ્રાણીઓ સવારે પૂજા કરવા ને લોક
સાંજે દર્શન કરવા આવવા લાગ્યાં.

બથેશ્વરબાપાને માથે દહેરું
નહિ. શંકરબાપાની તો એમાંજ
શોભા. અમરતાએ શિવજી કેન્દ્ર-
સમાં એમજ રહે છે ને ! દિગ-
મ્પર અને વળો ભસ્મધારી. એને
વળી દહેરાં ને મંડપ ને એવું શું ?

પણ શંકરબાપાએ સમુદ્રનું
મંથન કર્યું તે વખતે નીકળેલ
ઝરને ગળે રાખેલું. ઉનાળામાં
એને ગળે શોષ પડે ના ? ભક્ત-
જનો એટલા માટે ઉનાળો બેસે કે
શંકરના લિંગ ઉપર મોરીયાની
ગળતી કરે છે. ગળતીમાંથી પાણી
ટપક ટપક ટીપે ટીપે પડે ને શં-
કરબાપા ભીના રહ્યા કરે. બહુ
સરસ દેખાવ લાગે.

બથેશ્વરબાપાની ઉપર તો બધા

બારે માસ ગળતી રાખે. કેમકે
બાપાને માથે દિ બધો તડકોજ
આવ્યા કરે.

બીજાં મંદિરો બાંધેલાં. અં-
દર બેચાર છબીઓ ટાંગેલી. મહીં

ફળીઆમાં આંબલીઓ ધંટ.
બસ આવી રહ્યું. પણ બધા શિ-
વમાં બાપાનું મહાત્મ્ય વધારે.

પંદર વરસના થયા ત્યાં સુધી
અમે રોજ બાપાએ જઈએ. તુળ-

અલ્યા ઓ રાખખસ-
ડા ! નીકળ ! નીકળ !
ક્યાં બરાઇ બેઠો ? તુએ
નીકળ ને તારા બે લાં-
ગોટીયાને પણ કાઢ. એ-
ટલે તને બતાવું કે
મારી વોટો ચોરી જવી
કેટલા ચેરની થાય છે !

(આ ડોસાકાકાની વોટો ચોરી જનાર રાખખસ ને તેના બે નોકરો છબીમાં બરાઇ
બેઠા છે તેને શોધી કાઢે.)

દીવીઓ ને દીવા. બેચાર ટોકરા ને
એક નગારું. પણ બાપાનું સ્થાનક
તો ખુલ્લુંજ. નીચે ધરતી ને ઉપર
આભ. એમાં કાંઈ ન મળે. થા-
ળામાં બાપા ને ખૂણામાં પાર્વતી-
જનું પૂતળું.

સીવાજીંદનો બાપો ત્યાં હોય જ
હોય. પરશોતમ કાકા ત્યાં આવ્યા
જ હોય. કુબેર ને રામે પડ્યો
આવ્યા વિના ન જ રહે. ખરા
ભાવિકો ત્યાં સુધી આવે. બથે-
શ્વરબાપાએ જવાની સીધી સડક

ન મળે. કેડીએ થકને જવાય ને
કેડીએ ગોખડે લાગે. ખાસ જવું
હોય તે જ જાય.

અમે તો બધા દેવે જતા. ને
છેવટે બેશ્વરબાપાએ પહોંચીએ.
આરતિમાં બળી જઈએ. ઘંટ ને
ઝાલર વગાડીએ. આરતિ બોલીએ

ને છેવટે બોમ બોમ ગિરનારીની
બૂમો પાડા બાપાને વારેવારે નમી
નમી ઘેર જઈએ.

બેશ્વરબાપા એ હજી એવા
ને એવા બેઠા. ને અમારા જેવા
નાના નાના છોકરાઓ એવીજ
રીતે સાંજે ત્યાં જાય છે ને બા-
પાને પગે લાગે છે.

૨૦ ગિજુભાઈ

પહેલો નંબર

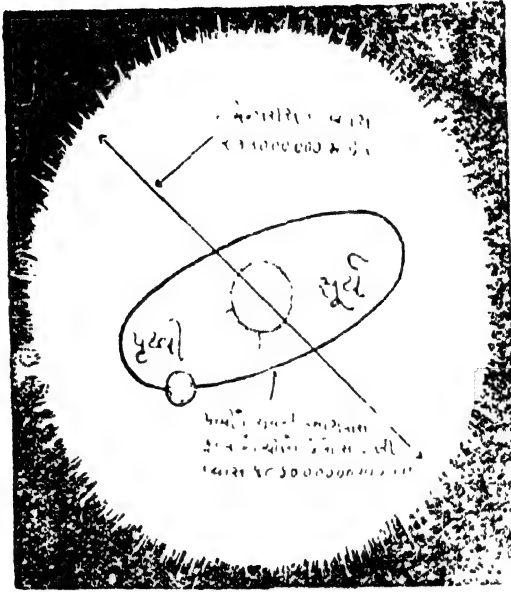
આ ૭ વરસની 'કીકી' ડારાથી બહાર
ચિકાગોની છે અને તરવાની કળામાં એનો
જોડો નથી—એનાથી આગળ કોઈ નથી જઈ
શકતું. બહેની વસંતુલલ—તરવારની કળાનો
ઉત્તાહ એને તરવાની કળાની બહાર
બહાર બહાર શીખવે છે. આ ચિત્રમાં
તેનોજ દેખાવ છે. વસંતુલલ કહે છે કે
આગળ જતાં એ કીકી કુનિયાને ૭૬

કરનારાં ચણાં કાઢી કરશે.

ધનશંકર
કરીને એક
છોકરો હતો.
તે નિશાળ-
માં અંગ્રેજી
પાંચમું ધો-
રણ લખતો
હતો. એના
મારતર એ-
ને ઇ.તંકાસ
ભૂગોળ વ-
ગેરે બધું
લખાવતા.

એ ના
બાપા મૂળ-
શંકરજેશી
જોતિષનો
ધંધો કરતા

હતા. તે લોકોના હાથ જોતા, જન્માક્ષર
બનાવતા, વરસફળ અને ટપકા પણ
કરી આપતા. વળી તે તિથિઓ પણ જોઈ
આપતા. પંચક કેદાહે છે! અગિઆરસનો
પો (ક્ષય) છે કે નહિ! ધરણ કયા
મહિનામાં આવે છે! એવું એવું બધું
તેઓ જોતા. વળી તેઓ કેઈ કોઈના
જન્માક્ષર જોઈને ભવિષ્ય પણ કહી આપતા.

સૌથી મોટો તારો

એ ન્ટારિસ

એક દિવ-
સ કોઈ
ડાશી એમ-
ની પાસે
જન્માક્ષર
જોડાવવા
આવી. તેનો
એકનો એક
દીકરો માંદો
પડ્યો હતો.
તે જણશે
કે કેમ?
એવું તે પ્ર-
છવા લાગી.
જેશીજી.
એ જન્મા-
ક્ષર હાથમાં
લઈને ઉઠે-

લવા માંડ્યું, પછી ચરમા આંખ પર
ચઢાવીને આંખોનાં બહેડા પર ધન,
મકર, કુંભ... ગણતો બોલ્યા:

જુઓને માણ, છોકરો તો બચી
જશે. એનો ચંદ્રમા પાંચમાં ઘરમાં છે,
અને સરજ સાતમા ઘર પર બેઠો છે.
એટલે આફત છે ખરી; પણ તમે સંભા-
ળથી કામ લેશો તો ટળી જશે. એનો

શનિ ભારે પ્રતિકુળ છે. તે હુઃખ દેનારો છે. તમે શનિના કાંઈ ઉપચાર વિધિ કરો.

ડાશી આંખમાં આંસુ લાવીને બોલી- શું કરું? મહારાજ તમેજ ઉપચાર વિધિ બતાવો.

જેશી બોલ્યા—શનિનો પાઠ કરાવો. કોઈ પ્રાક્ષણને દહેશો તે કરી જશે. અને શનિવારે પ્રાક્ષભોજન કરાવો. હનુમાનને તેલ ચઢાવો.

ડાશીમા બોલ્યા—હનુમાનને તેલ તો હું ચઢાવું છુંજ. શનિનો પાઠ તો તમેજ કરી જાઓ. હું બીજા કોને શોધવા જઈ? ને શનિવારે તમે જમવા આવજો. કેમ આવશે ને?

જેશીએ કહ્યું—જાપ તો હું કરી જઈશ. અને જમવા તો હું કોઈને ઘેર જતો નથી. એટલે....

પણ મારે ઘેર આવો તો કાંઈ વાંધો નથી. ડાસી બોલ્યા—હું બધી રીતની ચોકખાઈ રાખું છું. તમારે કોઈ વાતનો વહેમ રાખવો નહિ.

વારૂ ત્યારે આવીશ. પણ બધું ચોકખામાં રાખજો.

એમાં કહેવું નહિ પડે સાથે આ તમારા ધનુને પણ લાવજો. એમ કહીને

ડાશી વિદાય થયાં.

ડાશીના જવા પછી ધનુ બાપાની પાસે જઈ પૂછવા લાગ્યો, કે બાપા, તમે કહ્યું કે ચંદ્રમા પાંચમાં ઘરમાં છે ને સૂરજ સાતમા ઘરમાં છે, તે સૂરજનું ઘર કેવું હશે?

જેશીજી તો ચક્રિત થઈને ધનુની સામે જોઈ જ રહ્યા. પહેલાં તો તે સમજ્યાજ નહિ. ધનુએ ફરીથી પૂછ્યું કે સૂરજનું ઘર કેવડુંક મોટું હશે?

બાપે કહ્યું કે—તે તો કોણ જાણે. એ કાંઈ ખરેખરું ઘર નહિ હોય. એ તો એવી ગણતરી કરવાની.

પણ એ ગણતરીનો કાંઈ પાથો તો હશેજ ને? ધનુ બોલ્યો. મારી ભૂગોળની ચોપડીમાં લખ્યું છે કે સૂરજ તો બહુજ મોટો છે. એટલો બધો મોટો કે તેને રહેવાનું ઘર તો હોઈ શકેજ નહિ. બાપા સૂરજ કેવડો મોટો છે તે તમને ખબર છે ખરી?

ના ભાઈ.

ત્યારે જ્યો હું તમને કહું—સૂરજ આપણી પૃથ્વીના કરતાં હજારો ગણો, અરે તેથી પણ વધારે મોટો છે. આપણી પૃથ્વી દેખાય છે તેવી સપાટ નથી, પરંતુ ઢાડા જેવી ગોળ છે. સૂરજ પણ તેવોજ

મોટા ગોળો છે. તે એક મોટા બળતો ગોળો છે.

બળતો ગોળો? એટલે શું? તે વળી કેવી રીતે બળતો હશે? એમાં તેલ પૂરાતું. હશે કે ગ્લાસતેલ?—એના બાપાને નવાઈ લાગી.

ધનુએ સમજાવ્યું કે એમાં તેલ પણ નથી પૂરાતું ને ઘાસલેટ પણ નથી પૂરાતું એ તો પોતે પોતાની અંદર રહેલા પદાર્થોને ક્ષીણે બળે છે. જેવી રીતે પૃથ્વીની ઉપર જ્વાળામુખી પર્વતો હોય છે તેના મુખમાંથી મોટા ભડકા અને ધૂમાડાના ગોટા ને અગ્નિ બહાર નીકળે છે, તેવી રીતે સૂરજની સપાટી પર સેંકડો નાના મોટા જ્વાળામુખીઓ પાસે પાસે આવેલા છે. તે આખો દિવસ રાત બળ્યાજ કરે છે. તે બધાને તાપ એટલો બધો સખત કે સૂરજ આપણાથી હજારો માઇલ દૂર હોવા છતાં આપણને એનો સખત તાપ લાગે છે.

જેશીલને આ બધું સાંભળીને બહુ નવાઈ લાગી. તે તો ધનુ શું કહે છે તે ધ્યાનપૂર્વક સાંભળીજ રહ્યા.

ધનુ બોલ્યો—સૂરજ આપણી પૃથ્વી કરતાં કેટલો મોટો છે તે તમને કહું? કહે બેઝએ.

તે બોલ્યો—સાંભળો બાપા, આપણી પાસે એક મોટરગાડી હોય ને તે ગાડી એક કલાકમાં સાઠ માઇલની ગતિએ દોડતી હોય તો આપણી પૃથ્વીની આસપાસ ફરી વળવા મોટા સત્તર દિવસ ને આઠ કલાક લાગે. તેજ મોટરમાં બેસીને આપણે સૂરજના ગોળાની આસપાસ ફરી વળવા માંગતા હોઈએ તો આપણને લગભગ પાંચ વરસ લાગે.

પાંચ વરસ? અધધધ! ધનુના બાપા આશ્ચર્યથી બોલી ઉઠ્યા.

ધનુએ હસીને કહ્યું—હવે કહે, તમારા જ્યોતિષમાં સૂરજનું ઘર ગણો છો તે ઘર કેવડું મોટું હશે? ને શાનું બનાવેલું હશે?

તે તો કોણ જાણે. એ તો બધી ગણતરીજ છે. જેશીએ કહ્યું.

વારૂ બીજું સાંભળો બાપા. ધનુ કહેવા લાગ્યો—સૂરજ કેવડો મોટો છે તે સાંભળીને તમને નવાઈ લાગે છે; પરંતુ અમારી ભૂગોળમાં તો લગભગ છે કે સૂરજ કરતાં સેંકડો ગણા મોટા બીજા તારાઓ આકાશમાં છે. આપણા માથા પરનું આકાશ તો બહુ મોટું છે. આપણી પૃથ્વી અને સૂર્યનું એક સૂર્ય-મંડળ છે. તેમાં મંગળ, બુધ ગુરૂ વગેરે

બીજા અહો પશુ છે. તે બધા પૃથ્વીની માફક સૂર્યની આસપાસ ફરે છે. એવા એક ફરતા ટોળાને સૂર્યમંડળ કહે છે. આકાશમાં તો એવા અનેક સૂર્યમંડળો છે. તેમાંના સૂર્યો અને અહો આપણા સૂર્યો કરતાં બહુજ મોટા છે. વિલાયતના જ્યોતિષ શાસ્ત્રીઓએ એવા કેટલાક મોટા મોટા અહો શોધી કાઢ્યા છે. એકનું નામ બીટલગીઝ છે. બીજાનું નામ આલ્ફા હરક્યુલીસ છે. એ બંને અહો આપણા સૂરજ કરતાં લગભગ ત્રણસો ગણા મોટા છે. અને તેના કરતાંયે એન્ટારીસ નામનો એક અહુ તો એથીયે મોટો માલમ પડ્યો છે. અમારી ભૂગોળમાં એનું ચિત્ર આપેલું છે તે તમને બતાવું, બાપા!

હા લાવ, બેઠાં.

ધનુ તરતજ દોડી ગયો અને પોતાની ભૂગોળની ચોપડી લઈ આવ્યો. તેમાંથી એન્ટારીસનું ચિત્ર બતાવીને કહેવા લાગ્યો:

. આ જુઓ. સૂરજ કરતાં આ તારો ત્રણસો કરતાંયે વધારે ગણા મોટો છે. બે આપણે સાઠ માઈલની ઝડપવાળી મોટરમાં બેસીને આ અહુની આસપાસ ફરવા માંગતા હોઈએ તો આપણને એક હજાર ત્રણસો ને સિત્તેર વરસ લાગે!

અ ધ ધ ધ ! આટલો મોટો અહુ તે કેવો હોય, તે મારી તો કલ્પનામાંજ નથી આવતું.

ધનુ બોલ્યો—ખરી વાત છે. મારી કલ્પનામાં યે નથી આવતું. છતાં બાપા, તમે આ નક્ષત્રોની ને પંચકની સૂરજની ને ઘરણીની વાતો કહી શકો છો તે પશુ કેવું ? એ પશુ મારી તો કલ્પનામાંજ નથી આવતું !

બાપે જવાબ દીધો—ભાઈ, એ તો બધી ગણતરીજ છે. એમાં કંઈ સાઠ માઈલની મોટર દોડાવવી પડતી નથી. એમ કહીને તે હસી પડ્યા.

ઇન્દરલાલ વીમાવાળા

વીર ગજના તા૦ ૫-૬-૨૮ના અંકમાંથી

વફાદાર કુતરાની બહાદુરી

વાઘના પંજમાંથી બચાવેલા બે જન

→*~*~*~*

યુવાન છોકરાની અજબ હિંમત

→*~*~*~*

રાદીસ જમાદારનું પરાક્રમ!!!

(અમારા ખબરપત્રી તરફથી)

રામેસરા, તા૦ ૩૦ મી

રવિવાર તા૦ ૧-૬-૨૮ને દહાડે ગામ વાંદરડા તા. હાલોલના કેટલાએક ગોવાળ પોતાના બળદો લઈ સીમમાં બળદ ચારવા ગયા. ત્યાં તેમને રાત્રી બીલાડાનાં જવાં પગલાં દેખાયાં, જે ઉપરથી તેઓ પૈકી બે ત્રણ ગોવાળ તે પગલે પગલે તપાસ કરવા ગયા. થોડેક પહોંચ્યા એટલે કેડકેડ પૂર ડાંગરની અંદર છૂપાયેલા એક વાઘ પાસે જઈ પહોંચ્યા. વાઘ ધુરકયો અને ગોવાળ પૈકી માનસિંગ ઉપર તરાપ મારી તેના ઉપર ચડી ગયો. એટલે લાગલોજ તેની

પાસેનો કુતરો વાઘ ઉપર ચડી ગયો; જેથી વાઘ કુતરા ઉપર ધસારો કરતાં કુતરો નાઠો અને વાઘ પાસેના ખેતરના છેડામાં ભરાયો. બાદ આ ખબર બીજા દૂર ઉભેલા ગોવાળોએ સાંભળી. એક જણે વાઘ નસાડ્યાની વાત સાચી ન માનતાં તપાસ કરવા લાગ્યા અને ખૂમરાણ કરી મૂક્યું, એટલે વાઘ પાછો નીકળ્યો અને તેઓ પૈકી લાલસિંગ ઉપર કૂધો અને જંગમાં ધરડયો. એટલે લાલસિંગે રાડ પાડી. તે દૂર ઉભેલા કુતરાએ સાંભળી કે તુરતજ

લાગલો દોડી તે વાધ ઉપર કૂધો
ઁટલે ઁ વાધે લાલસિંગને છોડ્યો અને
પાસેના સંકામાં ભરાયો.

વીર માનસિંગની ખાલાદરી

ઉપરનો ખતાવ ખન્યો તે દરમ્યાન
ગામના લોકોને દિવાસે ઉજવવા પડેલે
નગારી ડોઘી ભેગા કર્યા હતા તેમાં
ઁક ગાવાળે ખખર કરી કે વાધ માન-
સિંગને કરડ્યો. ઁટલે ગામ લોકોઁ ઁક
માઈલને ઁતરે આવેલા પોલીસ થાણા-
માંથી જમાદારને તેડવા મોતીઆના
કાકા રામકાને મોકલ્યો. ખાદ લોકો
લાલસિંગને બે ખાળુ પકડી ગામમાં
લઈ ગયા. થોડી વારે રામકા જમા-
દારને તેડવા ગયેલો તેણે આવી કહ્યું
કે જમાદાર બહાર ગયા છે ને સિપા-
ઈઁ કહ્યું કે ઁમે ખંડુક નહિ લાવી
શકીઁ. તમે મળી વાધને વગદી
મૂકઁ; તે ઉપરથી લોકો પાછા વાધ
જ્યાં ભરાયો હતો ત્યાં ગયા. વાધને
ત્રણ ખાળુ ઘેરી લીધો અને ઁક
ખાળુ તેને જવાની જગ્યા રહેવા
દીધી. ખાદ ખૂબ ખુમારો કર્યો અને

પથરાઁ ફેંક્યા, જે ઉપરથી વાધ
ઁંદરથી બહાર નીકળ્યો અને મોટી
રાડ પાડી. તે ઉપરથી લોકો બીધા,
અને “વાધ નીકળ્યો વાધ નીકળ્યો”
ઁમ કહી નાસવા માંડ્યું. તેવામાં
જલીઆ જુરીઆ પાછળ હતો તેને
વાંધે ગળામાંથી પકડ્યો અને જલીઆ
ઉપર વાધ પડ્યો. સોળ વર્ષની ઉમ-
રના માનસિંગે આ જોયું ઁટલે તે
પાછો ફર્યો અને મરવું કે આ જલી-
આને છોડાવવો ઁમ વિચારી પોતાના
હાથમાંની ડાંગવતી વાધને મારવા
લાગ્યો. આ બધા લોકો દૂર ઉભા રહી
જોતા હતા પણ કોઈની નજીક આવ-
વાની હિંમત આલી નહિ. જલીઆ
માનસિંગ, અને વાધ વચ્ચે આમ
દસેક મિનિટ ઝપાઝપી ચાલી. માન-
સિંગના મારથી જલીઆને છોડી વાધે
રાડ પાડી. માનસિંગ ઉપર તરાપ મારી
પણ તે પોતાની પાસેની ડાંગથી
વાધને તારો દઈ ખસ્યો ઁટલે વાધ
તરાપ ચૂકવાથી સીધોજ કુદતો
ખેતરને બીજે છેડે ભરાયો. માનસિંગને
હાથમાં તથા બંધમાં નહોર પડેલા છે.

જમાદારનું પરાક્રમ !

વાગના જતા રહ્યા બાદ લોકોએ જલીઆને ઉંચકી ગામમાં આણ્યો. આબુબાબુના ગામોમાં સંદેશો પહોંચવાથી લોકોની વહાર થઈ; અને મેરબલેથી બંદુક લઈ જમાદાર આવી પહોંચ્યા. બંધા ફરી પાછા વાધ ભરાઈ રહેલો તેજ જગ્યાએ જઈ બુમાટો કરવા લાગ્યા. જમાદાર દૂર આવેલા એક લીમડા ઉપર ચઢી હવામાં ઉંચે અવાજો કરવા લાગ્યા.

જમાદાર એટલા બધા બીધા હતા કે તેઓ લીમડા ઉપર પણ ધ્રુજતા હતા ને તેથી લીમડો પણ હાલતો હતો. જમાદારની બંદુકના બારથી કેટ-

લાક લોકોને છરા લાગ્યા. થોડી વારે વાધ બહાર નીકળ્યો. હળવે હળવે ડુંગર ઉપર પાછું ફરી એતોએતો જવા લાગ્યો. કેટલાક લોકોએ અને કામઠીથી તીર માર્યા, તેમાંથી બે જણનાં તીર લાગ્યાં. લોકો વાધની પાછળ પડ્યા; પણ જમાદારે પૂમ મારી લોકોને બોલાવી લીધા અને કહ્યું કે પાછળ ન જવ. તમે મરી જશો તો હું એખમદાર નથી એટલે લોકો પાછા ફર્યા અને વાધ ડુંગરમાં ભરાયો. જમાદારે વાધે કરટેલા માણસોની તપાસ પણ કરવાની દરકાર બતાવી નહિ અને બહારેબહાર મેરબલે જતા રહ્યા.

ગાંડીવનું બાલસાહિત્ય

પત્રકારોના અભિપ્રાયો

ગાંડીવ ખાત્રુ બાળસાહિત્યની મેવામાં ઉત્તમ
કાળો આપી રહ્યું છે. (૨૦-૫-૨૮)

ગુજરાતી

...માળાના નો પુસ્તકો બાળકોને ઉપયોગી
છે. ગાંડીવ બાળસાહિત્યનું પ્રકાશન સાફ
કરવા માગ્યું છે. અમારું તેમને અભિનં-
દન છે. ૯-૬-૨૮

બ્રહ્મદેશ

ગાંડીવે ગુજરાતના સાહિત્યની વાડીમાં અ-
બજા નુશાધિવાન પુણ્યો પ્રગટાવ્યાં છે.
૧૮-૫-૨૮

હિન્દુસ્તાન

બાળસાહિત્યનાં પ્રેરક અને સચ્ચ સર્જન
૧૧-૬-૨૮

નૂતન ગુજરાત

આવાં અગત્યનાં પુસ્તકો તમામ કોમનાં
તમામ કુટુંબોમા હાજર હોવા જોઈએ.
૨૫-૫-૨૮

સાંજ વર્તમાન

ગાંડીવના આ પ્રયાસોને તમામ માઆપો,
શિક્ષકો, શાળાના વ્યવસ્થાપકો વગેરે સારી
રીતે ઉત્તરેશ એવી આશા છે. ૨૪-૬-૨૮

બે ઘડી મોજ

પ્રથમ દર્શનેજ બાળકની પ્રીતિ મેળવી
લેવાનો પીમો ઉત્તરવાને જન્મેલાં આ
પુસ્તકો મેળવવા સાધનસંપત્ત બાળકોએ
ગાંડીવ પર ધસારો કરવો જોઈએ. સૌરાષ્ટ્ર

તમામ પુણ્યો બાળકોને હિતકર, રસોત્પાદક
જ્ઞાના તથા જ્ઞાનનાં ઉત્તેજક હોવાને ઘેર
ઘેર વસાવવા વાચકોને આગ્રહ કરીએ છીએ.
૨૪-૬-૨૮

પ્રજામિત્ર કેસરી

આ રૂપાળાં ને સરનાં પુસ્તકો ગુજરાતના
બાળસાહિત્યમાં આદલાદક ઉમેરો કરે છે.
તા. ૨૦-૭-૨૮

રાધમ્સ

બાલમાનસને અનુકૂળ રૂપાળાં પુસ્તકો.
૨-૭-૨૮

નેશનલ હેરલ્ડ

એ સિવાય પારસી સંસાર, બુદ્ધિપ્રકાશ, સાહિત્ય, પ્રસ્થાન,
ગુજરાત, ગુજરાતી, પંચ, શારદા, આર્યપ્રકાશ, મલબાર
સમાચાર, અહિચત્ર સૌએ આવીજ અમીદષ્ટિ દાખવી છે.

નવા યુગનાં રમકડાં

સેટ ૧ થી

૧ ટોલ્ડરોવાની ત્રણ વાતા	૦-૫-૦
૨ બકુલ	૦-૧-૦
૩ મિરબલનો બન	૦-૮-૦
૪ મુરખરાજ (ટોલ્ડરોવા)	૦-૮-૦
૫ નીલમ	૦-૧-૦
૬ બીબ અને યુધિષ્ઠિર	૦-૪-૦
૭ બાબનિહાર (૧)	૦-૧૨-૦
૮ જયબજરંગ	૦-૧-૦
૯ વાણાનું વન	૦-૪-૦
૧૦ બહુઈ હાર	૦-૪-૦
૧૧ બરફીપુરી	૦-૪-૦
૧૨ સોનાકુમારી	૦-૪-૦
૧૩ તોફાની ટીપુડો	૦-૬-૦
૧૪ મ્યુબર	૦-૩-૦
૧૫ મુપસળી	૦-૪-૦
૧૬ બાગનિહાર (૨)	૦-૧-૦
૧૭ ચોતીના કાખા	૦-૫-૦
૧૮ એક હતો કુતરો—	૦-૪-૦
૧૯ ફેરીના બજાર	૦-૩-૦
૨૦ નવનીત	૦-૩-૦
૨૧ મેપમનુષ	૦-૪-૦
૨૨ મિયાલ	૦-૧-૦
૨૩ હાથી મમમ નાલે	૦-૧-૦
૨૪ બાબ હાથી	૦-૩-૦
૨૫ આપનાં ચતુરાઈ	૦-૪-૦

૨૬ મેપમનુષ ૦-૧-૦

૨૭ રમકડોની કુશન ૦-૧-૦

૨૮ બહુઈ અરબ ૦-૧-૦

૨૯ મેપના મેપમને ૦-૧-૦

૩૦ બંગાળી મિરબલ ૦-૧-૦

૩૧ ૮-૦-૦ ને બહુ આપો સટ

૩૨ રને આ રા. ને ફેરી બાહુ

૩૩ પોસ્ટર રા. ૧૧ મેપનાવાળા મામે

૩૪ ને પોસ્ટર સરગ પડે.

સેટ બીએ:

૧ બસજવામણ ૦-

૨ સવાનાની આપવીતી ૦-

૩ ખોટી ખોટા વાતો ૦

૪ સિપાઈકાઠા ૦)ખા

૫ મધપુડો ૦)ખા

૬ નવી ચોપડી તમાર લાલ છે

૭ ખોટા ખોટા કુમારો ખોટો

૮ બસકાન ૦-

૯ ખોટો ખોટો ૩)ખા

૧૦ પારમણ્ણ ૨)

૧૧ ગોત્રજલિ ૧)

૧૨ પાંડવગુપ્તનિવાસ ૦)ખા

૧૩ ખાંચળી ૦-

૧૪ નિલમ ૦)ખા

